

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 14 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2005

Άφιξη στο ξενοδοχείο «ΑΝΕΜΟΛΙΑ»

Δείπνο στο ξενοδοχείο

20:30

ΣΑΒΒΑΤΟ 15 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2005

08:30 – 09:00

Προσέλευση – Εγγραφές

09:00 – 09:45

«Μήνυμα στα πλαίσια της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας»

Κων/να Νικολοπούλου, Δ/ντρια Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων

Χαιρετισμοί από εκπροσώπους:

- Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων
- Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας
- Τοπικής Αυτοδιοίκησης Ν. Βοιωτίας

09:45 – 10:00

Κήρυξη έναρξης εργασιών από τον Υπουργό Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων κύριο Ευάγγελο Μπασιάκο

ΕΝΟΤΗΤΑ I

ΠΡΟΕΔΡΕΙΟ:

Γεώργιος Κρέμος, Νομαρχιακός Σύμβουλος Ν.Α Βοιωτίας

Κων/να Νικολοπούλου, Δ/ντρια Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων

Σοφία Πατσαντάρα-Μπουφούνου, Πρόεδρος Δημοτικής Επιχείρησης Τουριστικής & Πολιτιστικής Ανάπτυξης Αράχωβας

10:00 – 10:15

«Ο διαχρονικός ρόλος της Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας στην αναβάθμιση του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου της αγροτικής οικογένειας»

Προβολή Video.

Δ/ση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας

10:15 – 10:30

«Η Ελληνίδα αγρότισσα και τα επιχειρησιακά προγράμματα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων»

Δημήτρης Παπαγιαννίδης, Ειδικός Γραμματέας Προγραμματισμού & Εφαρμογών Γ΄ ΚΠΣ

10:30 – 10:45

«Γυναικεία επιχειρηματικότητα και ανταγωνιστικότητα»

Σπύρος Ευσταθόπουλος, Ειδικός Γραμματέας για την Ανταγωνιστικότητα, Υπουργείο Ανάπτυξης

10:45 – 11:00

«Γυναικεία απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση»

Σπύρος Βλιάμος, Γενικός Γραμματέας Διαχείρισης Κοινοτικών & Άλλων Πόρων, Υπουργείο Απασχόλησης & Κοινωνικής Προστασίας

11:00 – 11:15

«Ο ρόλος των γυναικών στην ανάπτυξη της υπαίθρου»

Ευγενία Τσουμάνη, Γενική Γραμματέας Ισότητας των Φύλων-ΥΠ.ΕΣ.Δ.Δ.Α

11:15 – 11:30

Συζήτηση

11:30 – 12:00

«Διάλειμμα - Καφές»

ΕΝΟΤΗΤΑ II

ΠΡΟΕΔΡΕΙΟ:

Γεώργιος Ανέστης, Πρόεδρος Ενώσεων Αγροτικών Συνεταιρισμών Λειβαδιάς

Γιούλη Κουφού, Υπεύθυνη προγράμματος Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας.

Δ/ση Αγροτικής Ανάπτυξης Ν.Α Λέσβου

Κων/νος Κατρανάρας, Πρόεδρος Οργανισμού Κωπαΐδος

12:00 – 12:15

«Ο ρόλος της εκπαίδευσης της επαγγελματικής κατάρτισης στην προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας στον αγροτικό τομέα»

Μίκα Ιωαννίδου, Πρόεδρος Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α «ΔΗΜΗΤΡΑ», Πρόεδρος ΕΛΓ Γυναικών

12:15 – 12:30

«Η συμμετοχή της εργαζόμενης γυναίκας της υπαίθρου και της πόλης στα κέντρα λήψης αποφάσεων»

Ευρυδίκη Μπέσιλα-Βήκα, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

12:30 – 12:45

«Το δημογραφικό πρόβλημα της μείωσης της γονιμότητας στην Ελλάδα-Επικέντρωση στην περιφέρεια»

12:45 – 13:00	Χάρης Συμεωνίδου, Οικονομολόγος-Δημογράφος, Δ/ντρια Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών «Γυναίκες της Υπαίθρου & Ειρήνη : Πρόκληση για μια βιώσιμη αναπτυξιακή πορεία και κοινωνική ευημερία»
13:00 – 13:15	Ειρήνη Φαφαλιά, Λέκτορας Πανεπιστημίου Πειραιά, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών «Η παραδοσιακή Ελληνίδα αγρότισσα στην εκτέλεση ανδρικών κυρίως εργασιών»
13:15 – 13:30	Παναγιώτης Καμηλάκης, κύριος Ερευνητής του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών «Η σύγχρονη αγρότισσα φορέας συλλογικής μνήμης & εκσυγχρονισμού»
13:30 – 14:00	Ευάγγελος Καραμανές, Ερευνητής του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών Συζήτηση
14:00 – 15:30	Δεξίωση στο ξενοδοχείο «ANEMOLIA»

ΕΝΟΤΗΤΑ III

ΠΡΟΕΔΡΕΙΟ:

15:30 – 15:45	Κων/νος Αποστολόπουλος, Καθηγητής Χαροκοπείου Πανεπιστημίου Αθηνών Μαρία Γκιζδημίδου, Τμηματάρχης Δ/σης Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας Απόστολος Δελαβέκουρας, Πρόεδρος Ένωσης Γεωργικών Συνεταιρισμών Επαρχίας Θηβών «Γυναικεία επιχειρηματικότητα στη Γεωργία, στη μεταποίηση και τις επιχειρήσεις- Παρουσίαση αποτελεσμάτων διακρατικού προγράμματος»
15:45 – 16:00	Ισαβέλλα Γιδαράκου, Αναπληρώτρια καθηγήτρια Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών Ελένη Δημοπούλου, MSC, ερευνήτρια στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών «Η σημασία της κατάρτισης, τηλεκατάρτισης και δικτύωσης για τους Γυναικείους Συνεταιρισμούς»
16:00 – 16:15	Αφροδίτη Κλαυδιανού, Καθηγήτρια Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσ/νίκης, Τομέας Αγροτικής Οικονομίας, Τμήμα Γεωπονίας «Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στο πλαίσιο μιας βιώσιμης αγροτικής ανάπτυξης»
16:15 – 16:30	Παναγιώτα Καραμέτου, Διπλωματούχος Οικιακής Οικονομίας, MSC Βιώσιμης Τοπικής Ανάπτυξης «Ασφαλιστική κάλυψη αγροτισσών-Νέα Μέτρα»
16:30 – 17:00	Ελένη Τζουτζούκου, Τμηματάρχης του κλάδου κύριας ασφάλισης του ΟΓΑ Συζήτηση - Συμπεράσματα - Λήξη Εργασιών
21:00	Δείπνο - Πολιτιστική Βραδιά στο ξενοδοχείο «ANEMOLIA»

ΚΥΡΙΑΚΗ 16 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2005

08:00	Αναχώρηση Εκπαιδευτική Επίσκεψη: • Γυναικείο Αγροτουριστικό Συν/σμό Αράχωβας • Αρχαιολογικό χώρο - Μουσείο Δελφών
15:00	Γεύμα στα Καλύβια Λιβαδίου Αράχωβας Προσφορά του Δήμου Αράχωβας
17:00	• Όσιος Λουκάς - Επιστροφή Αράχωβα
21:00	Δείπνο στην Αράχωβα

ΔΕΥΤΕΡΑ 17 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ 2005

09:00	Αναχώρηση
-------	-----------

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Κων/να Νικολοπούλου

Δ/ντρια Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας
Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων

Μαρία Γκιζδημίδου

Τμηματάρχης Δ/νσης Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας
Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης & Τροφίμων

Αργυρώ Ρουμπάκου

Υπάλληλος Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας
Δ/νση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας

Ανθή Σιδηρά

Δημοτική Σύμβουλος Δήμου Αράχωβας

I. «Μήνυμα στα πλαίσια της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας» 2005 στην Αράχωβα Βοιωτίας
Κωνσταντίνα Νικολοπούλου, Διευθύντρια Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας,
Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων

Η Παγκόσμια Ημέρα της Αγρότισσας εορτάστηκε για πρώτη φορά το 1996. Στην 4^η Παγκόσμια Διάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών για τις γυναίκες που έγινε στο Πεκίνο το 1995 διάφορες Παγκόσμιες Οργανώσεις όπως η Παγκόσμια Ομοσπονδία Παραγωγών Αγροτικών Προϊόντων, Συνεταιριζόμενες γυναίκες της υπαίθρου παγκοσμίως, το Παγκόσμιο Ίδρυμα Γυναικών σε ανώτατο επίπεδο κ.λ.π. ανησυχώντας για την κατάσταση την οποία αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στις αγροτικές περιοχές πρότειναν τον καθορισμό μιας συγκεκριμένης ημέρας το χρόνο για τον εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας.

Εξ' αιτίας του σημαντικού ρόλου των αγροτισσών στην παραγωγή, στη διακίνηση, τη χρησιμοποίηση των τροφίμων και των φυσικών πόρων προτάθηκε η 15^η Οκτωβρίου ως Παγκόσμια Ημέρα της Αγρότισσας μια ημέρα πριν την Παγκόσμια Ημέρα επισιτισμού που είναι η 16^η Οκτωβρίου όπως έχει οριστεί από τον Ο.Η.Ε. από το 1981 και σκοπό έχει να ευαισθητοποιήσει την κοινή γνώμη σε θέματα επισιτιστικής ασφάλειας.

Σκοπός της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας είναι, πρώτον να επισημανθεί η συνεισφορά των αγροτισσών παγκοσμίως στην επισιτιστική ασφάλεια και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών και δεύτερον, να καταγραφούν οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι αγρότισσες, να τεθούν υπόψη των τοπικών και εθνικών κυβερνήσεων ώστε να ευαισθητοποιηθούν για να βοηθήσουν στην επίλυσή τους προς όφελος των κατοίκων της υπαίθρου.

Οι οργανωτές της ημέρας αυτής καθορίζουν ένα θέμα κάθε χρόνο διαφορετικό. Το θέμα του φετινού εορτασμού είναι «Γυναίκες Αγρότισσες, ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον του κόσμου». Το θέμα αυτό επελέγη προκειμένου να ενθαρρυνθούν οι αγρότισσες στις οποίες έχει αναγνωρισθεί η ανεκτίμητη προσφορά τους στη διατροφική ασφάλεια του νοικοκυριού, στη βιώσιμη ανάπτυξη και την ειρήνη και να ζητήσουν από τις κυβερνήσεις τους να εφαρμόσουν την πλατφόρμα του Πεκίνου για Δράση και τη Διακήρυξη του Ο.Η.Ε. με στόχους της χιλιετίας που περιλαμβάνει τις υποσχέσεις που έγιναν στο Πεκίνο για τις γυναίκες του κόσμου και οι οποίες είναι κρίσιμης σημασίας για να εξασφαλιστεί μια ισορροπημένη ανάπτυξη για όλους.

Το 2005 είναι μια ιδιαίτερη χρονιά, γιατί εορτάζεται η 60^η επέτειος του ΟΗΕ, η 10^η Επέτειος της Διάσκεψης του Πεκίνου για τις Γυναίκες και η 5^η Επέτειος της Διακήρυξης του Ο.Η.Ε των Στόχων της Χιλιετίας. «Το μέλλον του πλανήτη εξαρτάται από τις γυναίκες», είπε ο Κόφι Άνναν, Γενικός Γραμματέας του ΟΗΕ και το Παγκόσμιο Ίδρυμα Κορυφής για τις Γυναίκες συμφωνώντας πρόσθεσε «Το μέλλον ανήκει σε αυτούς που του δίνουν την περισσότερη ελπίδα. Εσείς, οι γυναίκες αγρότισσες του κόσμου, είναι η ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον στη χώρα σας.» Είστε το κλειδί για τη βελτίωση της ζωής στις αγροτικές κοινότητες. Για να ανταποκριθείτε στους πολυσήμαντους και πολυσύνθετους ρόλους της σύγχρονης ζωής πρέπει να διεκδικήσετε από την κυβέρνησή σας να ικανοποιήσει τα δικαιώματά σας και να της θυμίσετε ότι πρέπει να τιμήσει τις υποσχέσεις που σας δόθηκαν το 1995 στη διάσκεψη του Πεκίνου για σας, όπως «Εμείς, οι κυβερνήσεις, εξασφαλίζουμε ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια θα απολαμβάνουν πλήρως όλα τα ανθρώπινα δικαιώματα και τις στοιχειώδεις ελευθερίες και ότι θα λαμβάνουμε άμεση δράση ενάντια στις παραβιάσεις αυτών των δικαιωμάτων και ελευθεριών».

Καμία χώρα ή κυβέρνηση δεν επιτρέπεται να αρνηθεί παγκόσμια ανθρώπινα δικαιώματα που εξασφαλίζονται από το Διεθνή Χάρτη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και που ενδεικτικά αναφέρουμε, το δικαίωμά σας στην ανάπτυξη, στην εκπαίδευση, στη διατροφή, ένδυση και κατοικία, στη γη και την κληρονομιά, στην περίθαλψη, σε δίκαιες και ασφαλείς συνθήκες εργασίας, σε ένα επαρκές επίπεδο διαβίωσης, στη συμμετοχή σας στα κέντρα λήψης αποφάσεων κ.ά.

Δέκα χρόνια πριν η Παγκόσμια Ημέρα της Αγρότισσας δημιουργήθηκε, όπως αναφέραμε πριν, στη διάσκεψη του Πεκίνου και από τότε το Παγκόσμιο Ίδρυμα Κορυφής για τις Γυναίκες υπερασπίζεται το δικαίωμά σας για πλήρη αναγνώριση της ανεκτίμητης συνεισφοράς στη διατροφική ασφάλεια του νοικοκυριού, στην ανάπτυξη και την ειρήνη και επισημαίνει την ανάγκη για έμπρακτη εφαρμογή των δράσεων που περιλαμβάνονται στην πλατφόρμα του Πεκίνου όπως:

- Να προστατευθούν και να προωθηθούν τα δικαιώματά σας αν δομικό στοιχείο των ανθρωπίνων δικαιωμάτων παγκοσμίως.
- Να εξαλειφθεί το συνεχές και αυξανόμενο βάρος της φτώχειας των γυναικών.
- Να απομακρυνθούν τα εμπόδια για την πλήρη συμμετοχή σας στη δημόσια ζωή και στη λήψη αποφάσεων, σε όλα τα επίπεδα συμπεριλαμβανομένης και της οικογένειας.
- Να προωθηθεί η οικονομική σας αυτονομία και να εξασφαλιστεί η πρόσβασή σας στα παραγωγικά μέσα.
- Να ενθαρρυνθεί ένα ισόποσο μοίρασμα των οικογενειακών ευθυνών.

Πέντε χρόνια πριν, τα Ηνωμένα Έθνη ξεκίνησαν ένα φιλόδοξο πρόγραμμα αντιπροσώπευσης για τον κόσμο υιοθετώντας οκτώ αναπτυξιακούς στόχους για τη χιλιετία που πρέπει να επιτευχθούν μέχρι το 2015 και οι οποίοι περιλαμβάνουν εν μέρει τις υποσχέσεις που έγιναν στο Πεκίνο για τις γυναίκες του κόσμου και είναι οι εξής:

- 1) Εξάλειψη της ακραίας φτώχειας και πείνας.
- 2) Επίτευξη παγκόσμιας πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης.
- 3) Προώθηση της ισότητας των φύλων και της γυναικείας χειραφέτησης.
- 4) Μείωση της παιδικής θνησιμότητας
- 5) Βελτίωση της υγείας των μητέρων.
- 6) Καταπολέμηση του υιού του έιτς και άλλων ασθενειών.
- 7) Εξασφάλιση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας.
- 8) Δημιουργία μιας παγκόσμιας συνεργασίας για την ανάπτυξη.

Λοιπόν, τι μπορείτε να κάνετε;

Να συμμετέχετε ενεργά στις νέες ευκαιρίες που σας δίνονται μέσα από τα υλοποιούμενα έργα για μια ολοκληρωμένη ανάπτυξη γιατί μέσα από αυτές θα μπορέσετε να ανταποκριθείτε στις σύγχρονες κοινωνικές, οικονομικές και επαγγελματικές προκλήσεις εδραιώνοντας έτσι τη θέση και το ρόλο σας για ένα καλύτερο αύριο.

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων συμμετέχει στον εορτασμό της ημέρας αυτής κάθε χρόνο για να τιμήσει την Ελληνίδα αγρότισσα και να τονίσει την κοινωνική και οικονομική προσφορά της στην ύπαιθρο.

Στη σημερινή ημερίδα που οργανώσαμε θα αναπτυχθούν από εκλεκτούς εισηγητές θέματα που έχουν σχέση με το θέμα του φετινού εορτασμού. Παράλληλα όμως θα ενημερώσουμε τις φίλες αγρότισσες για τα σημαντικά προγράμματα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, του Υπουργείου Ανάπτυξης και του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας στα πλαίσια του Γ΄ ΚΠΣ.

Πιστεύω ότι οι ελληνίδες αγρότισσες οι οποίες έχουν ανταποκριθεί σε όλες τις δυσκολίες της αγροτικής κοινωνίας θα βρουν ενδιαφέροντα στη νέα πρόκληση που ανοίγεται μπροστά τους με το φετινό μήνυμα του εορτασμού και θα συνεχίσουν με τη δημιουργικότητα, το κουράγιο και την αποφασιστικότητα που τις διακρίνει να είναι η ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον στη χώρα μας.

Τα συμπεράσματα της ημερίδας θα τυπωθούν και θα είναι στη διάθεση των συμμετεχόντων, προς αξιοποίηση και της Πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου μας προκειμένου να μεριμνήσει για την επίλυση των προβλημάτων και την υλοποίηση των προτάσεων.

Τελειώνοντας θέλω να ευχαριστήσω θερμά τον Υπουργό μας κο Μπασιάκο και τον Υφυπουργό κο Κοντό, για την προσπάθεια που καταβάλλουν στην προώθηση των θεμάτων της ελληνίδας αγρότισσας.

Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους τους εκλεκτούς εισηγητές που με προθυμία ανταποκρίθηκαν στην πρόσκλησή μας για να μας αναπτύξουν ενδιαφέροντα θέματα στα πλαίσια αυτής της ημερίδας, τις κυρίες και τους κυρίους που συμμετέχουν στο προεδρείο και ιδιαίτερα ας μου επιτραπεί να ευχαριστήσω το Δήμαρχο Αράχωβας κο Γεώργιο Ανδρέου – Λεόντιο και τους συνεργάτες του για την βοήθεια που μας παρείχε για την πραγματοποίηση της σημερινής εκδήλωσης, την Πρόεδρο κα Χαρίτου και τα μέλη του Γυναικείου Γεωργοτουριστικού Συνεταιρισμού Αράχωβας «Η Κυπάρισσος», για τη διαχρονική συμμετοχή και την ουσιαστική παρουσία τους στις δραστηριότητες της υπηρεσίας μας, καθώς και όλες εσάς φίλες αγρότισσες που τιμάτε με την παρουσία σας την εκδήλωσή μας.

Θα ήταν μεγάλη παράλειψή μου αν δεν ευχαριστούσα τις συναδέλφους μου υπαλλήλους Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας που υπηρετούν στην Περιφέρεια και βρίσκονται σήμερα μαζί μας γιατί με ιδιαίτερο ζήλο στέκονται

δίπλα στην αγρότισσα, προσπαθώντας να την στηρίξουν να ανταποκριθεί στο δύσκολο ρόλο της σαν γυναίκα, μητέρα, σύζυγος και επιχειρηματίας καθώς και τους συνεργάτες μου στην Κεντρική Υπηρεσία γιατί με την δική τους φιλότιμη, ουσιαστική και ανιδιοτελή προσπάθεια, οργανώσαμε αυτή την Πανελλήνια συνάντηση στα πλαίσια της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας.

Η εκδήλωσή μας ολοκληρώνεται με την αυριανή μας επίσκεψη στον αρχαιολογικό χώρο και στο Μουσείο των Δελφών, καθώς και στην Ιερά Μονή Οσίου Λουκά, περιοχές με μεγάλη πολιτιστική και ιστορική αξία.

Εύχομαι καλή επιτυχία στις εργασίες της διημερίδας και καλή διαμονή στην όμορφη και γραφική Αράχωβα.

II. Χαιρετισμός για τον Εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας Διημερίδα με θέμα:

**«Γυναίκες Αγρότισσες, ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον του κόσμου» 15-16 Οκτωβρίου 2005, Αράχωβα
Υπουργός Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, κος Ευάγγελος Μπασιάκος**

Αγαπητοί φίλοι και φίλες, αγαπητές αγρότισσες,

Με χαρά σας καλωσορίζω στην όμορφη πόλη της Αράχωβας, όπου γιορτάζουμε φέτος την Παγκόσμια Ημέρα της Αγρότισσας. Λυπάμαι που δεν μπορώ να παρευρίσκομαι λόγω της ανάγκης παρουσίας μου στο Υπουργείο, απ' όπου παρακολουθώ την εξέλιξη της νόσου των πουλερικών.

Θέμα του φετινού εορτασμού είναι: «Γυναίκες Αγρότισσες, ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον του κόσμου».

Οι γυναίκες στη χώρα μας αποτελούν σήμερα περίπου το 50% του αγροτικού πληθυσμού και το 32% του συνόλου των απασχολούμενων γυναικών. Είναι λοιπόν αυτονόητη η ανάγκη να εκμεταλλευτούμε στο έπακρο τις δυνατότητες αυτού του δυναμικού, αν θέλουμε να πετύχουμε την ανάπτυξη της υπαίθρου.

Για πολλά χρόνια η γυναίκα αγρότισσα υπήρξε ο αφανής ήρωας της ελληνικής υπαίθρου. Η προσφορά της ήταν πάντοτε σημαντική για την επιβίωση της αγροτικής οικογένειας και της τοπικής κοινωνίας. Μετά από πολλά χρόνια αφάνειας, όμως, η γυναίκα αγρότισσα, με τις δικές της σκληρές προσπάθειες, έρχεται σιγά σιγά στο προσκήνιο και διεκδικεί τη θέση που δικαιωματικά της αξίζει.

Τα τελευταία χρόνια ο ρόλος και η συμβολή της γυναίκας αγρότισσας στη αγροτική παραγωγή και στην οικονομική ανάπτυξη έχει αναγνωριστεί μείζονος σημασίας. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, αφενός το κέντρο βάρους έχει μετατοπιστεί από τον τομεακό στον περιφερειακό χαρακτήρα της ανάπτυξης, και αφετέρου στο γεγονός ότι έχει αναγνωριστεί η ανάγκη στήριξης των αγροτικών περιοχών με τρόπους που πρέπει να αναζητηθούν στους ενδογενείς πόρους και στο ανθρώπινο δυναμικό της υπαίθρου.

Η δύναμη του κάθε φύλου στη γεωργία συνδέεται με το θεσμικό πλαίσιο, όπως είναι το νομικό σύστημα, το φορολογικό καθεστώς, η κοινωνική ασφάλιση, οι επαγγελματικές οργανώσεις και η αντιπροσώπευση στα κέντρα λήψης αποφάσεων για τα γεωργικά ζητήματα, όπου, συχνά η γυναικεία παρουσία και δύναμη είναι ανεπαρκής. Η υποτίμηση της συμβολής της στην ανάπτυξη και η ελλιπής εκπροσώπησή της στο σχεδιασμό και τη λήψη αποφάσεων αποτελούν την κύρια αιτία της περιθωριοποίησής της.

Οι γυναίκες της υπαίθρου, ως εφεδρική εργατική δύναμη που αποζητά τρόπους διαφυγής από τον αθέατο και ανώνυμο χώρο του νοικοκυριού προς την επαγγελματική απασχόληση και καταξίωση, αποτελούν ένα δυναμικό κατάλληλο να αναπτύξει πρωτοβουλίες που θα επικεντρώνονται στη βελτίωση της ποιότητας ζωής της αγροτικής οικογένειας, στην προώθηση της τοπικής ανάπτυξης, στη συγκράτηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο και στη διατήρηση, αξιοποίηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς και της παραδοσιακής κουλτούρας, της οποίας υπήρξαν ανέκαθεν θεματοφύλακες.

Όλες οι πολιτικές λοιπόν που απευθύνονται και αφορούν γυναίκα αγρότισσα θα πρέπει να επικεντρωθούν και να στοχεύσουν στις παρακάτω δράσεις:

- Στην ενεργή συμμετοχή της αγρότισσας στο σχεδιασμό της τοπικής ανάπτυξης.
- Στην ανάπτυξη των υποδομών και στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης ώστε να μειωθεί το φαινόμενο της αγροτικής εξόδου.
- Στην πληροφόρηση και στήριξη της γυναίκας – αγρότισσας και της αγροτικής οικογένειας.

Με τη νέα Διακυβέρνηση προωθήθηκαν και προωθούνται εκπαιδευτικά προγράμματα ειδικά για τις γυναίκες των αγροτικών περιοχών μας, που τα τελευταία χρόνια δεν είχαν πρόσβαση στην εκπαίδευση.

Στόχος μας, είναι με βάση τον επιστημονικό προβληματισμό που έχει αναπτυχθεί γύρω από το ζήτημα της ενδυνάμωσης της θέσης της αγρότισσας, να συμβάλλουμε στη δημιουργία ενός πλαισίου έναρξης μιας συζήτησης γύρω από το θέμα της επαγγελματικής ταυτότητας της γυναίκας – αγρότισσας και των πολιτικών που απαιτούνται για την ενίσχυσή της. Είναι ανάγκη να αξιοποιήσουμε τις δυνατότητες και προκλήσεις της νέας Κοινής Αγροτικής Πολιτικής και των αναπτυξιακών προγραμμάτων του Γ΄ Κ.Π.Σ. Ακόμη δε να λάβουμε το σύνολο των εθνικών μέτρων στήριξής τους πάντοτε μέσα στα πλαίσια των Κοινοτικών Κανονισμών.

Φέτος, το θέμα του εορτασμού για την Παγκόσμια Ημέρα της Αγρότισσας επικεντρώνεται στη συμβολή των γυναικών αγροτισσών στη διαμόρφωση του μέλλοντος της ανθρωπότητας. Όλος ο ανεπτυγμένος κόσμος έχει ήδη στηρίξει την αγροτική του ανάπτυξη στη γυναικεία παρουσία, ενώ ο αναπτυσσόμενος, τώρα αρχίζει να συνειδητοποιεί τις δυνατότητες του ανεκμετάλλετου αυτού μέχρι στιγμής δυναμικού για την οικονομική και κοινωνική ευημερία ενός έθνους.

Όπως κάθε χρόνο, έτσι και φέτος σας δίνεται η ευκαιρία να συναντηθείτε, να συζητήσετε τους προβληματισμούς σας και να διατυπώσετε τις προτάσεις σας. Οι προτάσεις αυτές θα αποτελέσουν για εμάς οδηγό για τη χάραξη της αναπτυξιακής στρατηγικής του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Τελειώνοντας εύχομαι να ικανοποιηθούν πλήρως οι προσδοκίες της οργανωτικής επιτροπής για την επιτυχή έκβαση των εργασιών της διημερίδας.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ι

Ι. «Ο διαχρονικός ρόλος της Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας στην αναβάθμιση του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου της αγροτικής οικογένειας»

Προβολή Video

Η Αγροτική Οικιακή Οικονομία είναι η υπηρεσία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων που ασχολείται με την αγροτική οικογένεια και ειδικότερα με την αγρότισσα και τη γυναίκα της υπαίθρου.

Το Πρόγραμμα Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας είναι ένα πρόγραμμα ενταγμένο στα πλαίσια της αγροτικής πολιτικής του Υπουργείου προσαρμοσμένο στις εξελίξεις της ζωής και τις ανάγκες των αγροτικών νοικοκυριών και εφαρμόζεται στην Ελλάδα από το 1950. Οι στόχοι του προγράμματος την εποχή εκείνη ήταν:

- Η εξασφάλιση τροφών και η βελτίωση της διατροφής στην αγροτική οικογένεια αξιοποιώντας τη δική τους παραγωγή.
- Η βελτίωση της αγροτικής κατοικίας με την εγκατάσταση οικιακών βελτιώσεων και υγιεινής.
- Η ανάπτυξη της χειροτεχνίας, οικοτεχνίας, για αντιμετώπιση κυρίως οικογενειακών αναγκών.
- Η άνοδος του μορφωτικού, κοινωνικού και πολιτιστικού επιπέδου των αγροτισσών.

Από τη δεκαετία του 1980 και μετά την ένταξη της χώρας μας στην Ε.Ε. το πρόγραμμα Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας προσαρμόστηκε στους νέους ορίζοντες και τις προοπτικές που ανοίγονται για τη γυναίκα της υπαίθρου.

Έτσι επαναπροσδιόρισε τους στόχους του για να καλύψει ευρύτερες εκπαιδευτικές, κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες της αγρότισσας που αποτελεί το 50% του αγροτικού πληθυσμού.

Επίκεντρο των προγραμμάτων αυτών ήταν η επαγγελματική κατάρτιση των αγροτισσών για συμπληρωματική εξωγεωργική απασχόληση με σκοπό να βελτιώσει το οικογενειακό εισόδημα και να παραμείνουν στον τόπο τους.

Πραγματοποιήθηκαν 800 προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης στα οποία εκπαιδεύτηκαν 18.000 αγρότισσες και δαπανήθηκαν €10.600.000.

Αποτέλεσμα όλων αυτών των εκπαιδεύσεων ήταν η δημιουργία 100 περίπου γυναικείων συνεταιρισμών που ασχολούνται με την μεταποίηση-προώθηση παραδοσιακών προϊόντων και τον αγροτουρισμό.

Μετά από 50 χρόνια εφαρμογής το πρόγραμμα Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας έχει συμβάλει ουσιαστικά στην αναβάθμιση της θέσης, του ρόλου και της συμμετοχής της γυναίκας της υπαίθρου στην αειφόρο αγροτική ανάπτυξη.

Αργυρώ Ρουμπάκου, Υπάλληλος Δ/νσης Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, Msc Βιώσιμης Τοπικής Ανάπτυξης

Όλα αυτά τα χρόνια έχουν γίνει σημαντικά βήματα από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων για την ελληνίδα αγρότισσα μέσα από τα εθνικά και κοινοτικά προγράμματα. Όμως με τα νέα δεδομένα, τις νέες τάσεις και απαιτήσεις, κρίνεται επιτακτική η ανάγκη η Ελληνίδα αγρότισσα να στηριχτεί περισσότερο για να μπορέσει να ανταποκριθεί στις νέες προκλήσεις και ευκαιρίες που της δίνονται.

Η στήριξη αυτή της αγρότισσας μπορεί να προέλθει μέσα από την Οικιακή Οικονομία γιατί αυτή είναι η επιστήμη η οποία αξιοποιεί, αναπτύσσει και οργανώνει τις ανθρώπινες ικανότητες και τα υλικά αγαθά για την παρούσα και τη μελλοντική ευημερία του ατόμου, της οικογένειας, της κοινότητας και των κοινωνικών ιδρυμάτων.

Είναι αρκετές οι επιστήμες που ασχολούνται με την υπαίθρο, η Οικιακή Οικονομία όμως έχει κάποιες ιδιαιτερότητες που την καθιστούν παράγοντα υψηλής σημασίας για την αγροτική οικογένεια και γενικά για τον πληθυσμό της υπαίθρου.

Στη χώρα μας η Αγροτική Οικιακή Οικονομία μπορεί να προσφέρει σημαντικό έργο στους παρακάτω τομείς:

- 1) Συμβουλευτικής της αγροτικής οικογένειας πάνω σε θέματα ανθρωπίνων σχέσεων και οικογενειακού προγραμματισμού. Οι ρόλοι των δύο φύλων, η ισότητα και η ανατροφή των παιδιών είναι θέματα που εξετάζει η Οικιακή Οικονομία.
- 2) Συμβουλευτικής σε θέματα διαχείρισης των πόρων της οικογένειας. Ο ειδικός της Οικιακής Οικονομίας μπορεί να προσφέρει συμβουλές πάνω σε θέματα οικογενειακού εισοδήματος, αυξήσεώς του καθώς και σωστής αξιοποίησης των πόρων της οικογένειας.
- 3) Βελτίωσης της αγροτικής κατοικίας.
Η κατοικία είναι ο χώρος στον οποίο ζει και αναπτύσσεται η οικογένεια και η σωστή οργάνωση και λειτουργικότητά της και το υγιεινό περιβάλλον διασφαλίζουν την ποιότητα ζωής του ανθρώπου.
- 4) Διατροφής της αγροτικής οικογένειας.
Στη σημερινή εποχή που τα διατροφικά προβλήματα απασχολούν καθημερινά την κοινωνία μας, η ενημέρωση για σωστή παραγωγή υγιεινών και ποιοτικών προϊόντων, ασφαλή για τον καταναλωτή και η σωστή η χρήση τους στο καθημερινό διαιτολόγιο αποτελούν κλειδιά για την εξασφάλισή της ανθρώπινης υγείας. Ιδιαίτερη σημασία δίδεται στην προώθηση της Μεσογειακής Διατροφής ως ιδανικότερης διατροφής του ανθρώπου.
- 5) Συμβολή στη διατήρηση και αναβίωση παραδοσιακών στοιχείων και εθίμων με την οργάνωση κοινωνικών και πολιτιστικών δραστηριοτήτων.

Η εξωγεωργική δραστηριότητα των γυναικών συνεχίζει να είναι η βασική προτεραιότητα της υπηρεσίας μας γιατί μέσα από αυτή τη δράση εξασφαλίζουν ένα επιπλέον εισόδημα και διαμορφώνουν τέτοιες συνθήκες που τους επιτρέπουν να παραμείνουν στον τόπο τους και να συνεχίσουν έτσι να συμβάλλουν στην κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη της υπαίθρου.

Η Υπηρεσία μας για να συνεχίσει να στηρίζει την ελληνίδα αγρότισσα θα πρέπει να έχει το απαραίτητο προσωπικό στην Κεντρική Υπηρεσία, στις περιφερειακές Υπηρεσίες, καθώς και στα Τοπικά Κέντρα Αγροτικής Ανάπτυξης που είναι ο νέος θεσμός που πρόσφατα δημιούργησε το Υπουργείο.

Η διαχρονική ανταπόκριση των γυναικών της υπαίθρου στο εφαρμοζόμενο πρόγραμμα Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων καθιστά επιτακτική την ανάγκη συνέχισης του προγράμματος στην υπαίθρο. Σε μας δε τις Υπαλλήλους Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας δημιουργεί την ηθική δέσμευση να συνεχίσουμε και να εντείνουμε τις προσπάθειές μας για την ουσιαστικότερη αναβάθμιση της θέσης και του ρόλου τους στην ολοκληρωμένη ανάπτυξη της υπαίθρου.

II. «Η Ελληνίδα αγρότισσα και τα επιχειρησιακά προγράμματα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων»

Παναγιώτης Καραδήμας, Προϊστάμενος Διαχειριστικής Αρχής Ε.Π. Κ.Π. LEADER+

Κυρίες και κύριοι,

Καλημέρα σας,

Είμαι ιδιαίτερα ικανοποιημένος, διότι μου δίνεται η δυνατότητα να αναφερθώ στη γυναικεία παρουσία στην ύπαιθρο θέμα ιδιαίτερα σημαντικό και ευαίσθητο, καθώς και στη σημασία που δίνει το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων στο ρόλο της Ελληνίδας Αγρότισσας.

Η ισότητα ανδρών και γυναικών αποτελεί βασική αρχή για τις χώρες μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης και υπογραμμίζεται στη συνθήκη του Άμστερνταμ, συγχρόνως δε αποτυπώνεται και στις κατευθυντήριες γραμμές της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που διέπουν τα προγράμματα της προγραμματικής περιόδου 2000-2006 (της περιόδου που διανύουμε) .

Η ένταξή της δηλαδή σε όλες τις πολιτικές δεν αποτελεί πλέον μόνο επιλογή του Κ-Μ, αλλά και υποχρέωσή του.

Σύμφωνα με τον ορισμό του Συμβουλίου της Ευρώπης η ένταξη της ισότητας σε όλες τις πολιτικές (gender mainstreaming) είναι η αναδιοργάνωση, βελτίωση, ανάπτυξη και η αξιολόγηση της διαδικασίας άσκησης πολιτικής, έτσι ώστε η οπτική της ισότητας των φύλων να ενσωματωθεί σε όλες τις πολιτικές σε όλα τα επίπεδα και τα στάδια προγραμματισμού από τους φορείς που εμπλέκονται στην άσκηση των πολιτικών.

Η στρατηγική αυτή συνεχίζεται και σύμφωνα με τις Κατευθυντήριες Γραμμές για την Αγροτική Ανάπτυξη 2007-2013 (δηλαδή κατά την επόμενη προγραμματική περίοδο) μία από τις δράσεις κλειδί για την βελτίωση της ποιότητας ζωής στις αγροτικές περιοχές και την ενθάρρυνση της διαφοροποίησης είναι η ενθάρρυνση εισόδου γυναικών στην αγορά εργασίας με πρωτοβουλίες οι οποίες μπορεί να περιλάβουν την ανάπτυξη υποδομών φροντίδας παιδιού σε συνδυασμό με πρωτοβουλίες ενθάρρυνσης δημιουργίας μικρών επιχειρήσεων που έχουν σχέση με αγροτικές δραστηριότητες.

ΓΥΝΑΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΥΠΑΙΘΡΟΣ

Οι γυναίκες της υπαίθρου στην Ελλάδα αποτελούν το ήμισυ περίπου του αγροτικού πληθυσμού και είναι ένα σημαντικό δυναμικό που συμμετέχει στην παραγωγική διαδικασία και την ανάπτυξη των αγροτικών περιοχών.

Σύμφωνα με μελέτη που εκπονήθηκε για λογαριασμό του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων διαπιστώνεται ότι ενώ οι γυναίκες υπερτερούν των ανδρών στο σύνολο της χώρας (51,3% γυναίκες και 48,7% άνδρες το 1998), στις αγροτικές περιοχές ο αριθμός των ανδρών εξισορροπεί αυτόν των γυναικών. Αυτή η τάση φαίνεται να στηρίζει τις ενδείξεις ότι υπάρχει σημαντικό έλλειμμα γυναικών στις ορεινές όπως και στις γεωργικά ανεπτυγμένες περιοχές, όπου οι γυναίκες τις εγκαταλείπουν για την εξεύρεση καλύτερης, "καθαρότερης" και υψηλότερου προφίλ απασχόληση .

Παρόλα αυτά, πρέπει να θεωρηθεί ως ενθαρρυντικό το γεγονός ότι ο ρυθμός εξόδου των γυναικών από την ύπαιθρο όπως και των ανδρών φαίνεται να μειώνεται σημαντικά. Αυτή η τάση μπορεί να αποδοθεί κατά πρώτον στο γεγονός ότι οι αστικές περιοχές εμφανίζουν σημαντική αύξηση της ανεργίας, ενώ την ίδια στιγμή επεκτείνονται οι πολιτικές και τα μέτρα για την εγκατάσταση και την στήριξη των νέων αγροτών (ανδρών και γυναικών) στις αγροτικές περιοχές.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ & ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΣΤΙΣ ΑΓΡΟΤΙΚΕΣ ΠΕΡΙΟΧΕΣ

Σε γενικές γραμμές οι απασχολούμενοι στον αγροτικό τομέα έχουν ανεπαρκή εκπαίδευση και κατάρτιση, άλλωστε το πρόβλημα της χαμηλής εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης των αγροτών μας θεωρείται, και όχι άδικα, ως ένα από τα βασικά διαρθρωτικά προβλήματα για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου στην πατρίδα μας.

Τα τελευταία χρόνια ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των ανδρών αλλά και γυναικών με τριτοβάθμια εκπαίδευση αυξάνεται κατά 11% και 12% αντίστοιχα. Πιο αργά αυξάνεται ο αριθμός των ανδρών και γυναικών με δευτεροβάθμια εκπαίδευση (4,4% για τους άνδρες και 7,5% για τις γυναίκες). Αντίστροφα, μειώνεται γρήγορα ο αριθμός των ανδρών και γυναικών με πρωτοβάθμια ή καθόλου εκπαίδευση.

Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΣΤΟΝ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Η απασχόληση στον πρωτογενή τομέα κατά τα έτη 1997-2004 μειώνεται σε σημαντικό ποσοστό αλλά διαπιστώνεται ότι αυξάνεται σημαντικά το ποσοστό απασχόλησης στις ηλικίες 26-44 ετών και μειώνεται το ποσοστό στις ηλικίες από 65 ετών και άνω. (πηγή ΕΣΥΕ).

Το ποσοστό των ανδρών απασχολουμένων στον αγροτικό τομέα στις αγροτικές περιοχές της χώρας φθάνει το 51% του συνόλου, ενώ αντίστοιχα το ποσοστό των γυναικών ξεπερνά το 66%.

Πρέπει να επισημανθεί ότι τα τελευταία χρόνια παρατηρείται σημαντική πρόοδος στην βελτίωση και ανάδειξη του ρόλου της γυναίκας της υπαίθρου στην κοινωνική και οικονομική ζωή και η συμμετοχή των γυναικών στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό παρουσιάζει συνεχή αύξηση (από 27,1% το 1981, σε 35,7% το 1991).

Το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων αποδέχεται και αντιμετωπίζει την αγρότισσα όχι σαν απλή βοηθό του αγρότη, αλλά ως συνεργάτη, συνεταιίρο και ως ανεξάρτητη επαγγελματία.

Για το λόγο αυτό μέσα από τα Επιχειρησιακά Προγράμματα που υλοποιεί στο πλαίσιο του 3^{ου} Προγραμματικής περιόδου στοχεύει και στη στήριξη της Γυναικείας Επιχειρηματικότητας μέσα από την ενίσχυση ποικίλων δράσεων, με σημαντική χρηματοδοτική βαρύτητα.

A. Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Αγροτική Ανάπτυξη-Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου 2000-2006» (Ε.Π ΑΑ-ΑΥ) και με δεδομένο ότι οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να συμμετέχουν σε όλα τα ιδιωτικά μέτρα και δράσεις του προγράμματος, υιοθετήθηκαν πρακτικές βαθμολογικής προτεραιότητας των υποψήφιων γυναικών-επενδυτών .

Παράλληλα στα Μέτρα που αφορούν την ενίσχυση επιχειρηματικών δράσεων (αγροτουρισμός, μικρές επιχειρήσεις αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας, επενδύσεις σχετικές με τη σύγχρονη τεχνολογία) στις αναμενόμενες επιπτώσεις στην απασχόληση, αξιολογούμε ευνοϊκότερα (δίνοντας υψηλότερη βαθμολογία) τις δημιουργούμενες θέσεις εργασίας γυναικών.

Η βαθμολογική προτεραιότητα κυμαίνεται από 1 έως 5 βαθμούς. Η εφαρμογή αυτής της πρακτικής είχε σημαντική επιτυχία όπως αποδεικνύεται από τη συμμετοχή των υποψηφίων γυναικών επενδυτριών στα αναφερόμενα μέτρα.

Ειδικότερα:

- Στο Μέτρο 1.1 το ποσοστό των εγκεκριμένων σχεδίων γυναικών φθάνει το 22,6%.
- Στο Μέτρο 2.2 το ποσοστό των εγκεκριμένων σχεδίων γυναικών φθάνει το 11,5%, όταν το μέτρο θεωρείται ότι αφορά μόνο άνδρες (δασεργάτες).
- Στο Μέτρο 3.1 το ποσοστό των εγκεκριμένων γυναικών φθάνει το 31%.

Στα Μέτρα του Άξονα 7 (τα Ολοκληρωμένα Προγράμματα Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου-ΟΠΑΑΧ) το ποσοστό στο σύνολο της χώρας φθάνει το 26%, ενώ σε απομακρυσμένες περιοχές φθάνει και το 37%.

Ειδικότερα διαπιστώνεται το ενδιαφέρον των γυναικών – επενδυτριών στα Μέτρα 7.6 και 7.9 με τα ποσοστά να φθάνουν το 37%.

Τα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στις εγκεκριμένες προτάσεις ιδιωτικών έργων κατά Περιφέρεια στα ΟΠΑΑΧ του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων διαμορφώνονται όπως παρακάτω :

Περιφέρεια	Ποσοστό συμμετοχής	%
Αττικής	»	41,00
Κρήτης	»	25,00
Θεσσαλίας	»	17,39
Δυτικής Μακεδονίας	»	28,53
Πελοποννήσου	»	24,14
Δυτικής Ελλάδος	»	30,43
Βορείου Αιγαίου	»	35,11
Νοτίου Αιγαίου	»	33,33
Ανατολ. Μακεδ. & Θράκης	»	24,00
Κεντρικής Μακεδονίας	»	10,81
Στερεάς Ελλάδος	»	12,50
Ηπείρου	»	19,35
Ιονίων Νήσων	»	32,60

Τα αντίστοιχα ποσοστά συμμετοχής των γυναικών στις εγκεκριμένες προτάσεις ιδιωτικών έργων στα ΟΠΑΑΧ των ΠΕΠ σύμφωνα με τα μέχρι σήμερα στοιχεία διαμορφώνονται όπως παρακάτω:

Περιφέρεια	Ποσοστό συμμετοχής	%
Ανατολ. Μακεδ. & Θράκης	»	30,77
Κρήτης	»	24,22
Θεσσαλίας	»	20,31
Δυτικής Μακεδονίας	»	46,67
Πελοποννήσου	»	25,53
Δυτικής Ελλάδος	»	22,73
Νοτίου Αιγαίου	»	33,82
Κεντρικής Μακεδονίας	»	16,00
Στερεάς Ελλάδος	»	35,30
Ηπείρου	»	32,08

Παράλληλα μέσα στο 2005 διοργανώθηκαν δύο ημερίδες μια στην Ξάνθη και μια στο Ηράκλειο με θέμα « Η υποστήριξη και η ενίσχυση του ρόλου της Γυναίκας στο νέο μοντέλο για την Αγροτική Ανάπτυξη» με σκοπό την ενημέρωση των γυναικών για τις επιπλέον προνομιώδεις και την μεγαλύτερη συμμετοχή τους στα προγράμματα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Β. Είναι γεγονός ότι στο σύνολο των χρηματοδοτικών μέσων που τέθηκαν σε εφαρμογή από την Ευρωπαϊκή Ένωση για την προώθηση της ισότητας των ευκαιριών στις αγροτικές περιοχές, η Κοινοτική Πρωτοβουλία LEADER αξίζει ειδικής μνείας.

Ήδη το LEADER I και το LEADER II παρείχε στις γυναίκες της υπαίθρου τη δυνατότητα εναλλακτικών μορφών απασχόλησης αλλά και εισοδήματος, ενισχύοντας παράλληλα την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Αυτή η επιδίωξη έχει ιδιαίτερη σημασία γιατί στις αγροτικές περιοχές εφαρμογής του προγράμματος οι συνθήκες ζωής σε πολλές περιπτώσεις είναι ιδιαίτερα επιβαρημένες. Αυτό έχει σοβαρές αρνητικές συνέπειες στις γυναίκες που

ζουν σε αυτές τις περιοχές καθώς συχνά βιώνουν μαζί με τις δυσκολίες της ζωής και τις διακρίσεις σε βάρος του γυναικείου φύλου τους.

Οι γυναίκες διαδραματίζουν εκ των πραγμάτων ένα μείζονα ρόλο στο LEADER, συγκεκριμένα :

- Από δημογραφική άποψη, βρίσκονται συχνά σαφώς σε πλεονεκτική θέση στις περιοχές που ενδιαφέρονται για την Πρωτοβουλία. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στην Ελλάδα και γενικότερα στη Νότια Ευρώπη, όπου η απεργήμωση της υπαίθρου και η μετανάστευση των ανδρών ήταν και σε ορισμένες περιπτώσεις παραμένουν ακόμα, σημαντικές .
- Λόγω υποχρέωσης ή επιθυμίας να δημιουργήσουν τη δική τους πηγή εισοδήματος οι γυναίκες απασχολούνται με νέες δραστηριότητες οι οποίες συχνά είναι φορείς καινοτομίας .
- Είναι ουσιαστικοί φορείς στον τομέα αγροτικού τουρισμού, στον οποίο παρέχεται πολύ σημαντική στήριξη από το LEADER. Είναι γνωστό ότι ο αγροτικός τουρισμός ο οποίος υποκινείται από την επιθυμία να ανοίξει η ύπαιθρος ένα παράθυρο στον κόσμο και την αναζήτηση ενός συμπληρωματικού εισοδήματος, στηρίζεται πολύ συχνά στις γυναίκες .
- Τα μέτρα του LEADER που αφορούν τις «μικρές επιχειρήσεις του αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας» αφορούν πολλές αγρότισσες, συζύγους ή κόρες γεωργών, γυναίκες με πολλαπλές δραστηριότητες, ακόμα και πανεπιστημιακής εκπαίδευσης .
- Οι δράσεις κατάρτισης του LEADER αφορούν ιδιαίτερα γυναίκες που επιθυμούν να ξεκινήσουν μια επιχείρηση, να επιστρέψουν στην αγορά εργασίας, κλπ .
- Οι επενδύσεις που συνδέονται με τη χρήση σύγχρονης τεχνολογίας, τεχνογνωσίας και νέων τεχνικών μπορούν να παρέχουν νέες προοπτικές απασχόλησης κυρίως για γυναίκες.

Κατά την περίοδο εφαρμογής του LEADER II ενισχύθηκαν αξιόλογες πρωτοβουλίες που αφορούσαν την γυναικεία απασχόληση και επιχειρηματικότητα, ειδικότερα :

- Στις δράσεις του αγροτικού τουρισμού το 21% των επενδυτών ήταν γυναίκες
- στις δράσεις ενίσχυσης της βιοτεχνίας και των τοπικών υπηρεσιών συμμετείχαν γυναίκες σε ποσοστό 14.1%
- στις δράσεις αξιοποίησης και εμπορίας γεωργικών προϊόντων υπηρεσιών συμμετείχαν γυναίκες σε ποσοστό 13,5%
- Το 56% των ατόμων που παρακολούθησαν τα Προγράμματα Κατάρτισης του LEADER II ήταν γυναίκες, που θεωρούμε ότι είναι η σημαντικότερη δράση δεδομένου ότι συμβάλει στην ευαισθητοποίηση περισσότερων γυναικών.

Στο πλαίσιο σχεδιασμού και προγραμματισμού του LEADER +, τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και εθνικό επίπεδο, η ένταξη της διάστασης του φύλλου και η αναγνώριση του ρόλου που μπορούν να διαδραματίσουν οι γυναίκες στην ανάπτυξη της υπαίθρου αποτελεί στόχο προτεραιότητας στο πλαίσιο εφαρμογής των τοπικών προγραμμάτων.

Στη παρούσα φάση εξέλιξης του προγράμματος υπάρχουν διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία που αφορούν τη συμμετοχή στις δομές στήριξης και υλοποίησης του προγράμματος, όπως :

1. Η Διαχειριστική Αρχή του LEADER+ αποτελείται κατά 48% από γυναίκες
2. Στην Επιτροπή Παρακολούθησης του προγράμματος το ποσοστό των γυναικών μελών ξεπερνά το 35%
3. Στους 40 τοπικούς φορείς υλοποίησης του προγράμματος (Ομάδες Τοπικής Δράσης, ΟΤΔ) το μέσο ποσοστό συμμετοχής των γυναικών υπερβαίνει το 47%
4. Περισσότερο από το 35% των θέσεων Συντονιστών των Ομάδων LEADER+ των ΟΤΔ κατέχουν γυναίκες.

Επιπλέον στο πρόγραμμα και κατά την αξιολόγηση και ένταξη των επενδύσεων υιοθετήθηκαν οι παρακάτω πρακτικές βαθμολογικής προτεραιότητας των υποψηφίων γυναικών - επενδυτών :

Στα Μέτρα που αφορούν την ενίσχυση επιχειρηματικών δράσεων (αγροτουρισμός, μικρές επιχειρήσεις αγροτικού και λοιπών τομέων της οικονομίας, επενδύσεις σχετικές με τη σύγχρονη τεχνολογία) στο Φάκελο Υποψηφιοτήτων Δυνητικών Επενδυτών στις Αναμενόμενες Επιπτώσεις στην Απασχόληση, Ζητάμε και αξιολογούμε τις αναμενόμενες δημιουργούμενες θέσεις εργασίας γυναικών.

Επίσης, για τα ίδια Μέτρα, στα κριτήρια αξιολόγησης επενδυτικών προτάσεων προβλέπουμε επιπρόσθετη βαθμολογία εάν ο υποψήφιος επενδυτής είναι γυναίκα, για εταιρείες, συνεταιρισμούς, συλλόγους δίδεται μέγιστη βαθμολογία όταν το ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στο μετοχικό - εταιρικό κεφάλαιο είναι μεγαλύτερο ή ίσο του 75% και η διοίκηση ασκείται από γυναίκα, για λοιπούς φορείς, π.χ. ΟΤΑ. επιχειρήσεις ΟΤΑ μπορεί να τεθεί η μέση βαθμολογία.

Το LEADER + στοχεύει να εντάξει συνολικά περισσότερες από 1.700 επενδύσεις, ενώ προσδοκά η γυναικεία επιχειρηματικότητα να επωφεληθεί από τις ενισχύσεις του προγράμματος σε ποσοστό περίπου 40 %.

Γ. Ακόμη ανάλογες ευκαιρίες εμφανίζονται στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αλιεία 2000 - 2006» όπως στη μεταποίηση και εμπορία αλιευτικών προϊόντων και στις υδατοκαλλιέργειες, καθώς και στο «Έγγραφο Προγραμματισμού Αγροτικής Ανάπτυξης (Ε.Π.Α.Α) όπως στις δράσεις της Πρόωρης Συνταξιοδότησης και της Εξισωτικής Αποζημίωσης στους κατοίκους μειονεκτικών και απομονωμένων περιοχών.

Τελειώνοντας θα ήταν παράλειψή μου να μην αναφέρω ότι έχουν αρχίσει ήδη οι διαδικασίες για την 4^η Προγραμματική Περίοδο (2007-2013) και πρέπει να επισημάνω ότι σύμφωνα με τους κανονισμούς που προωθούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, αλλά και με την ενθάρρυνση της πολιτικής ηγεσίας του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων, η στήριξη της Γυναικείας Επιχειρηματικότητας μέσα από τα προγράμματα της νέας Προγραμματικής Περιόδου, αποτελεί βασική πολιτική προώθησης της βελτίωσης της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο.

Είναι γενικά αποδεκτό και αυταπόδεικτο θα έλεγα, ότι η συγκράτηση του γυναικείου πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές αποτελεί το κλειδί για τη διατήρηση του πληθυσμού γενικότερα στην ύπαιθρο, καθώς βεβαίως και η ισότητα ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων συνδέεται άμεσα με τη συγκράτηση του πληθυσμού στις αγροτικές περιοχές, τη δημογραφική ενδυνάμωση της υπαίθρου και εν τέλει στην καλύτερη εκμετάλλευση των παραγωγικών πόρων.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ

III. «Ο ρόλος των γυναικών στην ανάπτυξη της υπαίθρου»

Ευγενία Τσουμάνη, Γενική Γραμματέας Ισότητας των Φύλων-ΥΠ. ΕΣ. Δ.Δ.Α.

Κυρίες και Κύριοι,

Θέλω κατ' αρχήν να σας ευχαριστήσω θερμά για την τιμητική σας πρόσκληση και να ζητήσω την κατανόησή σας για το γεγονός ότι έκτακτες υποχρεώσεις δεν μου επιτρέπουν να παραστώ και να συμμετάσχω στις εξαιρετικά ενδιαφέρουσες εργασίες του Συνεδρίου για τη σύγχρονη αγρότισσα και τις κοινωνικές, οικονομικές και επαγγελματικές προκλήσεις στις οποίες καλείται να ανταποκριθεί.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι γυναίκες συμβάλλουν ζωτικά στην αγροτική ανάπτυξη. Η πλήρης συμμετοχή τους στην ενεργό δράση έχει κρίσιμη σημασία προκειμένου να μεγιστοποιηθεί η αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων και μέσω αυτής να επιτευχθεί η διατήρηση του κοινωνικού ιστού των αγροτικών περιοχών και η αναζωογόνηση των τοπικών οικονομιών. Αυτό σημαίνει ότι οι ίσες ευκαιρίες πρέπει μεθοδικά να ενσωματώνονται στους στόχους και στην υλοποίηση των προγραμμάτων και των έργων αγροτικής ανάπτυξης έτσι ώστε άντρες και γυναίκες να επωφελούνται με ίσους όρους.

Η Γενική Γραμματεία Ισότητας αφουγκράζεται τα προβλήματα των γυναικών την ίδια στιγμή που επιχειρεί να σταθεί αρωγός πρωτοβουλιών που θα αξιοποιούν ευκαιρίες και θα παρέχουν δυνατότητες για την ενδυνάμωση και τη συμβολή τους στην ανάπτυξη.

Πάντα επίκαιρο και πάντα σημαντικό ζήτημα είναι η κατάρτιση. Για να διευκολυνθεί η απασχόληση των γυναικών της υπαίθρου απαιτείται επανασχεδιασμός της αγροτικής κατάρτισης και προσαρμογή στις ιδιαίτερες ανάγκες των γυναικών της υπαίθρου σε συνδυασμό με τις απαιτήσεις της αγοράς.

Εξαιρετικά σημαντική συμβολή έχουν να επιδείξουν οι Γυναικείοι Αγροτικοί Συνεταιρισμοί. Η ενίσχυση της γυναικείας επιχειρηματικότητας είναι μία από τις κατεξοχήν κυβερνητικές προτεραιότητες. Οι συνεταιρισμοί με τη δημιουργία τους εξ' αρχής σηματοδότησαν ένα νέο ορίζοντα για την αξιοποίηση των δυνατοτήτων των γυναικών στον αγροτικό τομέα. Όμως ένα εξαρχής πρόβλημα παρέμεινε η δυσκολία των γυναικών – μελών να καθιερώσουν τους συνεταιρισμούς στις τοπικές κοινωνίες. Η ΓΓ Ισότητας σε προηγούμενες περιόδους διαπιστώνοντας τις αδυναμίες αυτές μέσα από μελέτη και συνεργασία με το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης, ανέδειξε τη χρησιμότητα της δημιουργίας «Δικτύου Διασύνδεσης των Γυναικείων Συνεταιρισμών» για την ενδυνάμωσή τους. Επανεξετάζοντας το θέμα εκτιμούμε και πιστεύουμε ότι το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης θα το προωθήσει άμεσα, όπως άλλωστε έχει ήδη διατυπώσει.

Κλείνοντας θα ήθελα να αναφέρω την ιδιαίτερη σημασία των ευρωπαϊκών κονδυλίων αλλά και των Εθνικών Πόρων που διαχειρίζεται το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης για την ενίσχυση των γυναικών του αγροτικού τομέα με θετικά αποτελέσματα. Όμως το έλλειμμα ισότητας στις ευκαιρίες υπάρχει ακόμα σε βάρος των γυναικών. Με στόχο την μεγιστοποίηση της δυνατότητας να επωφεληθούν οι γυναίκες από τα υλοποιούμενα έργα αλλά και την αύξηση του ποσοστού συμμετοχής των γυναικών στα μέτρα του Ε.Π. «Αγροτική Ανάπτυξη και Ανασυγκρότηση της Υπαίθρου» η ΓΓ Ισότητας πρότεινε πρόσφατα την:

- I. Δημιουργία υποδομής για ενίσχυση τοπικών εκδηλώσεων ενημέρωσης και υποστήριξης που σχετίζονται με τη γεωργική παραγωγή και χαρακτηριστικά αγροτικά προϊόντα.
- II. Δημιουργία υποδομής για την ανάπτυξη δικτύου βιβλιοθηκών γενικού ενδιαφέροντος για την ενδυνάμωση των γυναικών αγροτισσών.

Φίλες και Φίλοι,

Η αγροτική ανάπτυξη αποτελεί για τη χώρα μας βασικό αναπτυξιακό στόχο. Προϋπόθεση για την επίτευξη αυτού του στόχου όμως είναι η βελτίωση της θέσης των γυναικών στη δημόσια και ιδιωτική ζωή της υπαίθρου. Στην πράξη για να επιτευχθεί αυτό θα πρέπει να προωθούμε αφενός ειδικά θετικά μέτρα για τα προβλήματα των γυναικών της υπαίθρου και αφετέρου να ενσωματώνουμε με συνέπεια και συνέχεια τη διάσταση του φύλου στο σύνολο των πολιτικών που σχεδιάζονται για την αγροτική ανάπτυξη.

Σας ευχαριστώ και εύχομαι κάθε επιτυχία.

IV. «Γυναικεία επιχειρηματικότητα και ανταγωνιστικότητα»

Σπύρος Ευσταθόπουλος, Ειδικός Γραμματέας για την Ανταγωνιστικότητα, Υπουργείο Ανάπτυξης

Επιθυμώ, καταρχήν, να σας μεταφέρω το θερμό χαιρετισμό του Υπουργού Ανάπτυξης κ. Δημήτρη Σιούφα, του οποίου είναι γνωστό το ενδιαφέρον για την επιχειρηματική δραστηριότητα και την ενίσχυσή της, ιδιαίτερα όταν πρόκειται για την επιχειρηματικότητα των γυναικών, που δεν είναι ακόμη όσο αναπτυγμένη θα θέλαμε στη χώρα μας.

Επιθυμώ, επίσης, να συγχαρώ το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων και ιδιαίτερα τον Υπουργό κ. Μπασιάκο και τη Διεύθυνση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας, για την πρωτοβουλία της διοργάνωσης αυτής της διημερίδας και μάλιστα εδώ, στην πόλη της Αράχωβας.

Τέλος, ευχαριστώ θερμά για την πρόσκλησή σας.

Είναι ιδιαίτερη χαρά μου που βρίσκομαι σήμερα εδώ. Και αυτό γιατί η ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας αποτελεί μια από τις βασικότερες προϋποθέσεις για την οικονομική ανάπτυξη και, ταυτόχρονα, ένα από τους κυριότερους στόχους και προτεραιότητες της πολιτικής του Υπουργείου μας.

Συζητάμε, τον τελευταίο καιρό, για την ανάγκη να τονώσουμε την ανταγωνιστικότητά μας. Και αναγνωρίζουμε ότι ο στόχος αυτός είναι πρωταρχικής σημασίας, σε ευρωπαϊκό και σε εθνικό επίπεδο.

Ίσως, εν τούτοις, δεν έχουμε τονίσει όσο θα έπρεπε ότι απαραίτητη προϋπόθεση για να πετύχουμε αυτό το στόχο, ανάγκη αλλά και υποχρέωσή μας, είναι να ενισχύσουμε τη συμμετοχή των γυναικών σε όλους τους τομείς της οικονομικής και κοινωνικής δραστηριότητας.

Οποιοδήποτε κράτος, και φυσικά η Ελλάδα, δεν μπορεί να προσδοκά καλύτερη οικονομία και καλύτερη κοινωνία, αν δεν έχει αναδείξει τη γυναίκα.

Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα της Σουηδίας, κορυφαίου κράτους από πλευράς ανταγωνιστικότητας, στο οποίο το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών είναι 72% όταν στη χώρα μας, το αντίστοιχο ποσοστό είναι 45%!

Μπορείτε όμως εύκολα να βρείτε με τι να ασχοληθείτε; Χωρίς ξεκάθαρο στόχο που να συνδέεται με συγκεκριμένες κλίσεις και ενδιαφέροντα; Πώς θα τα ανακαλύψετε; Πότε; Μιλάμε σήμερα για γυναικεία επιχειρηματικότητα, όχι για υπαλληλία.

Είναι γεγονός πως έχει σημειωθεί πρόοδος προς την κατεύθυνση της ισότητας των φύλων κατά την τελευταία δεκαετία. Για παράδειγμα, το ποσοστό απασχόλησης των γυναικών στην Ευρωπαϊκή Ένωση των 15 είναι 55,7% ενώ στην αρχή της δεκαετίας του 1990 ήταν 50%.

Από την άλλη πλευρά, το χάσμα μεταξύ της απασχόλησης των ανδρών και εκείνης των γυναικών παραμένει υψηλό και είναι της τάξεως του 15,9%, ενώ στην Ελλάδα η διαφορά αυτή είναι ακόμη μεγαλύτερη και αγγίζει το 28,5%.

Χρειάζεται, συνεπώς, να καταβάλουμε πολλές προσπάθειες ακόμη, μέχρι να πετύχουμε την πλήρη άρση των ανισοτήτων μεταξύ ανδρών και γυναικών. Και εσείς το γνωρίζετε καλύτερα από μένα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δίνει ιδιαίτερη έμφαση στο θέμα της ισότητας μεταξύ ανδρών και γυναικών και εφαρμόζει μια συνεκτική στρατηγική, η οποία περιλαμβάνει την εξασφάλιση της ισότητας σε όλες τις κοινοτικές πρωτοβουλίες. Τούτο πραγματοποιείται, είτε με την ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στους τομείς παρέμβασης της Ένωσης, είτε με την ανάπτυξη συγκεκριμένων προγραμμάτων, τα οποία στοχεύουν ειδικά στον τομέα της ισότητας.

Στο πλαίσιο αυτό, το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Ανταγωνιστικότητα» του Υπουργείου Ανάπτυξης, το οποίο έχω την τιμή να διαχειρίζομαι, περιλαμβάνει συγκεκριμένες παρεμβάσεις υπέρ των γυναικών.

Η σημαντικότερη αλλά και δημοφιλέστερη Δράση του ΕΠΑΝ που απευθύνεται στις γυναίκες, είναι η «Ενίσχυση της Επιχειρηματικότητας των Γυναικών», με την οποία παρέχεται υποστήριξη για τη δημιουργία επιχειρήσεων, όπου η απόλυτη πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου ανήκει σε γυναίκες και, ταυτόχρονα, αποδεδειγμένα η διοίκησή τους ασκείται από γυναίκες επιχειρηματίες.

Στο πλαίσιο της Δράσης αυτής, χρηματοδοτούνται –σε ποσοστό 55%– ολοκληρωμένα επιχειρηματικά σχέδια γυναικών, που περιλαμβάνουν την αγορά του απαραίτητου παραγωγικού εξοπλισμού, μελετητικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες, μεταφορά τεχνογνωσίας, ενέργειες μάρκετινγκ, κατάρτισης κλπ.

Δυστυχώς το Πρόγραμμα, όπως έχει συμφωνηθεί με την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, δε μας δίνει τη δυνατότητα να καλύψουμε δραστηριότητες της πρώτης μεταποίησης οι οποίες περιλαμβάνονται στα Προγράμματα του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων.

Ωστόσο, θα σας αναφέρω μερικά στοιχεία, γιατί πιστεύω ότι είναι ενδιαφέροντα και χαρακτηριστικά της ραγδαίας αύξησης της επιχειρηματικής δραστηριότητας των γυναικών στη χώρα μας.

Θα σταθώ ιδιαίτερα στο Δ΄ κύκλο της Γυναικείας Επιχειρηματικότητας, ο οποίος υλοποιείται αυτή τη στιγμή. Πριν από ένα περίπου μήνα, ο Υπουργός Ανάπτυξης υπέγραψε την απόφαση ένταξης των εγκεκριμένων σχεδίων, τα οποία ξεπερνούν, σε αριθμό και σε προϋπολογισμό, το άθροισμα των εγκεκριμένων προτάσεων των τριών πρώτων κύκλων συνολικά!

Συγκεκριμένα, στο πλαίσιο του Δ΄ κύκλου, εγκρίθηκαν 1.634 επιχειρηματικά σχέδια, έναντι 1.221 των τριών πρώτων κύκλων, συνολικού προϋπολογισμού €133,4 εκατ., έναντι €97,4 εκατ. των τριών πρώτων κύκλων.

Η πρωτοφανής αυτή απήχηση του Προγράμματος στις γυναίκες επιχειρηματίες είναι ενδεικτική της σπουδαιότητάς του, ως εργαλείου για την ενίσχυση της επιχειρηματικότητας και της συμμετοχής των γυναικών στην οικονομική ζωή.

Ο κλάδος της γεωργίας είναι ένας πολύ δυναμικός κλάδος της ελληνικής οικονομίας, με σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης. Είναι ένας τομέας που παρέχει μοναδικές ευκαιρίες για τις γυναίκες επιχειρηματίες. Η ποιότητα των ελληνικών αγροτικών προϊόντων, συνδυαζόμενη με τα κατάλληλα συστήματα πιστοποίησης και τυποποίησης, καθώς και συσκευασίας και προβολής, μπορεί να οδηγήσει στη δημιουργία επώνυμων γεωργικών προϊόντων, ικανών να αποτελέσουν όπλα της οικονομίας μας. Και εδώ είναι που καλούνται να πρωταγωνιστήσουν οι γυναίκες της χώρας μας.

Δεν ξέρω αν γνωρίζετε ότι στην Ελλάδα υπάρχουν σήμερα περίπου 110 συνεταιρισμοί γυναικών, αγροτουριστικοί ή αστικοί. Οι Ελληνίδες ανοίγουν τα φτερά τους και εισέρχονται δυναμικά στην οικονομική ζωή. Ως Υπουργείο Ανάπτυξης είμαστε αποφασισμένοι να τις ενισχύσουμε με όλες μας τις δυνάμεις.

Είναι καθήκον όλων μας να δημιουργήσουμε τις προϋποθέσεις εκείνες, οι οποίες θα μετατρέψουν το σύνολο του γυναικείου πληθυσμού, από απλούς παρατηρητές σε ενεργούς παίκτες και συνδιαμορφωτές των οικονομικών εξελίξεων.

Στο πλαίσιο αυτό, επιδιώκουμε τη συνεργασία με όλους τους φορείς που προγραμματίζουν αντίστοιχες δράσεις, ώστε να αξιοποιήσουμε τις συνέργιες που πιθανόν να προκύπτουν.

Υπάρχουν ήδη πολύ σημαντικές πρωτοβουλίες, τις οποίες να ενισχύσουμε και να αναπτύξουμε ακόμη περισσότερο. Αναφέρω χαρακτηριστικά το Πρόγραμμα «Διώνη II» της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας EQUAL και Δίκτυα Γυναικείας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας που εντάσσονται σε αυτό.

Για εμάς, η προώθηση της ισότητας μεταξύ των δύο φύλων δεν είναι θέμα θεωρίας και ευχολόγιο αλλά προτεραιότητα που υλοποιείται. Είναι ζήτημα μείζονος εθνικής σημασίας και ως τέτοιο το αντιμετωπίζουμε.

Κηρύξαμε το 2005 Έτος Ανταγωνιστικότητας, για να σηματοδοτήσουμε την έναρξη της κοινής προσπάθειας, που θα οδηγήσει τη χώρα μας στην πορεία της ανάπτυξης και της ευημερίας.

Θέλουμε το 2005 να αποτελέσει έτος ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας και βελτίωσης της ποιότητας ζωής όλων των πολιτών.

V. «Γυναικεία απασχόληση και επαγγελματική κατάρτιση»

Σπύρος Βλιάμος, Γενικός Γραμματέας Διαχείρισης Κοινοτικών και Άλλων Πόρων, Υπουργείο Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας

Το ζήτημα της γυναικείας απασχόλησης συνιστά έναν εξαιρετικά πολύπλοκο και ευαίσθητο τομέα πολιτικής. Για την κυβέρνηση, η γυναικεία εργασία εκλαμβάνεται ως ένας εξαιρετικά δυναμικός τομέας ο οποίος μπορεί να συμβάλει αποφασιστικά στην ανάπτυξη των κοινωνικών και οικονομικών δομών της χώρας.

Παρά την αυξανόμενη ένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας όμως, φαινόμενα όπως τα υψηλά ποσοστά γυναικείας ανεργίας, τα εμπόδια που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες με αυξημένες οικογενειακές υποχρεώσεις στη συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, καθώς και η αύξηση των διαζυγίων και του αριθμού των μονογονεϊκών οικογενειών, δυστυχώς τοποθετούν αρκετές γυναίκες στην κατηγορία των «ευάλωτων» κοινωνικά ομάδων αποτελεί προτεραιότητα της κυβερνητικής πολιτικής.

Παράλληλα, η ενσωμάτωση της διάστασης του φύλου στο σύνολο των Ευρωπαϊκών πολιτικών και στρατηγικών για την απασχόληση (gender mainstreaming) καθώς και η προώθηση της ισότητας των ευκαιριών απασχόλησης για τα δύο φύλα η οποία συντελείται τόσο σε ευρωπαϊκό όσο και σε εθνικό επίπεδο, στοχεύουν στην άρση των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στο πλαίσιο της αγοράς εργασίας.

Η γυναικεία απασχόληση στον πρωτογενή τομέα και συγκεκριμένα η ανάπτυξη επιχειρηματικών δράσεων που σχετίζονται με τις γεωργικές ή κτηνοτροφικές δραστηριότητες αποτελούν προτεραιότητα στο σχεδιασμό και την υλοποίηση των εθνικών πολιτικών. Συγκεκριμένα, οι συνιστώσες που λαμβάνονται υπόψη στο σχεδιασμό της πολιτικής και την εξειδίκευση των προγραμμάτων για τις γυναίκες στις αγροτικές περιοχές είναι οι εξής:

1. Οι καλές πρακτικές των διεθνών οργανισμών και οι Ευρωπαϊκές πολιτικές για την ύπαιθρο και την τοπική ανάπτυξη.
2. Η κοινοτική νομοθεσία για την προστασία των κοινωνικών και εργασιακών δικαιωμάτων των εργαζομένων στον πρωτογενή τομέα.
3. Η πολυμορφία και οι ιδιαιτερότητες του Μεσογειακού και Ελληνικού υπαίθριου χώρου.
4. Ο κοινωνικο-οικονομικός μετασχηματισμός και οι νέες λειτουργίες του αγροτικού χώρου: δημογραφικές κινήσεις, οικονομική διαφοροποίηση, συστήματα αγροτικής παραγωγής, υπηρεσίες τουρισμού και αναψυχής, φαινόμενα πολυαπασχόλησης των αγροτών, γεωργικά προϊόντα ειδικής ποιότητας, περιβαλλοντική προστασία.
5. Η συμφιλίωση της οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής.
6. Η αντιμετώπιση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού των ευπαθών κοινωνικά ομάδων.

Το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο χρηματοδοτεί μια σειρά από δράσεις που έχουν στόχο τη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας των γυναικών περιλαμβάνοντας μια σειρά από ενέργειες που στοχεύουν στη στήριξη της γυναικείας της υπαίθρου και κυρίως της γυναίκας που ασχολείται με τον αγροτικό τομέα, τόσο για τον πρωτογενή όσο και στη μεταποίηση και στην παροχή υπηρεσιών (π.χ. αγροτουρισμός κτλ.). Συγκεκριμένα, οι δράσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου αφορούν:

1. Απασχόληση και κατάρτιση

Στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση» υλοποιείται από τον Οργανισμό Γεωργικής Επαγγελματικής Εκπαίδευσης Κατάρτισης και Απασχόλησης (Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ») δέσμη δράσεων κατάρτισης αγροτισσών στο πλαίσιο του Μέτρου 4.2: «Ενίσχυση και υποστήριξη της συμμετοχής των αυτοαπασχολούμενων σε προγράμματα αναβάθμισης των δεξιοτήτων τους».

Σύμφωνα με την υπ' αριθμ 225738/7-2-2005 Απόφαση Ένταξης της Γενικής Γραμματείας Διαχείρισης Κοινοτικών και Άλλων Πόρων του Υπουργείου Απασχόλησης και Κοινωνικής Προστασίας, ο ΟΓΕΕΚΑ «ΔΗΜΗΤΡΑ» εξασφάλισε για τη διετία 2005-2006 τη χρηματοδότηση ύψους €15.628.500 για την υλοποίηση σε όλη την Επικράτεια 667 προγραμμάτων κατάρτισης για αυτοαπασχολούμενους στον πρωτογενή τομέα αγρότες/σες και αλιείς. Τελικό στόχο του μέτρου συνιστά η κατάρτιση 16.675 αγροτών. Πιο συγκεκριμένα, προβλέπεται η κατάρτιση 8.122 αγροτών και 8.553 αγροτισσών. Από τα 610 προγράμματα κατάρτισης που έχουν σχεδιαστεί για την περίοδο αυτή τα 194 απευθύνονται αποκλειστικά σε γυναίκες αυτοαπασχολούμενες στον πρωτογενή τομέα (όπου θα εκπαιδευτούν 4.850 αγρότισσες).

Το έργο εντάσσεται στον Άξονα 4, Μέτρο 2 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Απασχόληση και Επαγγελματική Κατάρτιση» και συγχρηματοδοτείται σε ποσοστό 75% της Δημόσιας Δαπάνης από την Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι μετά την αναθεώρηση του Επιχειρησιακού Προγράμματος το Δεκέμβριο του 2004, τα ποσοστά χρηματοδότησης διαμορφώθηκαν σε 75% δημόσια δαπάνη και 25% ιδιωτική συμμετοχή (από 50% - 50% κατά την υλοποίηση του μέτρου το 2002 και το 2003).

Τα προγράμματα κατάρτισης απευθύνονται σε υπόχρεους νέους αγρότες, σε γυναίκες αυτοαπασχολούμενες στον πρωτογενή τομέα που θέλουν να καταρτισθούν σε θέματα αγροτουρισμού, μεταποίησης – τυποποίησης – εμπορίας αγροτικών προϊόντων κ.α. σε αγρότες που θέλουν να καταρτισθούν σε θέματα για πιστοποιημένα ποιοτικά προϊόντα καθώς και αλιείς. Τα προγράμματα υλοποιούνται με ευθύνη των Κέντρων «ΔΗΜΗΤΡΑ» που υπάρχουν σε κάθε Νομό της Χώρας.

2. Περιφερειακή διάσταση: τα ΠΕΠ

Στο πλαίσιο της γενικότερης πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης για τη στήριξη των περιφερειών υλοποιούνται 13 ΠΕΠ στην Ελλάδα. Οι στρατηγικοί στόχοι της Περιφέρειας Στερεάς Ελλάδας για το διάστημα 2000 – 2006 είναι ο εκσυγχρονισμός της παραγωγική δραστηριότητας, η διασύνδεσή της με την τοπική οικονομία και η προσαρμογή της στις απαιτήσεις της νέας οικονομίας. Συγκεκριμένα, ο 5^{ος} Άξονας Προτεραιότητας για το Ανθρώπινο Δυναμικό στοχεύει:

- Στη διατήρηση και τη δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης
- Στην ανάπτυξη νέων δεξιοτήτων οι οποίες είναι συναφείς με τις προοπτικές απασχόλησης της Περιφέρειας
- Στις παρεμβάσεις για την αντιμετώπιση του προβλήματος της απασχόλησης σε περιοχές και κλάδους υψηλής ανεργίας
- Στα άτομα που υφίστανται κοινωνικό αποκλεισμό και τις γυναίκες
- Στη προώθηση των ίσων ευκαιριών μεταξύ ανδρών και γυναικών. Στη προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης ειδικών πληθυσμιακών ομάδων.

Για την υλοποίηση των εν λόγω στόχων, στο πλαίσιο των ΠΕΠ υλοποιούνται τα εξής μέτρα:

Τοπικές Πρωτοβουλίες Απασχόλησης

Το Μέτρο αφορά ολοκληρωμένα προγράμματα σε περιοχές ή τομείς που παρουσιάζουν ιδιαίτερα κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα, ή/και ειδικές πληθυσμιακές ομάδες, σε τοπική κλίμακα, που αντιμετωπίζουν προβλήματα κοινωνικού αποκλεισμού. Σκοπός των ΤΠΑ είναι η τοπική ανάπτυξη μέσω βελτίωσης και αύξησης της απασχόλησης, της κοινωνικής ένταξης, της προώθησης ίσων ευκαιριών για όλους και της ενσωμάτωσης ειδικών πληθυσμιακών ομάδων στην αγορά εργασίας. Περιλαμβάνει υποχρεωτικά δράσεις συμβουλευτικής και προώθησης στην απασχόληση, και προαιρετικά δράσεις προκατάρτισης, κατάρτισης, δικτύωσης, ευαισθητοποίησης και συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών για άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς κοινωνικά ομάδες, ενώ προβλέπεται και η λειτουργία ιατροκοινωνικών κέντρων για τσιγγάνους.

Οι παρεμβάσεις αυτές έχουν ολοκληρωμένο και συγχρόνως εξειδικευμένο χαρακτήρα ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες της κάθε περιοχής/τομέα/ομάδας στόχου και εφαρμόζονται σε τοπική κλίμακα. Οι δράσεις προϋποθέτουν την ενεργοποίηση των τοπικών κοινωνιών μέσω της δημιουργίας Ομάδων Συνεργαζόμενων Φορέων (ΟΣΦ).

Οι ωφελούμενοι είναι άνεργοι, μέλη ευπαθών κοινωνικά ομάδων και υποαπασχολούμενοι. Σε επίπεδο Στερεάς υλοποιείται το Επιχειρησιακό Σχέδιο με Συντονιστή Εταίρο την Ν.Α. Βοιωτίας («Βοιωτικό Δίκτυο για την Απασχόληση»), με προϋπολογισμό 2.680.000 ευρώ και 250 ωφελούμενους. Το Σχέδιο περιλαμβάνει Δράσεις:

1. συμβουλευτικής στήριξης
2. συνοδευτικών υποστηρικτικών υπηρεσιών (συμβουλευτικές υπηρεσίες για ευπαθείς ομάδες)
3. δικτύωσης
4. δημοσιότητας
5. κατάρτισης
6. προκατάρτισης (επικεντρώνεται κυρίως στην εκμάθηση της ελληνικής γλώσσας)
7. δημιουργία νέων θέσεων εργασίας
8. στήριξης νέων ελεύθερων επαγγελματιών
9. απόκτηση εργασιακής εμπειρίας (stage)

Ολοκληρωμένες Παρεμβάσεις για την Ανάπτυξη Ορεινών/Μειονεκτικών Περιοχών

Πρόκειται για παρεμβάσεις οι οποίες συντελούν στην αναβάθμιση ορεινών και μειονεκτικών περιοχών. Στόχο έχουν την ανάπτυξη και την προώθηση της απασχόλησης του ανθρώπινου δυναμικού της υπαίθρου. Αφορούν ολοκληρωμένα προγράμματα συγχρηματοδοτούμενα από το ΕΚΤ, το ΕΤΠΑ και το ΕΓΤΠ-Ε.

Στο σκέλος του ΕΚΤ, επιδοτούνται οι ίδιες δράσεις με αυτές των ΤΠΑ (εκτός των Συνοδευτικών Υποστηρικτικών Υπηρεσιών και των Νέων Μορφών Απασχόλησης), χωρίς να υπάρχουν υποχρεωτικές. Επιπρόσθετα, επιδοτούνται ορισμένες μόνο κατηγορίες «δομών» και συγκεκριμένα οι Μονάδες «Βοήθεια στο Σπίτι», τα «Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών» - ΚΔΑΠ και τα «Κέντρα Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρία» - ΚΔΑΠ ΜΕΑ).

Οι ωφελούμενοι από τις εν λόγω δράσεις είναι το σύνολο του εργατικού δυναμικού της περιοχής, δηλαδή άνεργοι, μέλη ευπαθών κοινωνικά ομάδων, εργαζόμενοι και αυτοαπασχολούμενοι. Επιχειρησιακό Σχέδιο Ολοκληρωμένου Προγράμματος Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ): Ζώνη Παραπαρνασσίων Δήμων, προϋπολογισμός: 980.861 ευρώ, 80 ωφελούμενους-δράσεις:

1. δημοσιότητα (6.561 ευρώ)
2. κατάρτιση (270.000 ευρώ)
3. επιδότηση απόκτησης εργασιακής εμπειρίας (stage) (564.3 000 ευρώ)
4. κοινωνικές υπηρεσίες (140.000 ευρώ)

Πρόκειται για διανομαρχιακή ζώνη (περιλαμβάνει περιοχές από τους Νομούς Βοιωτίας, Φθιώτιδας, Φωκίδας). Από το Νομό Βοιωτίας περιλαμβάνονται οι Δήμοι Αραχώβης, Δαύκλειας, Διστόμου, Χαιρώνειας.

✓ Επιχειρησιακό Σχέδιο Ολοκληρωμένου Προγράμματος Ανάπτυξης Αγροτικού Χώρου (ΟΠΑΑΧ): Βοιωτίας, προϋπολογισμού: 752.000 ευρώ, 55 ωφελούμενους (περιλαμβάνει δράσεις κατάρτισης μόνο). Περιλαμβάνει τους Δήμους: Θεσπιαίων, Θίσβης, Λιβαδειάς, Κορώνειας, Θηβαίων, Αλιάρτου, Πλαταιών, Δερβενοχωρίων, Τανάγρας, Κυριακίου.

Βρίσκεται σε εξέλιξη η προκήρυξη του Μέτρου των Αγροτικών για την Κατάρτιση για όλες τις ζώνες ΟΠΑΑΧ προϋπολογισμού 1.962.000, από τις οποίες η ζώνη ΟΠΑΑΧ Νομού Βοιωτίας αφορούν 752.000 και τη ζώνη ΟΠΑΑΧ Παραπαρνασσίων Δήμων 270.000 ευρώ (συνεπώς ένα μέρος αυτών τον Νομό Βοιωτίας εφόσον η ζώνη είναι διανομαρχιακή).

Μέτρο κατάρτισης: από τον α΄ κύκλο υλοποιήθηκαν 10 προγράμματα στο Νομό Βοιωτίας (προϋπολογισμός 690.000 ευρώ και 200 καταρτιζόμενους), 5 στη Λιβαδειά και 5 στη Θήβα από τον β΄ κύκλο (είναι σε φάση αξιολόγησης ο διαγωνισμός) προγραμματίζονται 362.450 ευρώ (6 προγράμματα).

3. Δράσεις EQUAL

Η EQUAL είναι η Κοινοτική Πρωτοβουλία (Κ.Π.) της περιόδου 2000 – 2006 που φιλοδοξεί να κάνει καινοτόμες παρεμβάσεις στο χώρο της απασχόλησης και της κοινωνικής ενσωμάτωσης. Χρηματοδοτείται από το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους και στοχεύει στη διερεύνηση και προώθηση νέων πολιτικών απασχόλησης για την αντιμετώπιση των διακρίσεων στην αγορά εργασίας όλων των ευπαθών ομάδων του πληθυσμού.

Το Πρόγραμμα περιλαμβάνει πέντε Άξονες προτεραιότητας εκ των οποίων ο ένας αφορά στην ενίσχυση των πολιτικών ίσων ευκαιριών για άνδρες και γυναίκες, ενώ η αρχή της ισότητας των ευκαιριών διατρέχει οριζόντια όλους τους Άξονες και όλα τα Μέτρα του Προγράμματος.

Μετά την ολοκλήρωση της αξιολόγησης των προτάσεων EQUAL β΄ κύκλου υλοποίησης (2004 – 2006), επιλέχθηκαν για να υλοποιηθούν 64 Έργα, συνολικού προϋπολογισμού 80.226.015 Ευρώ, τα οποία καλύπτουν το σύνολο της ελληνικής επικράτειας και στα οποία συμμετέχει το μεγαλύτερο μέρος των αντιπροσωπευτικών φορέων της οικονομικής και κοινωνικής ζωής της χώρας μας. Από τα 64 προταθέντα για ένταξη Έργα, τα 24 έχουν ως ομάδα στόχο και τις γυναίκες και 8 εξ αυτών περιλαμβάνουν στοχευόμενες δράσεις για τον συνδυασμό οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής και την ενθάρρυνση της κατάρτισης και του επαγγελματικού διαχωρισμού για άνδρες και γυναίκες (Μέτρα 4.1 & 4.2).

4. Στήριξη της Αγρότισσας

Κλείνοντας, θα ήθελα να επισημάνω ότι για να έχουν αποτέλεσμα οι δράσεις που αφορούν την απασχόληση, την επιχειρηματικότητα και την κατάρτιση των γυναικών στον τομέα της γεωργίας πρέπει να εντάσσονται σε ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο πολιτικής για τις γυναίκες. Η συμφιλίωση της επαγγελματικής και της οικογενειακής ζωής στην Ελλάδα αποτελεί δυστυχώς κυρίως γυναικείο πρόβλημα, εφόσον στη χώρα μας η φροντίδα των οικογενειακών υποχρεώσεων επιβαρύνει πρωτίτως τις γυναίκες. Τα μέτρα για τη φροντίδα βρεφών, νηπίων αλλά και ηλικιωμένων τα οποία έχουν ληφθεί στο πλαίσιο των Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων στοχεύουν κυρίως στη διευκόλυνση της πρόσβασης και συμμετοχής στην αγορά εργασίας των ατόμων – κυρίως γυναικών – που

αναλαμβάνουν τη φροντίδα τους. Το ΕΚΤ, στο πλαίσιο των 13 Περιφερειακών Επιχειρησιακών Προγραμμάτων (ΠΕΠ), χρηματοδοτεί τη «Λειτουργία Δομών Προώθησης Ίσων Ευκαιριών», δηλαδή τη λειτουργία: α) Δομών Φύλαξης Παιδιών (Βρεφονηπιακών Σταθμών, Βρεφονηπιακών Σταθμών Ολοκληρωμένης Φροντίδας, Βρεφικών και Παιδικών Σταθμών, Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών, Κέντρων Δημιουργικής Απασχόλησης Παιδιών με Αναπηρίες) και β) Δομών Φροντίδας Ηλικιωμένων (Προγράμματα «Βοήθεια στο Σπίτι», Κέντρα Ημερήσιας Φροντίδας Ηλικιωμένων (ΚΗΦΗ) και Μονάδες Κοινωνικής Μέριμνας). Συγκεκριμένα για το Νομό Βοιωτίας έχουν υλοποιηθεί προγράμματα συνολικού προϋπολογισμού, 3.387.397 ευρώ, που αφορούν δομές βρεφικών και βρεφονηπιακών σταθμών καθώς και δομές φροντίδας ηλικιωμένων στα πλαίσια του προγράμματος «Βοήθεια στο Σπίτι». Σύμφωνα με την ευρωπαϊκή στρατηγική για την απασχόληση η οποία προωθείται και στην Ελλάδα, η συνεχής βελτίωση των υπηρεσιών φροντίδας βρεφών, παιδιών και ηλικιωμένων αποτελεί ένα από τα κύρια μέσα ενίσχυσης αποτελεί ένα από τα κύρια μέσα ενίσχυσης της γυναικείας συμμετοχής στην απασχόληση, στο πλαίσιο των πολιτικών για τη συμφιλίωση επαγγελματικών και οικογενειακών υποχρεώσεων.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τους διοργανωτές για την τόσο σημαντική πρωτοβουλία αφενός για την ενημέρωση και, αφετέρου για την έναρξη ενός γόνιμου διαλόγου για την υφιστάμενη κατάσταση και για τους προβληματισμούς και τις προκλήσεις του μέλλοντος και να σας διαβεβαιώσω ότι η Γενική Γραμματεία Κοινοτικών Πόρων θα σταθεί αρωγός στην προσπάθειά σας.

ΕΝΟΤΗΤΑ II

I. «Ο ρόλος της εκπαίδευσης της επαγγελματικής κατάρτισης στην προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας στον αγροτικό τομέα»

Μίκα Ιωαννίδου, Πρόεδρος Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» & Πρόεδρος ΕΛΓ

Λυπάμαι που πολύ σοβαροί λόγοι και συγκεκριμένα τα καθήκοντά μου ως Προέδρου στη Γενική Συνέλευση του Ευρωπαϊκού Λόμπυ Γυναικών με αναγκάζουν να απουσιάζω από τη σημερινή γιορτινή μέρα που τιμά ιδιαίτερα την ελληνίδα της υπαίθρου.

Πρέπει να παραδεχτούμε ότι το Αθηνοκεντρικό Κράτος συχνά ξεχνά ότι η καρδιά της Ελλάδας κτυπά αλλού, στην περιφέρεια. Στρατηγικός μας στόχος είναι η συγκράτηση του αγροτικού πληθυσμού στην περιφέρεια, μέσω της κατάλληλης πληροφόρησης, εκπαίδευσης και σύγχρονης επαγγελματικής κατάρτισης των αγροτισσών και αγροτών και της καταπολέμησης της ανεργίας.

Έχουμε υποχρέωση να αναπτύξουμε εποικοδομητικό διάλογο στο κρίσιμο ζήτημα συμμετοχής της Ελληνίδας και του Έλληνα σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής, οικονομικής, πολιτιστικής και πολιτικής ζωής της χώρας κυρίως σε περιφερειακό επίπεδο όπου βρίσκονται και οι Σχολές μας.

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδουμε στον ρόλο της Ελληνίδας αγρότισσας. Προσωπικά έχω πλήρη εμπιστοσύνη στην στήριξη των Ελληνίδων αγροτισσών στην προσπάθεια που αυτή τη στιγμή προχωράμε για την βελτίωση της ποιότητας ζωής στην ύπαιθρο. Η ποσοτική και κυρίως ποιοτική αξιοποίηση των πόρων του Γ΄ ΚΠΣ σε θέματα εκπαίδευσης και επαγγελματικής κατάρτισης, σύμφωνα με τους στόχους της Αναθεωρημένης Αγροτικής Πολιτικής, αποτελεί ζήτημα επείγουσας προτεραιότητας, ιδίως για τις γυναίκες. Συνεργαζόμαστε με την Δ/ση Αγροτικής Οικιακής Οικονομίας του Υπουργείου για τον σχεδιασμό και υλοποίηση προγραμμάτων που αφορούν τις αυτοαπασχολούμενες στον πρωτογενή τομέα και μέσα από τον διάλογο με τις ίδιες τις αγρότισσες και τους αγρότες συνδιαμορφώνουμε τα νέα προγράμματα που άρχισαν να υλοποιούνται για πρώτη φορά μετά από χρόνια.

Θεωρώ ότι το ζήτημα της εκπαίδευσης και της πληροφόρησης των γυναικών ιδίως για τον πρωτογενή τομέα αποτελεί κεντρικό ζήτημα. Σε μια περίοδο κρίσιμη όπου η χώρα καλείται να εφαρμόσει την ΚΑΠ, σε ένα δύσκολο και ανταγωνιστικό περιβάλλον σε παγκόσμια κλίμακα, η επένδυση στον άνθρωπο, στην Ελληνίδα και τον Έλληνα κάτοικο αποτελεί μονόδρομο.

Η Διεύρυνση, δημιουργεί προκλήσεις αλλά απαιτεί αυξημένη ετοιμότητα. Τα κοινοτικά πλαίσια θα είναι πλέον πολύ σφικτά σε διαδικασίες και πόρους.

Η Ελλάδα δυστυχώς κατέχει τη θλιβερή πρωτιά στην Ευρώπη στην ανεργία των νέων οι οποίοι αντιπροσωπεύουν το 40% των ανέργων, ενώ η ανεργία των γυναικών είναι τριπλάσια εκείνης των ανδρών.

Από την άλλη μεριά η ανεργία πάνω από 2 χρόνια έχει αυξηθεί.

Συγχρόνως η χώρα μας παρουσιάζει σημαντική υστέρηση και εμφανίζεται τελευταία στα ποσοστά επαγγελματικής κατάρτισης μεταξύ των 15 Κρατών – Μελών (προ της διεύρυνσης) της Ε.Ε., ενώ τεράστια ποσά δαπανώνται προς αυτή την κατεύθυνση μέσα από τα διαρθρωτικά ταμεία και ειδικότερα το Ευρωπαϊκά Κοινωνικό Ταμείο.

Η ανεργία που πλήττει με ιδιαίτερη ένταση τις γυναίκες αγρότισσες, ιδιαίτερα τις νέες, και κυρίως στον πρωτογενή τομέα στη χώρα μας, δημιουργεί πραγματικούς κινδύνους σε αγώνες ετών για ίση μεταχείριση, ενώ απειλεί ευθέως την κοινωνική συνοχή και προδίδει βαθύ δημοκρατικό έλλειμμα.

Σήμερα στην Ελλάδα :

1. Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών που ασχολούνται με τη γεωργία συμμετέχουν στην οικογενειακή επιχείρηση ως συμβοηθόντα και μη αμειβόμενα μέλη. Αυτό σημαίνει ότι δεν έχουν δικό τους εισόδημα, ότι χάνουν τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν πολλές επενδυτικές ευκαιρίες, ότι η φωνή τους δεν έχει το ίδιο βάρος στις αποφάσεις που αφορούν την επιχείρηση.

Μπορούν να είναι εργοδότες, κάτι που εμφανίζεται σε μικρό ποσοστό, μπορούν να εργάζονται για δικό τους λογαριασμό, μπορούν, επίσης, να είναι μισθωτές.

Άλλα χαρακτηριστικά της γυναικείας απασχόλησης, που εξαρτώνται άμεσα και από την ίδια τη φύση της

γεωργικής εργασίας, είναι η εποχικότητά της. Στις αγροτικές εργασίες παρατηρούνται περίοδοι αιχμής και περίοδοι ύφεσης. Έτσι, οι γυναίκες εργαζόμενες στη γεωργία συναντούν περιόδους υποαπασχόλησης ή και μη απασχόλησης της οποίες δυσκολεύονται να αντιμετωπίσουν.

2. Η γυναικεία απασχόληση εμφανίζει, ακόμα, έντονες διακυμάνσεις, ανάλογα με την περιοχή, τον κλάδο και τον βαθμό εντατικοποίησης της γεωργίας.
3. Η γυναίκα της υπαίθρου είναι αναγκασμένη να μοιράζεται το χρόνο της μεταξύ νοικοκυριού και αγροτικών εργασιών, με μεγαλύτερο βαθμό δυσκολίας από ότι η γυναίκα των αστικών κέντρων, η οποία λαμβάνει συνήθως περισσότερη βοήθεια από το σύζυγό της από ότι η αγρότισσα, αλλά και από τις υποδομές που στη χώρα μας είναι πολύ λιγότερες από τις ανάγκες. Η υπογεννητικότητα που πλέον αγγίζει και τις γυναίκες της περιφέρειας είναι συνδεδεμένη με έλλειψη βρεφονηπιακών σταθμών και υπηρεσιών στήριξης των εργαζομένων.
4. Η ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και ο τομέας παροχής υπηρεσιών ως μοχλός ανάπτυξης και διεύρυνσης της εργασιακής βάσης των γυναικών και προώθησης των συνθηκών ισότητας και ο τομέας των υπηρεσιών θεωρείται ότι προσφέρει τις περισσότερες προοπτικές ανάπτυξης θέσεων εργασίας.

Ο ρόλος των Γυναικείων Συνεταιρισμών και των συλλογικών φορέων είναι πλέον πολύ σημαντικός.

Η αυξανόμενη προσφορά της γυναίκας αγρότισσας μέσα από δυναμικές δραστηριότητες, όπως αυτές των γυναικείων συνεταιρισμών, ορίζει ένα δυναμικό παρόν καθώς και ένα εξαιρετικά ευοίωνα μέλλον για την οικονομία της χώρας μας.

Η αγρότισσα κατάφερε να εντάξει νέα στοιχεία στην αγροτική κοινωνία και οικονομία όπως:

- Ανάληψη τοπικών πρωτοβουλιών και σε μη παραδοσιακούς τομείς απασχόλησης.
- Ένταξη δραστηριοτήτων, πλούσιων σε πολιτιστικά στοιχεία, στην καθημερινή ζωή και εργασία της.
- Προβολή των τοπικών και προσωπικών στοιχείων του τόπου της και των μελών των συνεταιρισμών με την παρασκευή προϊόντων.

Μακροπρόθεσμα αυτές οι γυναίκες φαίνεται να υιοθετούν καινοτόμα συστήματα βελτίωσης της περιφέρειας, να βελτιώνουν το έργο τους-την προσφορά τους, να συμβάλλουν στην αύξηση της απασχόλησης στις απομακρυσμένες γεωγραφικά περιοχές να βελτιώνουν μηχανισμούς λειτουργίας της παραγωγής, του εμπορίου και της εργασίας γενικότερα.

Ωφείλουμε:

- Να ενθαρρύνουμε τη γυναίκα αγρότισσα να συνεχίσει να μετέχει στη σύγχρονη και οργανωμένη μορφή αγροτικής παραγωγής που προωθείται σήμερα ώστε να μη μείνει στο περιθώριο της οικονομικής ζωής.
- Να χαιρετήσουμε τις δημοκρατικές διαδικασίες των συνεταιρισμών στους οποίους οι αγρότισσες μετέχουν σήμερα ενεργά και συνειδητοποιούν τη σημασία της προσφοράς, της κοινωνικής ελευθερίας και της ισοτιμίας.
- Να προβάλλουμε την ομορφιά της περιφέρειας και τις δυνατότητες που μας δίνει το φυσικό περιβάλλον για εναλλακτική απασχόληση και τουριστική αναψυχή με σωστή διαφήμιση στο εσωτερικό και εξωτερικό της χώρας μας.

Ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α. για πρώτη φορά χρηματοδοτεί πλέον εξειδικευμένα προγράμματα, για τις Ελληνίδες αγρότισσες, σε θέματα που έχουν σχέση με τη γυναικεία επιχειρηματικότητα, τον αγροτουρισμό, την εκπαίδευση σε τομείς βιολογικής γεωργίας, παραγωγή τοπικών προϊόντων. Ήδη για το 2005 προχωρούν 62 και προγραμματίζονται άλλα 132.

Επιπλέον με την κοινοτική πρωτοβουλία EQUAL χρηματοδοτήσαμε καινοτόμες ενέργειες υπέρ των γυναικών. Ήδη διανύουμε τη δεύτερη φάση υλοποίησής της και ο Ο.Γ.Ε.Ε.Κ.Α είχε υποβάλλει σχετική πρόταση η οποία και εγκρίθηκε.

Σε πολλές χώρες όπως Ιρλανδία, Αυστρία, πολιτικές για την απασχόληση και κατάρτιση ήδη εφαρμόστηκαν με επιτυχία ή βοήθησαν γυναίκες για την δημιουργία δικών τους αγροτικών επιχειρήσεων σε τοπικό επίπεδο, οι οποίες απέκτησαν μερίδιο στην αγορά.

Ένα άλλο ζήτημα που πρέπει να προωθηθεί είναι η συμμετοχή των γυναικών σε θέσεις ευθύνης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η εκπαίδευση εντάσσεται στην προσπάθεια να παραμεριστούν οι ανισότητες που δημιουργεί η υποαντιπροσώπηση των γυναικών σε όλους τους τομείς, στα συνδικαλιστικά όργανα ή στις οργανώσεις, σε υψηλές θέσεις στο εθνικό και ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, σε Διοικητικά Συμβούλια.

Επιπλέον με γνώμονα την στήριξη του Έλληνα αγρότη και ειδικότερα της Ελληνίδας αγρότισσας προχωρήσαμε με την βοήθεια του Υπουργείου σε μείωση της ίδιας συμμετοχής των αγροτισσών στο ήμισυ (από 50% σε 25%) με αντίστοιχη αύξηση του ποσοστού συμμετοχής του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου, σε όλα τα νέα προγράμματα επαγγελματικής κατάρτισης. Έτσι οι εκπαιδευόμενες και εκπαιδευόμενοι μας δεν θα υφίστανται επιβάρυνση.

Επίσης έχουν υλοποιηθεί σε όλη την Ελλάδα για πρώτη φορά και με τη συνεργασία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, ενημερωτικές εκδηλώσεις και Ημερίδες για τη μεταρρύθμιση της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής (ΚΑΠ).

Σχετικά με τον Οργανισμό μας σε συνεργασία με την πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Αγροτικής Ανάπτυξης, και τους συναρμόδιους Οργανισμούς και φορείς, ο Ο.Γ.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» μπήκε σε ενεργή δράση, πλήρωσε τα χρέη και προχωρεί πλέον σε ενέργειες ανάπτυξής του, υλοποιώντας τις δεσμεύσεις και εξαγγελίες της Κυβέρνησης στον ευαίσθητο τομέα της εκπαίδευσης, κατάρτισης και πληροφόρησης των αγροτισσών και αγροτών.

Έχουμε πλήρη τη συναίσθηση της αναγκαιότητας ανάπτυξης της λειτουργίας του Οργανισμού και της σημασίας της επαγγελματικής εκπαίδευσης και κατάρτισης στον αγροτικό τομέα μέσω της κατάλληλης πληροφόρησης και εκπαίδευσης.

Πραγματοποιείται ένας πολύ χρήσιμος διάλογος με τους φορείς εκπροσώπησης του Αγροτικού Τομέα, το συνεταιριστικό κίνημα τους κοινωνικούς και συλλογικούς φορείς, τους δήμους και τις Νομαρχίες.

Επίσης αναβαθμίσαμε ποιοτικά όλα τα προγράμματα και τα εμπλουτίζουμε με θεματικές ενότητες όπως ειδικά προγράμματα και θέματα για γυναίκες, για βιολογική γεωργία – κτηνοτροφία, αλιεία κ.α..

Με ενέργειές μας τριπλασιάστηκαν οι χρηματοδοτήσεις του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Ταμείου και έτσι αντιστοίχως προχωρήσαμε σε πολύ μεγάλη αύξηση των επιδοτούμενων προγραμμάτων.

Εκτός όμως της ποσοτικής αύξησης έχουμε προχωρήσει σε νέες ποιοτικές παρεμβάσεις και μετρήσιμους στόχους για το εκπαιδευτικό μας σύστημα, το οποίο συνδέουμε κυρίως με πρακτική άσκηση και τις πραγματικές ανάγκες στον αγροτικό τομέα.

Τα πετυχημένα παραδείγματα των Σχολών μας στα Γιάννενα, στην Λάρισα, στο Βέλο, στη Θεσσαλονίκη και άλλου, όπου ο Ο.Γ.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» έχει δημιουργήσει ένα αξιόπιστο σύστημα εκπαίδευσης σε ειδικότητες και σε θέματα που συνδέονται με τις ανάγκες της ευρύτερης περιοχής, μας δίνει τη βεβαιότητα ότι οι στόχοι είναι δυνατόν να επιτευχθούν. Σκοπός είναι να δημιουργηθούν πολλά τέτοια παραδείγματα, και να αναβαθμίσουμε όλα τα ΤΕΕ και τα 62 Κέντρα Γεωργικής Εκπαίδευσης σε όλη την Ελλάδα.

- Εξίσου σημαντικό είναι το ζήτημα της πιστοποίησης του αγροτικού επαγγέλματος με πραγματική εκπαίδευση και επαγγελματική κατοχύρωση, με κίνητρα ικανά να συγκρατήσουν την αγρότισσα και τον αγρότη, δίνοντάς του πραγματικές δυνατότητες για εργασία και δημιουργία.
- Προωθείται πρόγραμμα βελτίωσης και αναβάθμισης των κτιρίων του Ο.Γ.Ε.Κ.Α., καθώς και εξοπλισμού και βιβλιοθηκών.

Σε διακρατικό επίπεδο στον τομέα της Επαγγελματικής Εκπαίδευσης και Κατάρτισης ο Ο.Γ.Ε.Κ.Α. συμμετέχει στην υλοποίηση δράσεων στο πλαίσιο των Κοινοτικών Προγραμμάτων Socrates, Leonardo Da Vinci και Youth, με συνεργαζόμενες χώρες την Κύπρο, την Ιταλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, τη Γαλλία, την Ιρλανδία, την Ουγγαρία και τη Βουλγαρία.

Σκοπός του έργου AGROPLAN είναι να εκπαιδεύσει περαιτέρω τον αγροτικό πληθυσμό σε θέματα διοίκησης αγροτικών επιχειρήσεων, στο σχεδιασμό παραγωγής, στην ανάπτυξη επιχειρηματικού πνεύματος και στην υιοθέτηση της καινοτομίας έτσι ώστε να μπορέσουν να ανταποκριθούν στις προκλήσεις του σύγχρονου ανταγωνισμού στο γεωργικό τομέα.

Μέσα από τη διεξαγωγή προγραμμάτων κατάρτισης στόχος είναι να βοηθήσουμε τις αγρότισσες όχι μόνο να βελτιώσουν συγκεκριμένες δεξιότητες αλλά και να αλλάξουν νοοτροπία προκειμένου να βελτιώσουν την απόδοση της αγροτικής τους επιχείρησης.

Επιπλέον στο πλαίσιο της Κοινοτικής πρωτοβουλίας EQUAL ο Ο.Γ.Ε.Κ.Α. «ΔΗΜΗΤΡΑ» έχει καταθέσει προτάσεις που αφορούν τη δημιουργία δικτύου για την δια βίου κατάρτιση και αναβάθμιση των απασχολούμενων στον αγροτικό χώρο (AGRO-TRAINING NET) με την πιστοποίηση των γνώσεων και δεξιοτήτων των αγροτών.

Υπάρχει συσσωρευμένη εμπειρία και στη χώρα μας, αλλά και στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και πετυχημένα παραδείγματα εκπαίδευσης και πιστοποίησης τα οποία προσαρμόζουμε στον δικό μας αγροτικό κόσμο, στην Ελληνίδα και τον Έλληνα που αποτελεί τον πιο συνεκτικό κρίκο του κοινωνικού ιστού ολόκληρης της χώρας, ιδιαίτερα της Ελληνικής Περιφέρειας.

II. «Η συμμετοχή της εργαζόμενης γυναίκας της υπαίθρου και της πόλης στα κέντρα λήψης αποφάσεων» *Ευρυδίκη Μπέσιλα-Βήκα, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου*

Θα ήθελα κατ' αρχήν να διευκρινίσω, πως το θέμα της εισήγησής μου δεν υποκρύπτει ούτε υπονοεί μια δυσμενή μεταχείριση των ανδρών σε βάρος των γυναικών, και γι' αυτό το λόγο θα ήθελα να ξεκινήσω με ένα μεγάλο ευχαριστώ του ανδρικού πληθυσμού που μας παρακολουθεί απόψε εδώ, αλλά και όλων εκείνων που άλλοτε ως εργοδότες, άλλοτε ως ιδεολόγοι και άλλοτε ως σύντροφοι αναγνώρισαν στη γυναίκα και ιδιαίτερα στη γυναίκα Αγρότισσα, την προσφορά της και τη βοήθησαν στον αγώνα της για κοινωνική αναγνώριση και καταξίωση.

Φίλες και Φίλοι,

Η ισότητα είναι ένα φυσικό, अपαράγραπτο και αναπαλλοτρίωτο δικαίωμα του ανθρώπου. Το διακηρύσσουν ως τέτοιο οι διάφορες φιλοσοφίες, οι θρησκείες, τα πολιτικά δόγματα του δυτικού κυρίως κόσμου. Παρ' όλα αυτά συναντούμε ακόμα και σήμερα έντονες ανισότητες κοινωνικές, οικονομικές, φυλετικές, ανισότητες λόγω εθνικής υπαγωγής, ανισότητες λόγω φύλου. Θα σταθώ στην τελευταία, και θα ήθελα να τονίσω μια αντικειμενική διαπίστωση, πως για αιώνες η πολιτική και πολιτιστική παράδοση του δυτικού κόσμου έθεσαν τη γυναίκα στο περιθώριο της ιστορίας.

Είναι λυπηρό, ίσως και τραγικό, το ότι η σύνδεσή της με την κορυφαία βιολογική λειτουργία, αυτής της αναπαραγωγής της ζωής, προσδιόρισαν την κατανομή των έργων με κριτήριο το φύλο, που διατηρείται μέχρι σήμερα και αποτελεί ένα μεγάλο πρόβλημα των σύγχρονων κοινωνιών και καθόρισαν και τη θέση της διαμορφώνοντας τον ανδροκρατούμενο πολιτισμό.

Η κοινωνική υποδούλωση της γυναίκας συνδέεται, όπως προανέφερα, με τη διαγεγραμμένη από τη φύση θέση της. Ωστόσο όμως οι μεγάλες κρίσεις του πολιτισμού στον αιώνα μας (οικονομία, πόλεμοι) αποτέλεσαν την αφορμή της γυναικείας αφύπνισης. Το ότι απέκτησαν εκλογικό δικαίωμα έδωσε στις γυναίκες την ευκαιρία να μετέχουν ως ψηφοφόροι στη διαμόρφωση της πολιτικής βούλησης. Ακόμη, το ότι μια μικρή μειοψηφία κατάφερε να ανέλθει στην πολιτική ηγεσία έδωσε την αφορμή να τεθεί το γυναικείο ζήτημα μεταξύ των οξύτερων πολιτικών προβλημάτων.

Η Ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου έχει υιοθετήσει προτάσεις σχετικές με την ισόρροπη συμμετοχή των γυναικών και ανδρών στη διαδικασία λήψης αποφάσεων. Έχει πολλές φορές επισημανθεί, πως ενώ οι γυναίκες αποτελούν τουλάχιστον το ήμισυ του εκλογικού σώματος, σε όλες σχεδόν τις χώρες υποεκπροσωπούνται στα διάφορα αξιώματα. Ήδη από τη συνθήκη του Άμστερνταμ υπάρχει νομική βάση για θετικές δράσεις, προκειμένου να καταπολεμηθούν οι ανισότητες σε όλα τα πεδία πολιτικής, ενώ η ισόρροπη συμμετοχή γυναικών και ανδρών τίθεται ως ζήτημα δημοκρατικής αρχής στη Χάρτα Θεμελιωδών Δικαιωμάτων.

Τα λουλούδια που κρατούν κάθε χρόνο οι γυναίκες κατά τον εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας της Γυναίκας, δεν στάθηκε εύκολο να αφήσουν κάτι από το άρωμά τους στα κακώς κείμενα, σε μια πραγματικότητα που συχνά αγαπά τις ίσες ευκαιρίες μόνο στα λόγια και στα χαρτιά.

Νόμοι υπάρχουν για την ισότητα των δύο φύλων αλλά και μια αρκετά σύγχρονη νομοθεσία οικογενειακού δικαίου. Σε ποιο βαθμό όμως εφαρμόζονται οι νόμοι; Είναι γνωστό ότι είμαστε η τελευταία χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης σε ποσοστό συμμετοχής των γυναικών στα κέντρα λήψης αποφάσεων, ότι τα ποσοστά ανεργίας στις γυναίκες είναι κατά πολύ υψηλότερα από τα αντίστοιχα των αντρών, σύμφωνα με στοιχεία της Ευρωπαϊκής Στατιστικής Υπηρεσίας.

Με τα δεδομένα αυτά δεν είναι καθόλου υπερβολή να πει κανείς ότι το κράτος και η κοινωνία μέσα στην πορεία της εξελίξεώς τους ευθύνονται για τις ανισότητες σε βάρος των γυναικών. Ανισότητα στην κοινωνική θέση, στο δικαίωμα εργασίας, στη μόρφωση, στην κατοχή αξιωμάτων, στην ασφάλιση. Ανισότητα στο δικαίωμα προσωπικής ζωής με διαμόρφωση και ανοχή διαφορετικής

ηθικής για τους άνδρες και διαφορετικής για τις γυναίκες. Με δυο λόγια ο δυτικός πολιτισμός φαίνεται να αρνείται στη γυναίκα το βασικότερο ανθρώπινο δικαίωμα, να διαμορφώσει μια αυτόνομη προσωπικότητα, που είναι θεμέλιο της ίδιας της έννοιας της προσωπικότητας. Το ερώτημα όμως που παραμένει είναι κατά πόσο είναι δυνατή μια ισότιμη με τον άνδρα ενσωμάτωση της γυναίκας στις σύγχρονες κοινωνίες στο άμεσο μέλλον.

Οι γυναίκες απέκτησαν μόρφωση, συμμετέχουν στην παραγωγή του εθνικού πλούτου και αυξάνουν το μέσο όρο του οικογενειακού εισοδήματος. Φυσικό, επόμενο βήμα είναι η συμμετοχή στα κοινά. Συμμετοχή στα κοινά σημαίνει εξουσία και αυτή δεν παραχωρείται ανώδυνα. Οι γυναίκες σήμερα εξακολουθούν να έχουν περιορισμένη πρόσβαση στα κάθε είδους κέντρα λήψης αποφάσεων. Πολιτικά, οικονομικά, συνδικαλιστικά.

Στην Ελλάδα, η συμμετοχή των γυναικών στα διοικητικά συμβούλια των Ομοσπονδιών και των Εργατικών Κέντρων είναι ελάχιστη (από 0% έως 4%). Οι δείκτες συμμετοχής των συνδικαλιστριών στα όργανα του συνδικαλιστικού κινήματος πέφτουν συνεχώς, ενώ ο αριθμός των γυναικών στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό και στη δύναμη των συνδικάτων αυξάνει. Υπάρχει δηλαδή πλήρως αναντιστοιχία ανάμεσα στη συμμετοχή των γυναικών στην κορυφή και στη βάση.

Το πρόβλημα όμως δεν είναι η αύξηση απλά του αριθμού των γυναικών που συμμετέχουν ενεργά στα κέντρα λήψης αποφάσεων, αλλά η αναβάθμιση του ρόλου τους στην κοινωνία και η σωστή αξιολόγηση του έργου που προσφέρουν. Πρέπει η γυναίκα να αναλάβει ίσο μερίδιο ευθύνης με τον άνδρα στην οικονομική, πολιτική και οικογενειακή ζωή. Η έλλειψη αυτοπεποίθησης που την χαρακτηρίζει οφείλεται κυρίως σε ψυχολογικούς λόγους, επειδή δεν έχει κατάλληλη εκπαίδευση, εξαιτίας του αρνητικού ιστορικού φορτίου και επειδή δεν έμαθε ακόμη να διεκδικεί αυτόνομα τα δικαιώματά της.

Έχει όμως δυνάμεις, συνέπεια και αντοχή που στηρίζεται στην υπομονή και υπάρχει εκ μέρους της η υποχρέωση στη συμμετοχή για το μέλλον.

Η συμμετοχή είναι προϋπόθεση της Δημοκρατίας, είναι όμως και αίτημα των καιρών και της πραγματικότητας και πρέπει να καταλάβει τη θέση που της αξίζει.

II. «Το δημογραφικό πρόβλημα της μείωσης της γονιμότητας στην Ελλάδα-Επικέντρωση στην περιφέρεια»

Χάρης Συμεωνίδου, Οικονομολόγος-Δημογράφος Διευθύντρια Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών

1. Εισαγωγή

Κατά τη μεταπολεμική περίοδο στην Ελλάδα, η γονιμότητα (δηλαδή ο συνολικός αριθμός παιδιών ανά γυναίκα αναπαραγωγικής ηλικίας) δεν επηρεάστηκε από την έκρηξη των γεννήσεων (baby-boom), που παρατηρήθηκε στις λοιπές Ευρωπαϊκές χώρες. Επίσης δεν ακολούθησε -αλλά πολύ μεταγενέστερα- τη μείωση που παρουσιάστηκε στην Ευρώπη στα μέσα της δεκαετίας του '60. Παρέμεινε κατά το διάστημα 1960-1981 γύρω στις 2,3 γεννήσεις ανά γυναίκα, δηλαδή σε επίπεδο ελαφρά ανώτερο από το επίπεδο των 2,1 γεννήσεων που θεωρείται απαραίτητο για την αναπλήρωση των γενεών. Ωστόσο, από το 1983 η γονιμότητα μειώνεται σε επίπεδο κατώτερο του 2,1, ενώ το 2002 ισοδυναμεί με μόλις 1,25 παιδιά ανά γυναίκα, γεγονός που τοποθετεί την Ελλάδα μαζί με την Ισπανία στην τελευταία θέση σε σύγκριση με τις λοιπές χώρες της Ε.Ε.¹⁵ αλλά και παγκόσμια. Οι συνέπειες είναι γνωστές: υψηλότερος αριθμός θανάτων έναντι των γεννήσεων, δημογραφική γήρανση και σειρά κοινωνικο-οικονομικών επιπτώσεων.

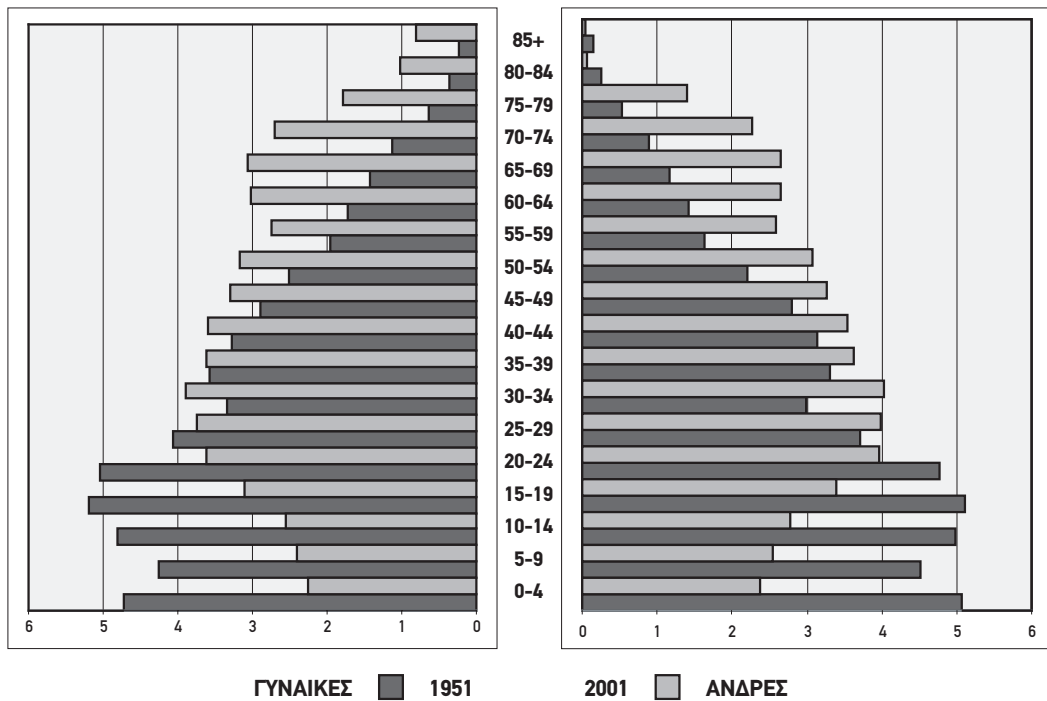
Η πληθυσμιακή γήρανση και οι μεταβολές στη δομή του πληθυσμού κατά ομάδες ηλικιών, αντανακλώνται στις πυραμίδες ηλικιών της Ελλάδας (Διάγραμμα 1). Όπως απεικονίζεται στις πυραμίδες, η ηλικιακή δομή του πληθυσμού μεταβλήθηκε σημαντικά μεταξύ 1951 και 2001. Η βάση για το 2001 έχει περιορισθεί, ενώ η κορυφή της διευρύνθηκε. Όσον αφορά τις μεγαλύτερες ομάδες ηλικιών (55 ετών και άνω) τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, τα σχετικά ποσοστά έχουν αυξηθεί σημαντικά. Αφετέρου, σημαντική μείωση παρατηρείται στα ποσοστά των νεότερων ομάδων ηλικιών (< 25 ετών). Ειδικά η ηλικιακή ομάδα 65 ετών και άνω αποτελεί ένα σημαντικό τμήμα του ελληνικού πληθυσμού και αισθητά υψηλότερο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (Διάγραμμα 2).

Η γονιμότητα είναι μια μεταβλητή που επηρεάζεται από πλήθος παραγόντων και η μελέτη της εξασφαλίζεται μόνο με διαχρονικές έρευνες λόγω ακριβώς της δυναμικής φύσης της μεταβλητής αυτής.

Αποτελεί μύθο ότι η γυναικεία απασχόληση αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για τη μείωση της γονιμότητας. Συχνά μπορεί

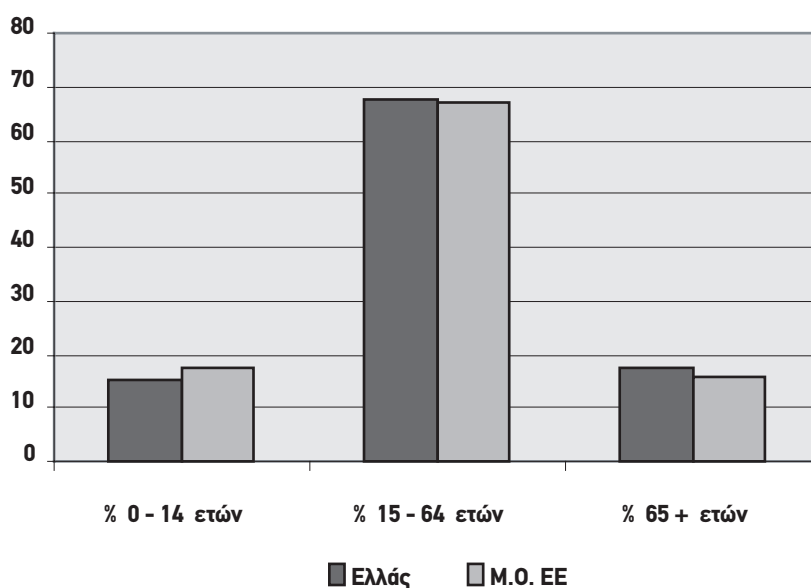
να ισχύει το αντίστροφο. Στις Σκανδιναβικές χώρες, όπου ο όρος 'νοικοκυρά' είναι πλέον σχεδόν άγνωστος, η γονιμότητα είναι σαφώς υψηλότερη σε σύγκριση με την Ελλάδα. Το ίδιο ισχύει και για τη Γαλλία, αλλά και για άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Αντίθετα οι χώρες της Ν. Ευρώπης, Ελλάδα, Ισπανία και Ιταλία, που εμφανίζουν τη χαμηλότερη οικονομική δραστηριότητα των γυναικών, σε σύγκριση με τις λοιπές χώρες της Ε.Ε., έχουν και τη χαμηλότερη γονιμότητα.

Διάγραμμα 1
Ποσοστιαία κατανομή του πληθυσμού της Ελλάδος ανά ηλικία και φύλο, 1951 και 2001



Πηγή: ΕΣΥΕ, Απογραφή Πληθυσμού 1951-2001

Διάγραμμα 2
Ποσοστά πληθυσμού ανά ηλικιακές ομάδες στην Ελλάδα και στην ΕΕ₁₅



Πηγή: Ministry of Health and Welfare, 2003

2000	% 0-14 ετών	% 15-64 ετών	% 65+ ετών
Αυστρία	16,6	67,8	15,5
Βέλγιο	17,3	65,7	17
Δανία	18,2	66,7	15
Φινλανδία	18,7	67	14,9
Γαλλία	17,7	65,3	16
Γερμανία	15,5	68,1	16,4
Ελλάς	15,1	67,4	17,6
Ιρλανδία	21,5	67,1	11,3
Ιταλία	14,3	67,6	18,1
Λουξεμβούργο	18,3	66,9	14,4
Ολλανδία	18,3	68,1	13,7
Πορτογαλία	16,7	67,7	15,6
Ισπανία	14,7	68,3	17
Σουηδία	18,2	64,4	17,4
Ηνωμένο Βασίλειο	19	65,3	15,8
Μ.Ο. ΕΕ	17,4	66,9	15,7
Μέγιστο	21,5	68,3	18,1
Ελάχιστο	14,3	64,4	11,3

Η Ελλάδα ανήκει στο Ευρωπαϊκό Μεσογειακό 'μοντέλο' με βάση ορισμένα κοινωνικο-οικονομικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά, αλλά και με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του ισχύοντος κράτους πρόνοιας: υψηλά ποσοστά γαμηλιότητας και αντίστοιχα χαμηλά ποσοστά συμβιώσεων και γεννήσεων εκτός γάμου, χαμηλά ποσοστά διαζυγίων και χαμηλά ποσοστά γονιμότητας αφενός και ένα ελλειμματικό, κατακερματισμένο και πελατειακό κράτος πρόνοιας, με ιδιόμορφη σύνθεση ιδιωτικών και δημόσιων φορέων, αφετέρου. Οι δαπάνες κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα σε σχέση με το ΑΕΠ είναι οι χαμηλότερες σε σχέση με άλλες χώρες της ΕΕ.

Στο συγκεκριμένο άρθρο εξετάζονται οι κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες που επιδρούν στη γονιμότητα στην Ελλάδα και η ακολουθητέα πολιτική για την ανάκαμψη της γονιμότητας όπως προκύπτουν από τις έρευνες του ΕΚΚΕ (Τμήμα 2). Στη συνέχεια (Τμήμα 3-6), γίνεται εκτενέστερη αναφορά στην τελευταία μελέτη του 2002 για το ίδιο θέμα. Συγκεκριμένα, εξετάζονται τα διαχρονικά στοιχεία της γονιμότητας κατά νομούς και ομάδες ηλικιών για το διάστημα 1980-1999 (Τμήμα 3). Στο Τμήμα 4 παρουσιάζεται η αποτελεσματικότητα των μέχρι τώρα ληφθέντων μέτρων οικογενειακής – δημογραφικής πολιτικής για το σύνολο χώρας. Στο Τμήμα 5 παρουσιάζεται η εμπειρία των χωρών της Ε.Ε.¹⁵, ενώ στο τελευταίο τμήμα (Τμήμα 6) παρουσιάζονται οι προτάσεις για την ανάκαμψη της γονιμότητας με βάση την ανάλυση κόστους – οφέλους.

2. Οι έρευνες του ΕΚΚΕ (1983, 1997, 1999, 2002) για τη Γονιμότητα

Για να μελετηθεί και να ερμηνευθεί η μείωση αυτή της γονιμότητας, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών (ΕΚΚΕ) έχει διεξάγει σειρά σχετικών μελετών. Η πρώτη σχετική πανελλήνια έρευνα του ΕΚΚΕ διεξήχθη το 1983 σε τυχαίο δείγμα 6534 παντρεμένων γυναικών, ηλικίας 15-44 ετών, οι οποίες ρωτήθηκαν με προσωπικές συνεντεύξεις, με βάση ειδικά σχεδιασμένο ερωτηματολόγιο, σειρά ερωτήσεων σχετικά με τα δημογραφικά και κοινωνικο-οικονομικά τους χαρακτηριστικά, τις στάσεις – αντιλήψεις τους για τους ρόλους των δυο φύλων, το ιστορικό απασχόλησης, εγκυμοσύνης και γεννήσεων, τα χαρακτηριστικά των συζύγων τους και της οικογένειας καταγωγής (Συμεωνίδου κ.α. 1992, Συμεωνίδου κ.α. 1997).

Στη συνέχεια, το 1997, μέρος του δείγματος των γυναικών της έρευνας του 1983 ρωτήθηκαν εκ νέου, με στόχο να διαπιστωθεί αν και κατά πόσον μετά παρέλευση 15 ετών, οπότε είχαν κατά κανόνα ολοκληρώσει το μέγεθος της οικογένειάς τους, ήταν 'συνεπείς' με το επιθυμητό μέγεθος που είχαν δηλώσει το 1983, και να ερμηνευθούν οι τυχόν αποκλίσεις (Συμεωνίδου κ.α. 2000).

Το 1999, νέα Πανελλήνια έρευνα με τυχαίο δείγμα 4074 γυναικών και ανδρών, αυτή τη φορά στα πλαίσια της διεθνούς έρευνας γονιμότητας που συντονίζουν τα Ηνωμένα Έθνη σε 30 χώρες τη Ευρώπης, στις ΗΠΑ και στον Καναδά με κοινή μεθοδολογία και ερωτηματολόγιο, είχε ως στόχο τη συγκέντρωση δεδομένων σχετικών με τις εξελίξεις στον τομέα της οικογένειας, συγκρίσιμων με τα δεδομένα των λοιπών χωρών (Συμεωνίδου, 2002).

Τέλος, το 2002 διεξήχθη από το ΕΚΚΕ ακόμη μια μελέτη για την «Εφαρμογή μιας Συνολικής Δημογραφικής Πολιτικής για την Αντιμετώπιση της Υπογεννητικότητας» σε τρεις φάσεις. Στην Α΄ Φάση έγινε «Καταγραφή και ανάλυση της οικογενειακής – δημογραφικής πολιτικής στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης των 15, με ιδιαίτερη έμφαση στο παράδειγμα της Γαλλίας». Στη Β΄ Φάση έγινε «Καταγραφή και αποτίμηση των μέτρων οικογενειακής - δημογραφικής πολιτικής που έχουν εφαρμοσθεί μέχρι τώρα στην Ελλάδα» και στη Γ΄ Φάση έγιναν «Προτάσεις συγκεκριμένων μέτρων δημογραφικής πολιτικής για την Ελλάδα και ανάλυση κόστους-οφέλους των μέτρων αυτών» (Συμεωνίδου κ.α. 2005, υπό έκδοση).

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων των ερευνών του ΕΚΚΕ για την οικογένεια και τη γονιμότητα (Πίνακας 1) προκύπτει ότι το πρότυπο των δυο παιδιών εξακολουθεί να είναι πολύ ισχυρό στην Ελληνική κοινωνία. Παρόλο που ο πραγματικός αριθμός γεννήσεων μειώθηκε σημαντικά (από 1,98 το 1983 σε 1,3 το 1999) ο μέσος επιθυμητός αριθμός παιδιών παραμένει στα ίδια επίπεδα (2,3), δηλαδή υψηλότερος από το επίπεδο αναπλήρωσης των γενεών, ο δε 'ιδανικός' αριθμός παιδιών είναι ακόμη υψηλότερος (2,7) και παραμένει επίσης στα ίδια επίπεδα με το 1983.

Πίνακας 1
Πραγματικός, επιθυμητός και ιδανικός αριθμός παιδιών
ανάλογα με τον τόπο κατοικίας των γυναικών 1983, 1997, 1999

Δείκτες γονιμότητας	Έρευνα 1983				Έρευνα 1997	Έρευνα 1999
	Περ. Αθήνας	Λοιπές αστικές περιοχές	Αγροτικές περιοχές	Ελλάδα	Αθήνα	Ελλάδα
Πραγματικός	1,75	1,97	2,21	1,98	2,02	1,3
Επιθυμητός	2,16	2,27	2,40	2,29	2,20	2,3
Ιδανικός	2,55	2,70	2,84	2,70	2,77	2,71
Αριθμός γυναικών δείγματος	1.881	2.164	2.259	6.135	503	3032

Σημείωση: Πρέπει να σημειωθεί ότι οι ομάδες ηλικιών και η οικογενειακή κατάσταση του πληθυσμού του δείγματος διαφέρουν στις τρεις έρευνες (έρευνα 1983: έγγαμες γυναίκες ηλικίας 15-49 ετών; 1997: έγγαμες γυναίκες ηλικίας 30-63 ετών, 1999: όλες οι γυναίκες 18-49 ετών).

Οι λόγοι για τους οποίους τα ζευγάρια δεν αποκτούν τον αριθμό των παιδιών που επιθυμούν, μπορούν να χωριστούν σε δύο ευρύτερες κατηγορίες: α) οικονομικοί και β) λόγοι που σχετίζονται με την έλλειψη μέτρων στήριξης της οικογένειας. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα κατ' αρχήν της έρευνας του 1983 διάφοροι κοινωνικο-οικονομικοί παράγοντες (εκπαίδευση, γυναικεία απασχόληση, τόπος καταγωγής, στάσεις ως προς τους ρόλους των δυο φύλων, κατανομή της εργασίας στο νοικοκυριό, στεγαστικό πρόβλημα) έχουν αρνητική σχέση, ή σχέση τύπου U

με τη γονιμότητα, που είναι εντονότερη στα νεότερα ζευγάρια (με διάρκεια γάμου μικρότερη από 10 χρόνια). Ειδικά για την απασχόληση λόγω της ανελαστικότητας της αγοράς εργασίας, οι γυναίκες είτε εργάζονται συνέχεια μετά το γάμο, ή αν αφήσουν την εργασία τους με το γάμο ή τη γέννηση του πρώτου παιδιού στη συνέχεια είναι εξαιρετικά δύσκολο να επανενταχθούν στο εργατικό δυναμικό. Και στις δυο περιπτώσεις υπάρχει αρνητική επίδραση, άμεση ή έμμεση στη γονιμότητα. Αν οι γυναίκες δεν εργάζονται ή σταματήσουν την εργασία τους, το γεγονός της έλλειψης ενός δεύτερου μισθού στο νοικοκυριό δημιουργεί πρόβλημα στην απόκτηση του επιθυμητού αριθμού παιδιών. Αλλά και όταν εργάζονται περιορίζουν τον αριθμό των παιδιών που αποκτούν σε επίπεδα κατώτερα του επιθυμητού, λόγω έλλειψης μέτρων στήριξης της οικογένειας (π.χ. μόνο 3% των παιδιών κάτω των 2 ετών καλύπτονται από βρεφονηπιακούς σταθμούς και είναι γνωστή η έλλειψη εναρμόνισης των ωραρίων εργασίας και λειτουργίας των παιδικών σταθμών). Η γνωστή λύση της φύλαξης των παιδιών από τη γιαγιά σταδιακά γίνεται όλο και δυσκολότερο να εφαρμοστεί (συχνά η ίδια η γιαγιά εργάζεται ακόμη) αλλά και δεν επαρκεί για περισσότερα από ένα ή το πολύ δύο παιδιά. Επιπλέον, το στεγαστικό πρόβλημα φαίνεται ότι επιδρά αρνητικά στην απόκτηση παιδιών ιδιαίτερα στην Περ. Πρωτεύουσας, ενώ αντίστροφα ο αριθμός των ιδιόκτητων δωματίων ασκεί θετική επίδραση στη γονιμότητα.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα τη επαναληπτικής έρευνας του 1997, ενώ οι περισσότερες γυναίκες (70%) ήταν 'συνεπείς' με τα σχέδιά τους και τις επιθυμίες τους για την απόκτηση παιδιών ένα 19,3% απέκτησαν λιγότερα παιδιά από όσα επιθυμούσαν και ένα 10,5% περισσότερα. Ωστόσο, επειδή οι συγκεκριμένες εκφραζόμενες επιθυμίες εμπεριέχουν προγραμματισμό που βασίζεται στις δεδομένες συνθήκες και περιορισμούς που αντιμετωπίζει το ζευγάρι την εποχή που διεξάγεται η έρευνα είναι πιθανόν ότι πολλές από τις γυναίκες που δήλωναν το 1983 ότι επιθυμούσαν 1 ή 2 παιδιά να περιορίζαν και τον αριθμό αυτό λόγω συγκεκριμένων δυσχερειών που αντιμετώπιζαν για την ανατροφή τους. Σημαντικός καθοριστικός παράγοντας όσον αφορά στη συνέπεια των γυναικών ήταν η βελτίωση της οικονομικής κατάστασης του νοικοκυριού μεταξύ 1983-1997 και η βελτίωση των στεγαστικών συνθηκών. Ο επιθυμητός αριθμός παιδιών ασκεί έντονη θετική επίδραση στη γονιμότητα, ενώ βασικός ανασταλτικός παράγων είναι το υψηλό κόστος της εκπαίδευσης και η ανεπάρκεια στις υπηρεσίες φύλαξης των παιδιών. Η γυναικεία απασχόληση δεν επιδρά αρνητικά στο τελικό μέγεθος οικογένειας.

Τα στοιχεία της έρευνας του 1999 δείχνουν ότι οι νεότερες γενεές γυναικών έχουν τάση περαιτέρω περιορισμού του μεγέθους της οικογένειάς τους, ενώ είναι υψηλός ο αριθμός των γυναικών χωρίς παιδιά (π.χ. 19% των γυναικών ηλικίας 30-34 ετών δεν έχουν κανένα παιδί). Επίσης είναι σαφής η μείωση του ποσοστού των γυναικών με 3 παιδιά μεταξύ των γενεών 1950-1954 και 1965-1969, ενώ είναι εντυπωσιακή και η μείωση του επιθυμητού αριθμού παιδιών. Για παράδειγμα το 34,5% των γυναικών με ένα παιδί δεν επιθυμούν να αποκτήσουν άλλο. Και στην έρευνα αυτή δε φαίνεται να υπάρχει αρνητική σχέση μεταξύ γυναικείας απασχόλησης και γονιμότητας. Η διαφοροποίηση των αξιών και στάσεων όσον αφορά την απόκτηση παιδιών, συνδεδεμένη με τις έντονες μεταβολές που σημειώθηκαν σε σχέση με την 'οικονομική' αξία των παιδιών, τη βιομηχανική επανάσταση και τη σεξουαλική απελευθέρωση των γυναικών, εξηγούν σ' ένα βαθμό τις διαφοροποιήσεις ανάμεσα στις γενεές. Επιπλέον, οι νεότερες γενεές, που σύμφωνα πάντα με την έρευνα, αφήνουν το σπίτι των γονιών τους σε προχωρημένη σχετικά ηλικία (συχνά μετά τα 30 χρόνια), λόγω σπουδών αλλά και οικονομικών δυσχερειών (εξαιρετικά υψηλή ανεργία ανάμεσα στους νέους), διστάζουν να επωμισθούν το κόστος και τις ευθύνες που συνεπάγεται η απόκτηση παιδιών.

Τέλος, η τελευταία έρευνα του ΕΚΚΕ (2002-2004) σχετικά με την «Εφαρμογή μιας Συνολικής Δημογραφικής Πολιτικής για την Αντιμετώπιση της Υπογεννητικότητας», που ανατέθηκε από το Υπουργείο Υγείας και Πρόνοιας και στην οποία θα αναφερθούμε αναλυτικότερα εδώ, συμπεραίνει ότι η κατάλληλη οικογενειακή-δημογραφική πολιτική θα είχε ως αποτέλεσμα τη σταδιακή αύξηση της γονιμότητας σε επίπεδο αναπλήρωσης των γενεών.

3. Αποτελέσματα της έρευνας του 2002-2004 για τη Γονιμότητα: σύνολο χώρας, περιφέρειες, νομοί, ομάδες ηλικιών

Για τους σκοπούς της τελευταίας αυτής έρευνας δημιουργήθηκε μια βάση δεδομένων με όλα τα μέτρα που έχουν θεσπισθεί κατά την περίοδο 1935-2001 σχετικά με την οικογένεια. Παράλληλα, έγινε συστηματική καταγραφή σε μηνιαία βάση των γεννήσεων και υπολογισμός του δείκτη συνολικής γονιμότητας κατά γεωγραφικό διαμέρισμα και νομό.

Από τα αναλυτικά στοιχεία της μελέτης προκύπτει ότι για το σύνολο της χώρας υπάρχουν δύο βασικές τάσεις. Η πρώτη, τη δεκαετία του 80, αντιπροσωπεύει τη δημογραφική κατάρρευση της χώρας με ετήσια μείωση της

γονιμότητας της τάξης του 38%. Η δεύτερη, τη δεκαετία του 90, αντιπροσωπεύει μια δημογραφική σταθεροποίηση με μείωση της τάξης του 8%. Επί πλέον παρατηρείται αύξηση της μέσης ηλικίας της μητέρας, η οποία αυξάνεται με σχετικά βραδείς ρυθμούς τη δεκαετία του 80, και με πολύ εντονότερους ρυθμούς τη δεκαετία του 90.

Εξετάζοντας κατά γεωγραφικό διαμέρισμα φαίνεται ότι στη Βόρεια Ελλάδα ο υψηλότερος συντελεστής γονιμότητας το 1999 παρατηρείται στο Β. Αιγαίο (1.47), ενώ ο μικρότερος στην πιο φτωχή περιοχή, δηλαδή την Ήπειρο (1.02). Στη Νότια Ελλάδα ο υψηλότερος συντελεστής ολικής γονιμότητας το 1999 παρουσιάζεται πάλι στο Ν. Αιγαίο (1.53) ενώ ο χαμηλότερος πάλι στην πιο φτωχή περιοχή, δηλαδή τη Στερεά Ελλάδα (0.97), η οποία είναι και η μόνη περιοχή με συντελεστή ολικής γονιμότητας κάτω από τη μονάδα. Φαίνεται, ότι τόσο στη Βόρεια όσο και στη Νότια Ελλάδα, ο κανόνας ότι «οι φτωχοί κάνουν πολλά παιδιά» έχει αντιστραφεί πλήρως. Αυτό άμεσα υποδεικνύει ότι η κύρια αιτία υπογεννητικότητας στην Ελλάδα πρέπει να αναζητηθεί στον οικονομικό τομέα.

Αναλυτικότερα, οι μικρότεροι Συντελεστές Ολικής Γονιμότητας παρουσιάζονται στους νομούς:

Ευρυτανίας, Φωκίδος, Σερρών, Βοιωτίας, Γρεβενών, Ηλείας, Αρκαδίας, Φθιώτιδος, Άρτης, και Κιλκίς.

Οι νομοί αυτοί είναι ανάμεσα στους φτωχότερους της Ελλάδας. Οι μεγαλύτεροι Συντελεστές Ολικής Γονιμότητας παρουσιάζονται στους νομούς:

Κεφαλληνίας, Κοζάνης, Λαρίσης, Φλωρίνης, Λέσβου, Ηρακλείου, Ρεθύμνης, Δωδεκάνησου, Ζακύνθου, και Ξάνθης.

Με ορισμένες εξαιρέσεις (π.χ. τον νομό Ξάνθης, στον οποίο υπάρχει μεγάλη μουσουλμανική μειονότητα) οι νομοί αυτοί είναι ανάμεσα στους πλουσιότερους της Ελλάδας. Η απλή αυτή παρατήρηση σημαίνει ότι η γονιμότητα σε μια περιοχή ισορροπεί σε ένα σημείο που καθορίζεται κατά κύριο λόγο από την οικονομική δυνατότητα των γονέων να αποκτήσουν παιδιά.

Επίσης παρατηρούμε ότι η μεγαλύτερη μείωση κατά τη διάρκεια της εικοσαετίας 1980 με 1999 στο Συντελεστή ολικής Γονιμότητας παρουσιάζεται στους νομούς:

Βοιωτίας, Κορινθίας, Ιωαννίνων, Ευρυτανίας, Ευβοίας, Αχαΐας, Ηλείας, Πρεβέζης, Άρτης

Η μικρότερη μείωση στο Συντελεστή ολικής Γονιμότητας παρουσιάζεται στους νομούς:

Αττική (υπολ), Φλωρίνης, Δωδεκανήσου, Καβάλας, Λασιθίου, Ξάνθης, Ζακύνθου, Λέσβου, Κεφαλληνίας, και Κυκλάδων.

Η λίστα με τους νομούς μεγαλύτερου Συντελεστή ολικής Γονιμότητας δεν ταυτίζεται με τους νομούς με τη μικρότερη μείωση στο Συντελεστή ολικής Γονιμότητας. Επίσης, η λίστα με τους νομούς μικρότερου Συντελεστή ολικής Γονιμότητας δεν ταυτίζεται με τους νομούς με τη μεγαλύτερη μείωση στο Συντελεστή ολικής Γονιμότητας. Αυτό αντικατοπτρίζει τις σχετικές αλλαγές στην οικονομική κατάσταση των νομών.

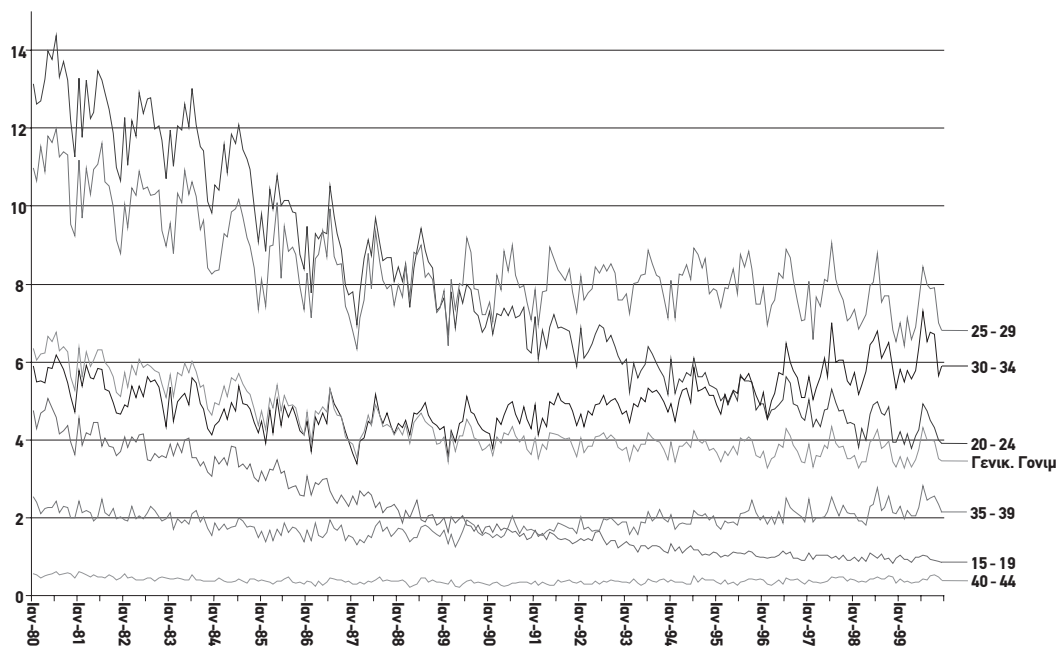
Εξετάζοντας την ειδική καθ' ηλικία γονιμότητα στο σύνολο της χώρας, παρατηρούμε ότι την δεκαετία του 80 υπάρχει μια μείωση σε όλες τις ομάδες ηλικιών με μεγαλύτερη στην ομάδα ηλικίας 15-19 ετών (-58.61%) και μικρότερη στην ομάδα 30-34 ετών (-22.2%). Η μείωση αυτή συνεχίζεται τη δεκαετία του 90 για τις μικρές ηλικίες (15-29 ετών) αλλά αντιστρέφεται στις μεγαλύτερες ομάδες ηλικιών (30-40 ετών) στις οποίες παρουσιάζεται μια εντυπωσιακή αύξηση μεταξύ 1990 και 1999 της τάξης του 35%. Το τελικό αποτέλεσμα για την εικοσαετία 1980-1999 είναι μια μεγάλη μείωση της γονιμότητας (της τάξεως του 60%) στις μικρές ηλικίες (15-29 ετών) και μια μικρή αύξηση (της τάξης του 6%) στις μεγαλύτερες ηλικίες (Διάγραμμα 3).

Σύμφωνα με τις δημογραφικές προβλέψεις της Eurostat (Eurostat, 1997, Statistics in Focus, Population and Social Conditions) η μείωση της γονιμότητας είναι δυνατόν να αναχαιτιστεί αν οι γυναίκες αποκτήσουν τον επιθυμητό αριθμό παιδιών που όπως προαναφέρθηκε, υπερβαίνει το όριο αντικατάστασης των γενεών.

Ωστόσο, για να πραγματοποιηθεί ο υψηλός αυτός αριθμός, θα πρέπει να εκπληρωθούν οι συνθήκες που επιτρέπουν την εναρμόνιση οικογενειακής και εργασιακής ζωής και να ενισχυθούν οικονομικά οι οικογένειες.

Η Eurostat αναφέρει για την Ελλάδα τρία σενάρια (εκδοχές) για το έτος 2020. Σύμφωνα με το απαισιόδοξο σενάριο η γονιμότητα θα φτάσει το 1,40 παιδιά ανά γυναίκα, η μεσαία εκδοχή υποστηρίζει ότι θα φτάσει το 1,70, η δε αισιόδοξη εκδοχή ότι θα φτάσει το 1,90 παιδιά ανά γυναίκα. Στο απαισιόδοξο σενάριο έχει θεωρηθεί ότι δεν θα υπάρξουν σημαντικές αλλαγές από την Πολιτεία στην τρέχουσα φροντίδα των παιδιών, στα οικογενειακά επιδόματα κ.λπ. Η μικρή αύξηση στη γονιμότητα θα προέλθει από τις αναβληθείσες γεννήσεις. Στο υψηλό σενάριο αντίθετα όλες οι συνθήκες οι οποίες επιτρέπουν στις γυναίκες να συνδυάσουν επαγγελματική καριέρα και μητρότητα θα εκπληρωθούν πλήρως και θα ενισχυθεί οικονομικά η οικογένεια. Και στα δυο σενάρια όμως, η μέση ηλικία της μητέρας θα αυξηθεί σημαντικά.

Διάγραμμα 2
Ειδική καθ' Ηλικία και Γενική Γονιμότητα στην Ελλάδα



4. Αποτελεσματικότητα των μέχρι τώρα ληφθέντων μέτρων οικογενειακής – δημογραφικής πολιτικής στην Ελλάδα

Αναφορικά με τα μέτρα δημογραφικής πολιτικής που έχουν κατά καιρούς εφαρμοσθεί και την πιθανή επίδραση τους στη γονιμότητα, η στατιστική ανάλυση (ανάλυση παλινδρόμησης) έδειξε ότι τα μέτρα που αυξάνουν τη γονιμότητα των μικρών ηλικιών (15-24 ετών) είναι διαφορετικά από τα μέτρα που αυξάνουν τη γονιμότητα των μεγάλων ηλικιών (25-44 ετών). Το πρώτο σύνολο μέτρων σχετίζεται περισσότερο με οικονομικές παροχές, ενώ το δεύτερο σχετίζεται περισσότερο με εργασιακές διευκολύνσεις της μητέρας.

Στο άρθρο αυτό είναι δυνατόν να αναφερθούμε μόνο σε περιορισμένο αριθμό μέτρων και συσχετίσεων (Πίνακας 2). Παραδειγματικά αναφέρεται ότι ένα από τα θεωρούμενα ως σημαντικότερα μέτρα, η γονική άδεια (Ν. 1483/84), όπως εφαρμόζεται στην Ελλάδα χωρίς αποδοχές, είναι ένα εξαιρετικά αναποτελεσματικό μέτρο δημογραφικής πολιτικής, δεδομένου ότι ασκεί θετική επίδραση στο συνολικό δείκτη γονιμότητας σε ένα μόνο νομό της χώρας, αρνητική σε τρεις, ενώ σε όλους τους υπόλοιπους δεν έχει στατιστικά σημαντική επίδραση. Αντίθετα, όταν εξετάζεται η επίδραση της γονικής άδειας στη γονιμότητα στο δημόσιο τομέα (Π.Δ. 193/88) φαίνεται ως αποτελεσματικό μέτρο, αφού επενεργεί θετικά σε 20 νομούς και αρνητικά μόνο σε έναν. Επίσης, η άδεια των 9 μηνών με αποδοχές που δίνεται στις μητέρες δημοσίου υπαλλήλους εφόσον δεν κάνουν χρήση του μειωμένου ωραρίου τους (Ν.2683/99), έχει τη σημαντικότερη στατιστικά θετική επίδραση στη γονιμότητα.

Πίνακας 2
Αριθμός Σημαντικών Επιδράσεων ανά Νομό και Ηλικία

	Σημαντικό σε Νομούς	Αρνητικό σε Νομούς	Σημαντικό σε Ηλικίες	Αρνητικό σε Ηλικίες
Νόμος 1483/84 «Προστασία και διευκόλυνση των εργαζομένων με οικογενειακές υποχρεώσεις-τροποποιήσεις και βελτιώσεις εργατικών νόμων»	1	3	7	6
Νόμος 1563/85 (Αφαίρεση από το συνολικό φορολογητέο εισόδημα της εργαζόμενης μητέρας της δαπάνης για την φύλαξη των παιδιών μέχρι 6 ετών που μένουν μαζί της)	8	1	12	4
Προεδρικό Διάταγ 193/88 (Διευκολύνσεις στους εργαζόμενους με οικογενειακές υποχρεώσεις)	20	1	30	4
Νόμος 1892/90 [Μηνιαίο επίδομα 34.000δρχ (€99.78) επί 3ετία στη μητέρα που αποκτά τρίτο παιδί και ισόβια «σύνταξη» στην πολύτεκνη μητέρα (άρ.63, § 4)]	1	0	6	0
Νόμος 2085/92 (Γονική άδεια για μητέρες υπαλλήλους του Δημοσίου και Ν.Π.Δ.Δ. χωρίς αποδοχές)	1	1	3	1
Νόμος 2238/94 (Μείωση φόρου εισοδήματος ανάλογα με τα τέκνα)	0	0	3	0
Υ.Α. αριθ. 50898/12.12.96 (Χορήγηση δανείων από ΟΕΚ ανάλογα με τα τέκνα για αποπεράτωση ή επέκταση οικίας)	2	0	5	0
Υ.Α. 50186/97 (Χορήγηση δανείων από ΟΕΚ σε πολυτέκνους για ανέγερση κατοικίας)	1	3	3	1
Νόμος 2683/99 (Γονική άδεια για τις μητέρες υπαλλήλους με ή χωρίς αποδοχές)	12	0	12	0
Σύνολο	46	9	81	16

Η αίσθηση ασφάλειας που παρέχει το δημόσιο, ότι η χρήση της γονικής άδειας δεν θα λειτουργήσει αρνητικά στην εργασιακή κατάσταση των γονιών (συνήθως της μητέρας) που κάνουν χρήση της άδειας, αλλά και το γεγονός της μη διακοπής του μισθού στην περίπτωση των μητέρων δημοσίων υπαλλήλων, φαίνεται ότι παίζουν καθοριστικό ρόλο στην παραπάνω εικόνα.

Ένα άλλο μέτρο, η δυνατότητα να αφαιρείται από το συνολικό επίδομα της μητέρας πριν την επιβολή φόρου, η δαπάνη για τη φύλαξη παιδιών μέχρι 6 ετών που μένουν μαζί της (Ν. 1563/85) και οι φορολογικές διευκολύνσεις για όποιον προστατεύει παιδιά (Ν.2683/99) έχουν στατιστικά θετική επίδραση στη γονιμότητα.

Το συμπέρασμα που προέκυψε από την πρώτη φάση της μελέτης ήταν η επιβεβαίωση του κοινωνικο-οικονομικού χαρακτήρα της μείωσης της γονιμότητας και συνεπώς η αναγκαιότητα θέσπισης και εφαρμογής νέων μέτρων, τα οποία θα εναρμονίζουν την οικογενειακή με την εργασιακή ζωή. Επίσης, η αναγκαιότητα διαρκούς αξιολόγησης και επαναπροσδιορισμού της νομοθεσίας και των μεθόδων κοινωνικής πρόνοιας για την επίλυση του δημογραφικού προβλήματος της χώρας μας. Εξάλλου, όπως είπε και ο διάσημος δημογράφος Alfred Sauvy, τα «δημογραφικά φαινόμενα εκδικούνται τρομερά όποιους τα αγνοούν».

5. Η εμπειρία των χωρών της ΕΕ₁₅

Στη συνέχεια, στη Β΄ Φάση της μελέτης, εξετάστηκαν τα μέτρα δημογραφικής πολιτικής όλων των χωρών της ΕΕ₁₅. Εκτός από την άδεια μητρότητας –που ισχύει σε όλα τα κράτη μέλη και είναι αμειβόμενη- ιδιαίτερη σημασία έχει η γονική άδεια, που λαμβάνεται και από τους δύο γονείς μετά τη λήξη της άδειας μητρότητας, με ελάχιστη διάρκεια 3 μήνες και μέχρι το παιδί να φθάσει 8 ετών. Οι άδειες αυτές αποτελούν άλλοτε ατομικό δικαίωμα και άλλοτε μεταβιβάσιμο δικαίωμα, είναι δε συνήθως αμειβόμενες, τουλάχιστον μερικά με ένα τμήμα του μισθού (Πίνακας 3), πράγμα που δεν ισχύει για την Ελλάδα.

Πίνακας 3
Θεσμοθετημένη γονική άδεια στις χώρες της Ε.Ε., 2001

	Δικαίωμα	Αμοιβή	Μέγιστη διάρκεια	Μερική άδεια	Διάσπαση της άδειας	Ηλικία παιδιού
Αυστρία	οικογενειακό	επίδομα με πάγιο πληρωτέο ποσό των €410 τον μήνα ^a	24 μήνες	Ναι	Όχι	0-2 έτη
Βέλγιο	ατομικό	€536,65 τον μήνα (2002)	3 μήνες	Ναι	Όχι	0-4 έτη
Γαλλία	οικογενειακό	καμία ^c	3 χρόνια	Ναι	Ναι	0-3 έτη
Γερμανία	οικογενειακό	€307 τον μήνα ^d	36 μήνες ^e	Ναι	Ναι	0-3 έτη
Δανία	οικογενειακό	Υπολογίζεται βάση του τακτικού μισθού του εργαζόμενου με ανώτατο όριο τα €394 την εβδομάδα	10 εβδομάδες ^b	Ναι	Όχι	Σχετίζεται με τη γέννηση του παιδιού
Ελλάδα	ατομικό	Καμία	3 μήνες	Όχι	Όχι	0-3 ½ έτη
Η. Βασίλειο	ατομικό	Καμία	13 εβδομάδες ¹	Ναι	Ναι	0-5 έτη
Ιρλανδία	ατομικό	Καμία	14 εβδομάδες	Ναι	Ναι	0-5 έτη
Ισπανία	ατομικό	Καμία	3 χρόνια	Όχι	Όχι	0-3 έτη
Ιταλία	οικογενειακό	30% του τελευταίου μισθού	10 μήνες ^f	Όχι	Όχι	0-8 έτη
Λουξεμβούργο	ατομικό	επίδομα με πάγιο πληρωτέο ποσό of €1611 τον μήνα ^g	6 μήνες	Ναι	Όχι	0-5 έτη
Ολλανδία	ατομικό	Καμία	13 εβδομάδες ^h	Ναι	Όχι	0-8 έτη
Πορτογαλία	ατομικό	Καμία	3 μήνες	Όχι	Όχι	0-3 έτη
Σουηδία	ανάμικτο ⁱ	390 ημέρες το 80% του εισοδήματος με ανώτατο όριο το 7,5 x του βασικού ποσού (βασικό ποσό το 2002: €3981,40) Κατά τις τελευταίες 90 ημέρες ένα πάγιο ποσό των €6,30 την ημέρα	480 ημέρες ^k	Ναι	Ναι	0-9 έτη
Φινλανδία	οικογενειακό	Το ποσό καθορίζεται βάση του εισοδήματος, και το ίδιο είναι ως ελάχιστο €269 τον μήνα (01-05-2000). Being on average 60 % of an employees pay.	26 εβδομάδες (158 εργάσιμες ημέρες, συμπ. Σάββατα)	όχι	όχι	0-2 έτη

- Πηγές: 1. Moss, P. and F. Deven (eds) (1999) *Parental leave: Progress or Pitfall*
Bruning, G. and J. Plantenga, *Parental leave and equal Opportunities: experiences in Eight European countries*, *Journal of Social Policy*, 1999, p. 195-209
MISSOC, *Mutual information system on social protection, Social Protection in the EU Member States and the European Economic Area. Situation on 1st January 2001*
2. Rijksdienst voor Arbeidsvoorziening. Online: <http://www.rva.fgov.be/MenuNL.htm>
3. Kansaneläkelaitos (KELA – The social Insurance Institution of Finland) *A Guide to benefits 2001*
4. Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (2001) *Erziehungsgeld, Elternzeit*
5. Eironline. Online: <http://www.eiro.eurofound.ie/index.html>

Επίσης, άλλο σημαντικό μέτρο αποτελούν τα οικογενειακά επιδόματα για ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος, που κλιμακώνεται ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών (Πίνακας 4).

Πίνακας 4
Ετήσια ποσά (σε €) ανά τύπο οικογένειας για το 2001

Χώρα	Οικογένεια με 1 παιδί	Οικογένεια με 2 παιδιά	Οικογένεια με 3 παιδιά	Οικογένεια με 4 παιδιά	Ποσό για επιπλέον παιδιά
B	840	2388	4704	7020	2316
DK	1476	2952	4428	5904	1476
D	1656	3312	5148	7296	2148
EL	70,44	216	480	576	96,84
E	288	576	864	1152	288
F	0	1284	2928	4584	1644
IRL	648	1296	2148	3000	852
I	526.79	1338.66	2900.42	4889.81	6092.13
L	1680	4092	7644	11196	3552
NL	936	2112	3276	4752	1236
A	1488	3120	4908	6696	1788
P	300	300	1044	1488	444
FIN	1080	2400	3972	5796	2064
S	1284	2568	4200	6168	2568
UK	1236	2064	2892	3720	828

Πηγή: MISSOC, (http://europa.eu.int/employment_social/missoc2001/f_part9_en.htm)

Σημείωση: D: Για παιδιά από 3-7 ετών. Για το πρώτο παιδί από 0-3 ετών, το μηνιαίο ποσό είναι €135 και το πρώτο παιδί από 7-18 ετών, είναι €96. Για κάθε επόμενο παιδί από 3-17 ετών, το μηνιαίο ποσό είναι €123.

I: Βασισμένο στα εισοδήματα του μέσου εργάτη στην παραγωγή στον τομέα της βιοτεχνίας για το 2000 (OECD). Τα ποσά αντιστοιχούν στα οικογενειακά επιδόματα που δόθηκαν στην Ιταλία κατά την περίοδο 1999-2000.

NL: Βασικό ποσό για οικογένειες με παιδιά από 12 -17 ετών. Για παιδιά από 6-11 ετών, το ποσό είναι ίσο με το 85% του βασικού ποσού και για παιδιά κάτω των 6 ετών, τα οικογενειακά επιδόματα αντιστοιχούν περίπου στο 70% του βασικού ποσού.

A: Για ένα παιδί από 10-19 ετών. Για παιδιά από 6-11 ετών το μηνιαίο ποσό είναι €105 για το 1^ο παιδί, €118 για το 2^ο και €131 για κάθε επιπλέον παιδί.

P: Για παιδιά άνω των 12 μηνών και για οικογενειακό εισόδημα 1.5 φορά κάτω του ελάχιστου μισθού.

Στη Γαλλία, όπου η δημογραφική πολιτική έχει κριθεί εξαιρετικά αποτελεσματική, το σημαντικότερο επίδομα είναι το καθολικό οικογενειακό επίδομα, αν και οι τρέχοντες στόχοι επικεντρώνονται στην υποστήριξη της ανατροφής του πολύ μικρού παιδιού, στην προώθηση της γέννησης του τρίτου παιδιού, στη μείωση της ένδειας των παιδιών και στη διευκόλυνση της εναρμόνισης μεταξύ εργασίας και οικογενειακής ζωής.

6. Προτεινόμενη πολιτική με βάση την ανάλυση κόστους – οφέλους

Από την ανάλυση των αιτιών μείωσης της γονιμότητας (με βάση τις έρευνες Γονιμότητας που έχουν διεξαχθεί στο ΕΚΚΕ και των στοιχείων της παρούσας μελέτης) προκύπτει ότι η κύρια αιτία υπογεννητικότητας στην Ελλάδα πρέπει να αναζητηθεί στον οικονομικό τομέα.

Επειδή δε ο «επιθυμητός» και ο «ιδανικός» αριθμός παιδιών είναι σαφώς υψηλότερος από τον πραγματικό (Πίνακας 1), η οποία οικογενειακή – δημογραφική πολιτική θα πρέπει να στοχεύει: α) στην αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος, β) στην εξασφάλιση κρατικής υποδομής για την εναρμόνιση της οικογενειακής και εργασιακής ζωής των ζευγαριών.

Από την ανάλυση των φορολογικών δαπανών της μελέτης προκύπτει ότι όχι μόνο στερούν από το δημόσιο ένα μεγάλο ποσό εσόδων αλλά, ακόμη, δεν φαίνεται να πραγματοποιούν και τον κοινωνικό τους ρόλο ως μέσω αναδιανομής του εισοδήματος. Από στοιχεία του Υπουργείου Οικονομικών προκύπτει ότι από τα 199.350 άτομα των οποίων το εισόδημα ήταν μέχρι €6.000, μόνον 30 έκαναν χρήση των φοροαπαλλαγών!

Κατά κανόνα, μια αποτελεσματική δημοσιονομική πολιτική θα πρέπει να στηριχθεί στην άμεση εισοδηματική ενίσχυση.

Στην στήλη 3 του Πίνακα 5 δίνουμε την άμεση εισοδηματική ενίσχυση που θα προέκυπτε αν δίναμε την φοροαπαλλαγή σαν άμεση εισοδηματική ενίσχυση προσαυξημένη με τις εκπίπτουσες δαπάνες για εκπαίδευση, για υγεία και οικογενειακούς λόγους. Οι δαπάνες αυτές (€363,9) προσαυξάνονται ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών. Έτσι η οικογένεια με ένα παιδί θα έχει προσαύξηση €363,9 και μια οικογένεια με δύο παιδιά θα έχει προσαύξηση το διπλάσιο, δηλαδή €727,8, κοκ. Από τον πίνακα αυτό προκύπτει και η πολιτική ενίσχυσης των πολύτεκνων οικογενειών που θα έπρεπε να εφαρμόσει η Πολιτεία, εστιάζοντας στις οικογένειες με 3 ή περισσότερα παιδιά και με περιορισμένο εισόδημα, για λόγους κοινωνικής αλληλεγγύης.

Πίνακας 5
Ποσοστά άμεσης εισοδηματικής ενίσχυσης στο μέσο εισόδημα ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών.
Σενάριο Αναφοράς.

1. Αριθμός παιδιών	2. Μέσο εισόδημα (ευρώ)	3.Εισοδηματική ενίσχυση (ευρώ)	4.Ποσοστό ενίσχυσης στο εισόδημα
0	6,4 χιλ	0	0
1	15,1 χιλ	452	3,0%
2	17,1 χιλ	933	5,46%
3	15,7 χιλ	1708	10,9%
4	13,9 χιλ	2395	17,14%
5	12,3 χιλ	3140	25,5%
6	12,1 χιλ	3944	32,5%

Επιπλέον, είναι αναγκαία η υποστηρικτική πολιτική στο δημογραφικό τομέα και κυρίως στον τομέα εναρμόνισης οικογενειακής και εργασιακής ζωής και είναι απαραίτητη τόσο η καθιέρωση της αμειβομένης –μερικά τουλάχιστον- γονικής άδειας όσο βέβαια και η έμφαση της πολιτικής στον τομέα των βρεφονηπιακών και παιδικών σταθμών. Το θεωρούμε αυτονόητο ότι χωρίς μια τέτοια υποστηρικτική πολιτική τα αποτελέσματα της δημοσιονομικής πολιτικής δεν πρόκειται να έχουν τα επιθυμητά αποτελέσματα. Τα σχετικά μέτρα που θα έπρεπε να εφαρμοστούν σύμφωνα με τα παραπάνω είναι τα εξής: κατάργηση διπλοβάρδιας στα σχολεία, κάλυψη των αναγκών σε βρεφονηπιακούς σταθμούς, ενεργοποίηση του θεσμού των βοηθών μητέρων, αμειβόμενες –μερικά τουλάχιστον- γονικές άδειες και ενίσχυση της γυναικείας απασχόλησης.

Για να καλυφθούν κατ' αρχήν οι ανάγκες της χώρας σε πρωινά μόνον τμήματα σχολείων σε δημοτικά χρειάζονται να κατασκευαστούν συνολικά 86 νέα σχολεία στην Αττική και 309 στην υπόλοιπη χώρα (συνολικό σταθερό κόστος €290,7 εκ.). Όσον αφορά τα νηπιαγωγεία χρειάζεται να κατασκευαστούν 75 στην Αττική και 135 στη λοιπή χώρα με συνολικό σταθερό κόστος €78 εκ.. Επιπλέον, για να επεκταθεί ο θεσμός των ολοήμερων σχολείων σε όλα τα δημοτικά και νηπιαγωγεία της χώρας απαιτείται να γίνουν ολοήμερα ακόμη 2.297 δημοτικά και 3.529 νηπιαγωγεία, με κόστος λειτουργίας €48,93 εκ. ανά έτος.

Όσον αφορά τις ανάγκες σε βρεφονηπιακούς σταθμούς υπολογίζεται ότι πρέπει να κατασκευαστούν συνολικά 3.962 σταθμοί για 100% κάλυψη των παιδιών ηλικίας 1-4 ετών, με συνολικό σταθερό κόστος κατασκευής €580 εκ. και λειτουργίας €57,4 εκ. το έτος.

Ωστόσο, ο θεσμός των βοηθών μητέρων (φύλαξη 5 παιδιών ανά 1 ειδικευόμενη μητέρα) θα μπορούσε να συμβάλλει σημαντικά καλύπτοντας το 50% των 357.827 παιδιών ηλικίας 1-4 ετών που είναι σήμερα ακάλυπτα. Για τον σκοπό αυτό θα χρειάζονταν 35.783 βοηθοί μητέρες με ετήσιο κόστος €183,78 εκ., ενώ αντίστοιχα θα μειωνόταν το κόστος σε σταθμούς.

Σχετικά με τις γονικές άδειες το κόστος τους, αν διαρκούν επί 1 χρόνο και αμείβονται με το βασικό μισθό, υπολογίζεται (για 210.000 εργαζόμενες γυναίκες ηλικίας 25-40 ετών που αναμένεται να αποκτήσουν 1 επιπλέον παιδί) σε €1,5 δις άπαξ, αν δε επέλεγαν να εργασθούν 70.000 γυναίκες επιπλέον κάθε χρόνο, το συνολικό κόστος θα ανερχόταν σε €513,6 εκ..

Ενισχύοντας τη γυναικεία απασχόληση, ενισχύεται έμμεσα το οικογενειακό εισόδημα και επομένως η γονιμότητα. Υπολογίζεται ότι μια πολιτική απασχόλησης υπέρ των γυναικών με στόχο την κάλυψη 468.000 θέσεων εργασίας θα

έχει κόστος επιμόρφωσης των γυναικών (10% του βασικού μισθού για 6 μήνες) ισοδύναμο με €158,6 εκ. άπαξ και μεταβλητό κόστος (ετήσια επιδότηση των επιχειρήσεων με 30% του βασικού μισθού για κάθε προσλαμβανόμενη γυναίκα) περίπου €1,03 δις.

Το συνολικό κόστος των παραπάνω μέτρων φαίνεται στον Πίνακα 6.

Η συνδυασμένη χρήση των παραπάνω μέτρων μπορεί να οδηγήσει στην αύξηση του μέσου αριθμού των παιδιών ανά γυναίκα αναπαραγωγικής ηλικίας από 1,3 σε 1,72 παιδιά περίπου κατά μέσον όρο. Επιπλέον, η συνδυασμένη χρήση των μέτρων οδηγεί σε σημαντικότερη μείωση του κόστους υλοποίησης της πολιτικής.

Θεωρούμε επίσης αναγκαίο να κάνουμε την εξής επισήμανση. Με την μετατροπή 3.529 νηπιαγωγείων και 2.297 δημοτικών σχολείων σε ολόημερα οι οικογένειες εξοικονομούν μια σημαντική δαπάνη από το ότι δεν είναι πια απαραίτητο να στέλνουν τα παιδιά τους σε ιδιωτικά σχολεία, πράγμα που συνδέεται με μια σημαντική αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος. Φυσικά η αύξηση αυτή θα έχει περαιτέρω επιδράσεις στην γονιμότητα και με τον τρόπο αυτό βλέπουμε ξεκάθαρα τα πολλαπλασιαστικά αποτελέσματα που θα έχει η εφαρμογή μιας συνολικής δημογραφικής στην χώρα.

Πίνακας 6

Συνοπτική παρουσίαση κόστους προτεινόμενης πολιτικής υπολογισμός γενικού κόστους της πολιτικής

1. ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΟ ΚΟΣΤΟΣ	2,82 δις/έτος
2. ΝΕΑ ΣΧΟΛΕΙΑ (ΓΙΑ ΑΠΟΦΥΓΗ ΔΙΠΛΟΒΑΡΔΙΑΣ)	
Α. Δημοτικά	290,7 εκ άπαξ
Β. Νηπιαγωγεία	78 εκ άπαξ
3. ΟΛΟΗΜΕΡΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΚΑΙ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΑ ΓΙΑ ΠΛΗΡΗ ΚΑΛΥΨΗ	
Α. Δημοτικά	19,29 εκ/έτος
Β. Νηπιαγωγεία	29,64 εκ/έτος
4. ΒΡΕΦΟΝΗΠΙΑΚΟΙ ΣΤΑΘΜΟΙ	580 εκ άπαξ
	57,42 εκ/έτος
5. ΒΟΗΘΟΙ ΜΗΤΕΡΕΣ	183,78 εκ/έτος
6. ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ	
Κόστος πολιτικής (επιμόρφωση κλπ)	158,6 εκ άπαξ
Επιδότηση μισθού	951,3 εκ/έτος
7. ΓΟΝΙΚΕΣ ΑΔΕΙΕΣ	1,5 δις άπαξ
	513,6 εκ/έτος
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΣΤΑΘΕΡΟ ΚΟΣΤΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	2,6 δις άπαξ
Συνολικό μεταβλητό κόστος	4,575 εκ/έτος
Μείον αντικατάσταση επιδομάτων (*)	-753 εκ/έτος
Μείον πρόσθετα φορολογικά έσοδα (**)	-913 εκ/έτος
ΣΥΝΟΛΙΚΟ ΜΕΤΑΒΛΗΤΟ ΚΟΣΤΟΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ	2,905 δις/έτος

Σημειώσεις:

(*) Οι τρέχουσες δαπάνες για οικογενειακά επιδόματα ανέρχονται σε 753 εκ ευρώ ετησίως και θα πρέπει να αφαιρεθούν από τον τελικό υπολογισμό του ετήσιου κόστους της πολιτικής.

(**) Η απώλεια φορολογικών εσόδων του δημοσίου που οφείλεται στις φοροαπαλλαγές έχει υπολογισθεί ότι ανέρχεται στο ποσό των 913 εκ ευρώ ετησίως. Το ποσό αυτό θα πρέπει να αφαιρεθεί από το κόστος της πολιτικής εφόσον η πολιτική στηρίζεται στην αντικατάσταση των φοροαπαλλαγών.

Από τον Πίνακα 6 παρατηρούμε ότι για την υλοποίηση της πολιτικής χρειάζονται περίπου €2,6 δις άπαξ και 2,905 δις σε ετήσια βάση. Για να σχηματίσουμε μια εικόνα για το τι μεγέθη αντιπροσωπεύουν τα ποσά αυτά αναφέρουμε ότι οι δαπάνες για την παιδεία και υγεία-πρόνοια του Τακτικού Προϋπολογισμού και του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων ανέρχονται το 2004 σε 5,55 και €4,434 δις αντίστοιχα, δηλαδή συνολικά σε €10 δις περίπου. Επομένως η πολιτική αν υλοποιηθεί συνεπάγεται ένα ετήσιο κόστος που ανέρχεται περίπου στο 1/3 περίπου του Τακτικού Προϋπολογισμού και του Προϋπολογισμού Δημοσίων Επενδύσεων για την παιδεία, την υγεία και την πρόνοια.

Τέλος, όπως και στην περίπτωση της Γαλλίας, όπου η δημογραφική πολιτική στηρίχθηκε σε ερευνητικά δεδομένα και αντίστοιχες μελέτες, πιστεύουμε ότι η παρούσα μελέτη μπορεί να αποτελέσει ένα χρήσιμο εργαλείο για τη χάραξη μιας αποτελεσματικής συνολικής δημογραφικής πολιτικής στην Ελλάδα, αλλά και ειδικότερα μιας πολιτικής για την πολύτεκνη οικογένεια με 3 ή περισσότερα παιδιά.

IV. «Γυναίκες της υπαίθρου και Ειρήνη: Πρόκληση για μια βιώσιμη αναπτυξιακή πορεία και κοινωνική ευημερία»

Ειρήνη Φαφαλιού, Λέκτορας Πανεπιστημίου Πειραιά, Τμήμα Οικονομικών Επιστημών

Αγαπητοί Σύεδροι,

Κυρίες και Κύριοι,

Όταν προσκλήθηκα από την οργανωτική επιτροπή της Διημερίδας να μιλήσω με θέμα «η Γυναίκα της Υπαίθρου και Ειρήνη», στις αρχές του Σεπτέμβρη του 2005, τα δύο-τρία πρώτα στοιχεία που μου ήρθαν ως σκέψεις στο νου -«άτακτα» μπορώ να πω, αλλά πολύ έντονα- ήταν τα ακόλουθα:

1^ο Μου ήταν αρκετά δύσκολο να φανταστώ έναν κόσμο «εν ειρήνη», δηλαδή έναν κόσμο χωρίς πόλεμο, συγκρούσεις, βιαιότητες, εντάσεις, απεργιακές κινητοποιήσεις κλπ. και, επομένως, αρκετά δύσκολο να αντιληφθώ και να καταστήσω και σε σας αντιληπτή τη σύγχρονη, πρακτική έννοια του όρου «ειρήνη»... Κανείς μας, άλλωστε, δεν μπορεί να αγνοήσει το γεγονός ότι κάθε μέρα - μέσω του έντυπου και ηλεκτρονικού τύπου - γινόμαστε μάρτυρες διαφόρων συγκρουσιακών καταστάσεων, τρομοκρατικών επιθέσεων, εντατικοποιημένων καταστάσεων φόβου και κοινωνικής αγανάκτησης από ένα πλήθος ανώνυμων και δημόσιων προσώπων, ανεξάρτητα από το φύλο ή την ηλικία τους. Έτσι, το ερώτημα που μου ανέκυψε άμεσα ήταν: πώς θα έπρεπε να διαχειριστώ την έννοια της «ειρήνης» στην ομιλία μου? Απλώς, ως μία μορφή «μη-πολέμου» ή και με την ευρύτερή της έννοια, αυτήν δηλαδή της «κοινωνικής ευημερίας» των πολιτών μιας χώρας, καθώς και όλου του πλανήτη? Επιπλέον, στο πλαίσιο αυτής της προβληματικής, διερωτόμουν: ποιά θέση θα έπρεπε να δώσω στην «ατομική ειρήνη», δηλαδή στη γαλήνη και ηρεμία που μπορεί να προσφέρει στον άνθρωπο ένας τρόπος ζωής κοντά στη φύση, με ποιότητα στην καθημερινότητα, αλλά και οργανωμένη λειτουργία των κοινωνικών και οικονομικών θεσμών. Και γιατί, αναρωτήθηκα, όποια και εάν ήταν η τελική επιλογή μου ως προς τον καθορισμό του όρου «ειρήνη», θα έπρεπε να επικεντρώσω την ομιλία μου στο ρόλο "ειδικά" των γυναικών? Μήπως, σκέφτηκα, οι άνδρες ή τα παιδιά υποφέρουν λιγότερο σε καταστάσεις και συνθήκες πολέμου, βιαιότητων, κοινωνικών αναταραχών, ανεργίας, πείνας κλπ?

2^ο Ένα άλλο, κυρίαρχο ερώτημα που με βασάνισε αρκετά, ήταν και η ορθότητα της επικέντρωσης της ομιλίας μου αποκλειστικά στη «γυναίκα της υπαίθρου» (πέραν, βέβαια, του επετειακού χαρακτήρα της ημέρας) και όχι γενικότερα στη «γυναίκα». Άραγε, σκέφτηκα, είναι τόσο έντονη, σε περιβάλλοντα ειρήνης, η διαφορά των συνθηκών που αντιμετωπίζει η «γυναίκα της υπαίθρου» σε σχέση με αυτές που αντιμετωπίζει η «γυναίκα των αστικών κέντρων»? Και, εάν όντως ισχύει κάτι τέτοιο, ποια είναι εκείνα τα εξωγενώς επιβαλλόμενα κοινωνικοθεσμικά στοιχεία που διαφοροποιούν τη θέση της γυναίκας της υπαίθρου από αυτήν της γυναίκας που ζει στα μητροπολιτικά κέντρα και, τί θα μπορούσαμε να κάνουμε γι' αυτό?

3^ο Θα πρέπει επίσης να σας ομολογήσω ότι, πέραν των προαναφερθέντων προβληματισμών, από τα πρόσφατά μου αναγνώσματα στον τύπο, μου είχε εντυπωθεί και το γεγονός ότι οι γυναίκες, σήμερα, αποτελούν αριθμητικά πάνω από το μισό του συνολικού πληθυσμού της γης. Σύμφωνα, λοιπόν, με τη διαπίστωση αυτή, σκέφτηκα ότι, λογικά, κανένα εθνικής σημασίας, αναπτυξιακό ή μη-αναπτυξιακό πρόγραμμα δεν θα μπορούσε να υλοποιηθεί στο μέλλον χωρίς τη συνδρομή των γυναικών. Μάλιστα, κατά το Γεν. Γραμματέα του ΟΗΕ, Κόφι Ανάν, «οι δυνατότητες των γυναικών να υπηρετήσουν την κοινωνική ευημερία και πρόοδο (εκείνων, βέβαια, που έχουν συνειδηση της ανθρώπινης οντότητάς τους), υπερβαίνουν κατά πολύ αυτές των ανδρών και, πολλές φορές, φθάνουν στο εκατονταπλάσιο των ικανοτήτων του ανδρικού πληθυσμού».

Αφού, λοιπόν, πέρασε ένα εύλογο χρονικό διάστημα από την πρώτη επαφή με το θέμα της σημερινής μου ομιλίας και αφού συσκέτισα - με απλοϊκό μπορώ να πω τρόπο - τα πρωτογενή ερωτήματα και σκέψεις που αυτό μου δημιούργησε, σ' ένα δευτερογενές επίπεδο εκλογίκευσης, μου προέκυψαν κάποιες ιδέες και σκέψεις που τις θεωρώ πολύ περισσότερο

παραγωγικές απ' ό,τι τις πρωταρχικές μου ανησυχίες. Παραγωγικές, εννοείται, ως προς την εκμείωση κάποιων θετικών συμπερασμάτων για το ρόλο που το γυναικείο φύλο και, ιδιαίτερα, η γυναίκα της υπαίθρου θα μπορούσε να διαδραματίσει στο επίπεδο του τοπικού, εθνικού ή και παγκόσμιου διάλογου, σε περιβάλλοντα όπου επιδιώκεται η ανάδειξη των αρχών και των αξιών ενός δίπτυχου του τύπου «ειρήνη – ειρήνη» και όχι «ειρήνη-πόλεμος». Είναι, λοιπόν, μεγάλη μου τιμή που αυτές τις ιδέες και σκέψεις θα μοιραστώ σήμερα μαζί σας. Τις σκέψεις μου, βέβαια, αυτές τις καταθέτω δρώντας ως γυναίκα κατ' αρχήν, και ως απλός πολίτης και πανεπιστημιακός δάσκαλος και όχι ως επαίων επί των γυναικείων αγροτικών θεμάτων. Η ομιλία δε, στοχεύει στην πρόκληση ενός γόνιμου διαλόγου καθώς και στη γέννηση περαιτέρω ερωτημάτων που άπτονται του κεντρικού θέματος της Διημερίδας.

Κυρίες και Κύριοι,

Κατ' αρχήν, θα ήθελα να καταστήσω σαφές ότι όσον αφορά την έννοια του όρου «ειρήνη», επέλεξα, σύμφωνα με τον «αντικειμενικό» ορισμό των περισσοτέρων έγκυρων ελληνικών και ξένων Λεξικών, να υιοθετήσω και να χρησιμοποιήσω στην ομιλία μου την ευρύτερη έννοια του όρου, αυτήν δηλαδή που περιγράφει την ειρήνη ως κατάσταση «απουσίας πολέμου», αλλά, ταυτόχρονα και ως κατάσταση «απουσίας αναταραχών και συγκρούσεων στο εσωτερικό ενός κράτους». Αυτού του τύπου οι ορισμοί, τις περισσότερες φορές, ταυτίζονται με καταστάσεις «εργασιακής και κοινωνικής ειρήνης»... Παράλληλα, όμως, υιοθέτησα και την «υποκειμενική» έννοια του όρου, αυτήν, δηλαδή, την κατάσταση «ειρήνης» που παρέχει στον άνθρωπο ηρεμία και γαλήνη, και σχετίζεται με ορισμένα ζητήματα πολύ πιο απλά, αλλά καθημερινής και ζωτικής σημασίας.

Δεύτερον, θα ήθελα να επισημάνω το γεγονός ότι, από μια σύντομη βιβλιογραφική έρευνα που έκανα, η ιδέα των γυναικών ως «δημιουργών και επιτηρητών της ειρήνης, δηλαδή «μη-πολέμου», δεν προκύπτει να είναι καθόλου νέα. Αντίθετα! Αν ανατρέξουμε σε μια οποιαδήποτε περιγραφή ενός πολέμου, για παράδειγμα, του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου, θα δούμε, κατ' αρχήν, ότι, σύμφωνα με αξιόπιστες πηγές μελετητών, 5.500 στρατιώτες πέθαιναν κάθε μέρα στα πεδία των μαχών. (Ας μην ξεχνάμε ότι ο πόλεμος αυτός άφησε, τελικά, 8.5 εκατ. ανθρώπους πεθαμένους!) Τότε, λοιπόν, ενώ πολλοί ήταν αυτοί που είχαν σοκαριστεί από το μέγεθος της καταστροφής, μια ομάδα από γυναίκες «ακτιβίστριες» ήταν που αποφάσισε να δραστηριοποιηθεί και να μην περιμένει με σταυρωμένα χέρια τη λήξη του πολέμου. Γιατί το ισχυρίζομαι αυτό? Γιατί τότε, για πρώτη φορά στην ιστορία, γυναίκες ήταν αυτές που πέρασαν τα εμπόλεμα σύνορα για να συζητήσουν μεταξύ τους πώς θα μπορούσαν να δώσουν τέρμα σ' αυτόν τον πόλεμο. Συγκεντρώθηκαν, λοιπόν, στη Χάγη – πάνω από 1.000 γυναίκες από 12 εμπόλεμες και ουδέτερες χώρες – και δημιούργησαν το πρώτο Διεθνές Συνέδριο Γυναικών (International Congress of Women/ICW). Η απαίτησή τους δεν περιορίστηκε απλώς και μόνον στον παγκόσμιο αποπλισμό και στο τέλος του πολέμου. Ταυτόχρονα, απαίτησαν ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών και μεταξύ των εθνών, καθώς και τη δημιουργία οργανώσεων - αποτελούμενων αυτή την φορά όχι από παρτιζάνους, αλλά από απλούς πολίτες – με στόχο το μετριασμό των διαφιλονικούμενων θεμάτων που ανέκυπταν μεταξύ των διαφόρων χωρών.

Το Διεθνές Συνέδριο Γυναικών (ΔΣΓ) έστειλε μάλιστα και 30 γυναίκες αντιπροσώπους στην πρώτη γυναικεία αποστολή για την ειρήνη, προκειμένου να μεταφέρουν στους ευρωπαϊούς αρχηγούς κρατών ένα συγκεκριμένο σχέδιο δράσης. Στο μεταξύ, η πρόεδρος του ΔΣΓ, Jane Wilson, που αργότερα κέρδισε και το βραβείο Nobel Ειρήνης για τις προσπάθειές της αυτές, συναντήθηκε και με τον πρόεδρο των ΗΠΑ, Woodrow Wilson και του επέδωσε «14 σημεία-προτάσεις». Αυτός, με τη σειρά του, τα κατέθεσε στο τραπέζι των συνομιλιών που έλαβαν χώρα στις Βερσαλλίες. Οι συμμετέχουσες-γυναίκες στο ΔΣΓ δημιούργησαν αργότερα το Women's International League for Peace and Freedom (WILPF), που ακόμη και σήμερα δραστηριοποιείται έντονα ως μη-κυβερνητικός οργανισμός.

Βέβαια, τέτοιου τύπου οργανώσεις γυναικών με στόχο την επίτευξη, διατήρηση και προώθηση της ειρήνης υπάρχουν και σήμερα πολλές, σε τοπικό, εθνικό ή σε παγκόσμιο επίπεδο, και έχουν δημιουργηθεί για διάφορους ιστορικούς και κοινωνικο-οικονομικούς λόγους. Σήμερα όμως, δυστυχώς, οι γυναίκες που συμμετέχουν στις αποστολές ειρήνης δεν αντιμετωπίζονται με την ίδια βαρύτητα όπως αντιμετωπίστηκαν παλαιότερα οι αντιπροσώποι, για παράδειγμα, του ΔΣΓ.

Στο σημείο αυτό, επιτρέψτε μου να καταστήσω σαφές ότι με το παραπάνω παράδειγμα δεν επιθυμώ για κανέναν λόγο να θεωρηθεί ότι προπαγανδίζω την άποψη περί της «παγκόσμιας αθωότητας» των γυναικών σε καταστάσεις «πολέμου», ούτε ότι υποστηρίζω ότι οι γυναίκες είναι de facto πιο ειρηνικές από τους άνδρες ή, αντίθετα, ότι οι άνδρες είναι πιο πολεμοχαρείς από τις γυναίκες. Απεναντίας, υιοθετώντας στην ανάλυσή μου μια προσέγγιση που βασίζεται σε όρους «του φύλου», θέλω να αποφύγω τέτοιου τύπου στερεότυπα ώστε να μπορέσουμε να οδηγηθούμε σε μια αντικειμενική εξέταση

των διαφορετικών ρόλων που κοινωνικά αποδίδονται στους άνδρες και στις γυναίκες όταν διαμορφώνονται συνθήκες «πολέμου» ή συνθήκες «ειρήνης». Με άλλα λόγια, πιστεύω ότι μέσα από καταστάσεις «αναταραχών» (οποιοσδήποτε και εάν είναι αυτές) μπορούν πιο εύκολα να αναδειχθούν οι «παραδοσιακοί, κοινωνικά δοτοί ρόλοι» των φύλων. Οι γυναίκες, για παράδειγμα, ιστορικά, σε τέτοιου τύπου καταστάσεις, συνήθως αποκτούν μεγαλύτερη κινητικότητα, πόρους, και ευκαιρίες για ηγετική δράση. Ο λόγος? Ας μην ξεχνάμε ότι, σύμφωνα με έγκυρες πηγές της διεθνούς βιβλιογραφίας, «οι γυναίκες υποφέρουν με έναν πολύ ιδιαίτερο και πολύ άνισο τρόπο σε περιβάλλοντα συγκρουσιακών καταστάσεων και κοινωνικών αναταραχών, με μηδαμινή ή και καθόλου θεσμική και νομική προστασία». Για του λόγου το αληθές, αν ανασύρουμε από τη μνήμη μας απλώς κάποιες τηλεοπτικές σκηνές ή έντυπες εικόνες από τον σχετικά πρόσφατο πόλεμο της Βοσνίας, όπου οι γυναίκες υφίσταντο απαγωγές, βιασμούς και βίαιες εγκυμοσύνες, ή από τη Ρουάντα, όπου οι γυναίκες επί σκοπό μολύνονταν με τον ιό του AIDS. Τέτοιες αποτρόπαιες, βίαιες σκηνές επαναλήφθηκαν ξανά και ξανά στο πρόσφατο και μη-πρόσφατο παρελθόν, σε διαφορετικά γλωσσικά και πολιτισμικά περιβάλλοντα. Μερικά επιπλέον ενδεικτικά παραδείγματα αποτελούν το Ανατολικό Τιμόρ, η Δημοκρατία του Κονγκό, η Γουατεμάλα. Σίγουρα, βέβαια, παρόμοιες καταστάσεις βιαιότητας έναντι των γυναικών δεν έχουν περιοριστεί σε εμπόλεμες μόνον συνθήκες. Είναι πλέον πασιφανές ότι η φύση του πολέμου και των καταστάσεων της μη-ειρήνης έχουν αλλάξει στις μέρες μας. Έχουν προστεθεί καταστάσεις βίας επί των γυναικών στο όνομα, για παράδειγμα, της απόκτησης «σπάνιων» παραγωγικών πόρων (βλ., για παράδειγμα, κοιτάσματα πετρελαίου Ιράκ) ή στο όνομα της θρησκείας ή του εθνικισμού. Ουσιαστικά, αυτό που φαίνεται ιδιαίτερα σημαντικό είναι να μην λησμονούμε ότι η «βία» (με ό,τι σημαίνει η λέξη αυτή) εναντίον των γυναικών δημιουργεί μέγιστο πρόβλημα στην υπόσταση των ανθρώπινων δικαιωμάτων *per se*.

Κατά πολλούς μελετητές, χωρίς την κατοχύρωση των δικαιωμάτων των γυναικών, δεν υπάρχουν καθόλου ανθρώπινα δικαιώματα. Η «βιαιότητα» εναντίον των γυναικών, είτε συμβαίνει στο δημόσιο είτε στον ιδιωτικό χώρο, αποτελεί μέγιστο εμπόδιο για την επίτευξη της ισότητας, την ανάπτυξη και εξέλιξή της, καθώς και τη δημιουργία και διατήρηση καταστάσεων ειρήνης. Η βιαιότητα εναντίον των γυναικών, σε όλες τις διαστάσεις και εκδηλώσεις της, θεωρείται ένας από τους πλέον κρίσιμους κοινωνικούς μηχανισμούς μέσω του οποίου οι γυναίκες ωθούνται σε έναν βοηθητικό (θα έλεγα περιθωριοποιημένο) ρόλο έναντι των ανδρών. Και βέβαια, είναι πλέον κοινός τόπος ότι κάποιες ομάδες γυναικών, όπως, για παράδειγμα, οι γυναίκες που ανήκουν στις μειονότητες, δηλαδή οι γυναίκες – μετανάστες, οι γυναίκες – πολιτικοί πρόσφυγες, οι «γυναίκες της υπαίθρου» (όσο και εάν αυτό ακούγεται παράξενα), ή οι πάμπτωχες γυναίκες, οι ηλικιωμένες γυναίκες, οι γυναίκες με ειδικά προβλήματα, οι φυλακισμένες γυναίκες, όλες αυτές οι ομάδες θεωρούνται από τη διεθνή επιστημονική κοινότητα ως ιδιαίτερα ευάλωτες στη βία. Ας μην ξεχνάμε ότι η βιαιότητα έναντι των γυναικών είναι ιδιαίτερα διεισδυτική και διαπερνά ακόμη και υψηλά εισοδηματικά επίπεδα, κοινωνικές τάξεις και πολιτισμούς...

Ο μέσος πολίτης θα περίμενε, ίσως, ότι οι γυναίκες – μετά από τις απεριόριστες καταστάσεις βιαιότητας που έχουν βιώσει και εξακολουθούν να βιώνουν μέχρι σήμερα ανά την υφήλιο, με απώλεια αγαπημένων προσώπων και διαχρονικά τραύματα – θα ήταν γεμάτες μίσος και πικρία. Πάραυτα, οι γυναίκες αποδεικνύεται ότι αποτελούν πηγή αισιοδοξίας, στωικότητας, θάρρους, ειρηνευτικών οραμάτων και θετικής δράσης και αποτελεσματικότητας. Γυναίκες ήταν αυτές που δημιούργησαν, για παράδειγμα, τις επιχειρηματικές «κολεκτίβες» στο Ανατολικό Τιμόρ προκειμένου να ανυψώσουν τη ψυχική κατάσταση και το ηθικό του πληθυσμού, να προσφέρουν θέσεις εργασίας, να κρατήσουν ενωμένες τις οικογένειές τους και να εξασφαλίσουν τη βιωσιμότητα των χωριών τους. Με το τέλος του πολέμου αυτού, οι γυναίκες ήταν που δημιούργησαν σχολεία για τους αναλφάβητους (90% των γυναικών της υπαίθρου ήταν τότε αγράμματες) και απαίτησαν μια θέση στην πολιτική αρένα της χώρας τους. Στο Σουδάν, γυναίκες του Βορρά και του Νότου ήταν αυτές που πήραν την πρωτοβουλία συναντήσεων – ανεξάρτητα από εθνικούς και θρησκευτικούς διαχωρισμούς – για να προωθήσουν την ανοικοδόμηση της ειρήνης. Στη Γκάνα, γυναίκες πολιτικοί-πρόσφυγες από τη Λιβερία, ήταν αυτές που απέκτησαν – μέσω ενός προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών – δεξιότητες στον κατασκευαστικό κλάδο και έκτισαν ασφαλείς οικισμούς γι' αυτές και τις οικογένειές τους. Στο Αφγανιστάν, γυναίκες ήταν αυτές που οργάνωσαν τις πρώτες μυστικές συναντήσεις εναντίον των Taliban, όταν αυτοί ήταν ακόμη στην εξουσία. Χαρτογράφησαν όλους τους δρόμους και τις γειτονιές, λειτούργησαν «κρυφά σχολεία» για τα κορίτσια, παρείχαν ιατρικές υπηρεσίες, θέσεις εργασίας, και χώρους για γάμους και βαπτίσεις. Ας μην ξεχνάμε ότι όλα αυτά ήταν τότε απαγορευμένα!

Αλλά, είναι παράλογο να περιμένουμε να τα κάνουν όλα οι γυναίκες από μόνες τους! Οι προσπάθειές τους πρέπει επιτέλους να αναγνωρισθούν, να εκτιμηθούν και να υποστηριχθούν. Για να μπορέσει κάποιος να δημιουργήσει συνθήκες «ειρήνης» – με την οποιαδήποτε έννοια του όρου – πρέπει να έχει πρόσβαση σε πόρους, δεξιότητες και εξουσία. Και οι

γυναίκες, παρόλο που συνολικά βελτιώθηκε η κατάσταση, εξακολουθούν να βρίσκονται σήμερα εκτός των κέντρων λήψης αποφάσεων. Οι επιπρόσθετες ευθύνες που τους αποδόθηκαν στις σύγχρονες κοινωνίες, δυστυχώς, δεν έχουν ελαττώσει στο ελάχιστο, τον κοινωνικά δοτό, «παραδοσιακό» τους ρόλο. Ο ελάχιστος ζωτικός χώρος που τους παραχωρήθηκε σε «μη-παραδοσιακούς» ρόλους, αλλά, τυπικά, με πολύ περισσότερες ευθύνες εντός των νοικοκυριών ή στο πλαίσιο της δημόσιας αρένας, δεν προωθεί απαραίτητα την ισότητα ανδρών και γυναικών.

Ιστορικά - και δεν είναι καθόλου τυχαίο το γεγονός αυτό - η παγκόσμια κοινότητα έχει πλήρως αποσιωπήσει τόσο το θέμα που αφορά στην ιδιαίτερα άθλια κατάσταση των γυναικών «εν καιρώ πολέμου» όσο και το θέμα της περιθωριοποίησής τους «εν καιρώ ειρήνης».

Κυρίες και Κύριοι,

Ο ρόλος των γυναικών, ως θυμάτων ή ως ατόμων με ιδιαίτερες ικανότητες επιβίωσης ή ως διαμορφωτών ειρηνευτικών καταστάσεων και ως ηγετών πρέπει, πλέον, να αναδειχθεί σε όλο του το εύρος και με όλες του τις διαστάσεις. Το πρώτο βήμα προς αυτήν την κατεύθυνση, πιστεύω πως είναι η πλήρης ανάδειξη των ευκαιριών και των εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες στις προσπάθειές τους για αποτροπή συγκρουσιακών καταστάσεων και, γενικότερα, για τη βελτίωση της κοινωνικής προόδου και της καθημερινότητας. Στο θέμα αυτό θα επικεντρωθεί το τελευταίο κομμάτι της ομιλίας μου, όπου, αυτή τη φορά, θα προσπαθήσω να αναδείξω και μερικά από τα προβλήματα ή εμπόδια που συναντά συγκεκριμένα η «γυναίκα της υπαίθρου» (με οποιοδήποτε τρόπο και αν καθορίζεται ο όρος «γυναίκα της υπαίθρου» από χώρα σε χώρα ή καταγράφεται στις διάφορες εθνικές στατιστικές απογραφές).

Κατ' αρχήν, επιτρέψτε μου, εν συντομία, να αναφερθώ σε κάποια ενδεικτικά στατιστικά στοιχεία που αφορούν στη «γυναίκα της υπαίθρου» συγκεκριμένα και, που - κατά την άποψή μου - έχουν ιδιαίτερη σημασία για την τεκμηρίωση της επικέντρωσης της προσοχής και του ενδιαφέροντός μας ειδικότερα σ' αυτήν:

1^ο Οι γυναίκες της υπαίθρου, κυρίως οι αγρότισσες, αριθμητικά είναι τουλάχιστον 1.6 δις, αποτελούν, δηλαδή, πάνω από το ένα τέταρτο του συνολικού παγκόσμιου πληθυσμού.

2^ο Οι γυναίκες της υπαίθρου παράγουν -κατά μέσο όρο- περισσότερο από το μισό της συνολικής παραγωγής τροφίμων: πάνω από το 80% στην Αφρική, το 60% στην Ασία, μεταξύ του 30 και 40% στη Λατινική Αμερική και στις Δυτικές χώρες.

Αλλά,

3^ο Οι γυναίκες της υπαίθρου κατέχουν μόνον το 2% της γης, και λαμβάνουν μόνον το 1% των διατιθέμενων αγροτικών, χρηματοπιστωτικών κεφαλαίων.

4^ο Μόνον το 5% από όλους τους αγροτικούς συντελεστές παραγωγής διοικείται και διαχειρίζεται από γυναίκες.

5^ο Οι αναλφάβητες γυναίκες της υπαίθρου υπολογίζεται ότι αποτελούν τα δύο τρίτα των παγκοσμίως καταγεγραμμένων αναλφάβητων ανθρώπων.

6^ο Ο αριθμός των γυναικών της υπαίθρου που ζει κάτω από το όριο φτώχειας, έχει διπλασιασθεί από το 1970 μέχρι σήμερα (πηγή: World Rural Women's Day/ 16-09-2005)

...Μερικά επιπλέον παραδείγματα για τη «γυναίκα της υπαίθρου», βασισμένα σε ποσοτικά στοιχεία, αλλά και ποιοτικές εκτιμήσεις του Human Development Report, 1999:

-Σε παγκόσμιο επίπεδο οι γυναίκες παράγουν περισσότερο από το μισό των συνολικά παραγόμενων τροφίμων και αυτές είναι πρωταρχικά υπεύθυνες για την αποθήκευση και επεξεργασία τους. Σε πολλές, όμως, χώρες οι γυναίκες είναι τα τελευταία μέλη της οικογένειας που λαμβάνουν τροφή, οι διατροφικές τους, δε, ανάγκες καλύπτονται μόνον αφού έχουν καλυφθεί επαρκώς αυτές των αντρών και των παιδιών της οικογένειας.

-Στις περιοχές της υπαίθρου, η συνολική διάρκεια της ημερήσιας εργασίας υπολογίζεται ότι είναι κατά 20% μεγαλύτερη από την εργασία που αναλώνεται στις αστικές περιοχές. Επιπλέον, στις περιοχές της υπαίθρου, οι γυναίκες - κατά μέσο όρο - εργάζονται κατά 20% περισσότερο από τους άνδρες, ενώ στις αστικές περιοχές κατά 6% περισσότερο.

-Εάν η γυναικεία εργασία αποτυπωνόταν με καταλληλότερες υπολογιστικές μεθόδους στις εθνικές στατιστικές απογραφές, τότε θα διαλύονταν αυτόματα ο μύθος ότι οι άντρες αποτελούν τους «τροφοδότες» της κοινωνίας.

-Η κοινωνία γενικότερα, ακόμη και η ίδια η γυναίκα της υπαίθρου, έχει -τις περισσότερες φορές- υποτιμήσει το ρόλο

που αυτή διαδραματίζει στη διατήρηση και ανάπτυξη της ζωής στην ύπαιθρο, παρά τον πλούτο της κληρονομιάς και των παραδόσεων που συντηρεί και εξελίσσει.

-Οι γυναίκες της κοινωνίας της υπαίθρου και ιδιαίτερα η αγρότισσα, πάντα αποτελούσαν μια «αόρατη εργατική δύναμη» του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Πολύ λίγα έχουν γίνει προς την κατεύθυνση της αναγνώρισης και ανάδειξης του ρόλου των γυναικών στις αγροτικές εργασίες και στις αγροτικές κοινωνίες από άποψη νομική, οικονομική, τεχνολογική ή ακόμη και καταγραφής των στατιστικών δεδομένων.

-Η πλήρης αναγνώριση του ρόλου των γυναικών θα μπορούσε να συμβάλει τα μέγιστα στην ευημερία της υπαίθρου και, ειδικότερα, στην υποστήριξη μιας βιώσιμης αγροτικής ανάπτυξης, ιδιαίτερα στις φτωχότερες περιοχές και χώρες του πλανήτη.

Κυρίες και Κύριοι,

Η «μη-ειρήνη», όπως και η «μη-βία», υπό την ευρύτερή τους έννοια, είναι εξελισσόμενοι και πολυδιάστατοι όροι. Αφορούν, όμως, ιδιαίτερα τις γυναίκες της υπαίθρου που, ενώ, πιθανόν, έχουν πολλά να πουν, δεν έχουν κανέναν να τις «ακροαστεί»! Το μεγαλύτερο ποσοστό των γυναικών της υπαίθρου, είναι αποκλεισμένο από το δημόσιο διάλογο... Η «τοπική βία» διαφέρει από τη «συλλογική», εμπερικλείει μεγαλύτερο φορτίο βάρους. Στις μικρές και κλειστές κοινωνίες της υπαίθρου η βία, κοινωνικά και θεσμικά δοτή απομόνωση της γυναίκας αποδεικνύεται συχνά δυσβάστακτη. Ας μην ξεχνάμε ότι η γυναίκα της υπαίθρου πολλές φορές κατοικεί χιλιόμετρα μακριά από συγγενείς και φίλους ή άλλα μέλη της οικογένειάς της. Το έλλειμμα πρόνοιας για τα παιδιά, οι ελάχιστες ευκαιρίες εργασίας, τα ανεπαρκή μέσα μαζικής μεταφοράς, η απόσταση από βασικές δημόσιες υπηρεσίες και υπηρεσίες υγείας, η φτώχεια και η οικονομική εξάρτηση είναι μερικά μόνον από τα εμπόδια που επιγραμματικά θα μπορούσα να αναφέρω ότι αντιμετωπίζει η γυναίκα αγρότισσα «εν καιρώ ειρήνης». Ακόμη και η συγκέντρωση του πλούτου και των κέντρων των αποφάσεων στα περιορισμένα χωροταξικά μητροπολιτικά τμήματα μιας χώρας και όχι στις εκτενέστερες περιοχές της αγροτικής περιφέρειας, μπορεί να δημιουργήσει προβλήματα «βιαιότητας» στη γυναίκα της υπαίθρου, καθώς για να επιβιώσει αναγκάζεται να αποχωριστεί ό,τι πολυτιμότερο έχει, δηλαδή τις ρίζες της, τον τόπο της και να αναζητήσει ένα καλύτερο μέλλον - πολλές φορές απαιτηλό - στα αστικά/μητροπολιτικά κέντρα.

Κυρίες και Κύριοι,

Το θέμα της γυναίκας της υπαίθρου σε συνδυασμό με την ειρήνη είναι πολυδιάστατο και πολυσήμαντο και, σίγουρα, δεν μπορεί να εξαντληθεί στο χρονικό πλαίσιο της παρουσίας μιας συμβατικής ομιλίας. Εκείνο που προσπάθησα να κάνω ήταν να αναδείξω κάποια στοιχεία της «αλήθειας» και της «πραγματικότητας» της θέσης και του ρόλου που έχει η σύγχρονη γυναίκα της υπαίθρου. Αν και δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι πολιτικές που απαιτούνται για τη βελτίωση της θέσης της γυναίκας της υπαίθρου απαιτούν πολύπλοκους χειρισμούς - πολλές φορές αντιφατικούς και πολυδιάστατους - πιστεύω ότι η γνώση και η κατανόηση του φαινομένου αποτελούν πρωταρχικά εργαλεία ζωτικής σημασίας και πηγές δύναμης για αλλαγή προς το καλύτερο. Είναι στο χέρι μας να προωθήσουμε πολιτικές που ενσωματώνουν τις γυναίκες της υπαίθρου στο δημόσιο διάλογο και στην πολιτική σκηνή «εν καιρώ ειρήνης» ή «μη-πολέμου». Άλλωστε, όπως ισχυρίζεται σε μια πρόσφατη ομιλία της η Suzanne Mubarak, σύζυγος του Προέδρου της Αιγύπτου:

«Εάν θέλεις τα πράγματα να είναι διαφορετικά, κάντα με διαφορετικό τρόπο»

Κυρίες και Κύριοι,

Σας Ευχαριστώ Πολύ για την Προσοχή Σας!

V. «Η παραδοσιακή Ελληνίδα αγρότισσα στην εκτέλεση ανδρικών κυρίως εργασιών»

Παναγιώτης Καμηλάκης, Κύριος Ερευνητής του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών.

Η διερεύνηση και μελέτη της ζωής και της θέσης της γυναίκας στον παραδοσιακό αγροτικό χώρο είναι θέμα ευρύτατο και πολυεπίπεδο, που μπορεί κανείς να το εξετάσει υπό το πρίσμα διαφόρων κλάδων των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών, αλλά και υπό το πρίσμα της οικονομικής, της γεωπονικής κλπ. επιστήμης. Αυτό συμβαίνει ακόμα και αν το περιορίσει κανείς μόνο στο πλαίσιο των καθημερινών επαγγελματικών κ.ά. ποικίλων ασχολιών της αγρότισσας. Διότι η γυναίκα, και μάλιστα η αγρότισσα, αποτελεί τον κύριο εκφραστή, τον θεματοφύλακα και μεταλαμπαδευτή της παράδοσης και γενικά τον πρωταγωνιστή του ελληνικού λαϊκού πολιτισμού.

Έτσι θα περιοριστούμε εδώ στην παρουσίαση της παραδοσιακής Ελληνίδας αγρότισσας στο πλαίσιο των ποικίλων αγροτικών κυρίως ενασχολήσεών της κατά την προβιομηχανική (μέχρι το 1950 περίπου) ιδιαίτερα περίοδο. Προπαντός θα παρουσιάσουμε το ρόλο της και τη συμβολή της στην εκτέλεση παραδοσιακών, ανδρικών κατά βάση, εργασιών στα πλαίσια της οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης της οικογένειας του αγροτικού ελληνικού χώρου.

Με δεδομένη την αυστηρή ιεράρχηση των ρόλων, τον αυστηρό επίσης συχνά καταμερισμό εργασιών και ευθυνών στην παραδοσιακή κοινωνία και τον προκαθορισμένο ρόλο της γυναίκας ως μητέρας, η συμπεριφορά και η καθημερινή ζωή και δράση της αγρότισσας διέπεται κάθε φορά από τους τοπικούς κοινωνικούς κανόνες κάθε περιοχής και εποχής, οι οποίοι επιτρέπουν ή απαγορεύουν και την άσκηση συγκεκριμένων επαγγελματικών και άλλων ασχολιών από αυτές.

Έτσι εκτός από την αγρότισσα – γεωργό ή βόσκισσα, συμπαραστάτρια δηλαδή του συζύγου της αγρότη και γενικότερα της οικογένειάς της στις αγροτικές – γεωργοκτηνοτροφικές εργασίες, συναντάμε όχι σπάνια και ορισμένα, αρκετά θα έλεγα, άλλα επαγγέλματα να ασκεί η ελληνίδα της προβιομηχανικής εποχής, επαγγέλματα που παραδοσιακά και κατά γενική, τουλάχιστον παλαιότερα, παραδοχή θεωρούνται ανδρικά. Τέτοια είναι, για παράδειγμα, τα επαγγέλματα της φουρνάρισσας, της παντοπώλισσας, της μυλωνούς, της κρασοπώλισσας, της γυναίκας που είναι κτίστης, αγγειοπλάστης κ.π.ά. Στον τομέα της εργασίας στον αγροτικό ιδιαίτερα χώρο η κοινωνική ασυμμετρία και ο φυλετικός – κατά φύλο δηλαδή – καταμερισμός εργασίας είναι ιδιαίτερα εμφανείς. Οι άνδρες δεν συμμετέχουν στις εργασίες του σπιτιού – «τα του οίκου» ανήκουν αποκλειστικά στη γυναίκα – και παρά τη συμμετοχή των γυναικών στις αγροτικές εργασίες αυτοί είναι που συνήθως αποφασίζουν για τη διάθεση των προϊόντων που παράγει η οικογένεια, για τα θέματα γενικότερου ενδιαφέροντος και τις περισσότερες φορές μόνο αυτοί αμείβονται για την εργασία τους.

Για διάφορους λόγους (κοινωνικοοικονομικούς, γεωγραφικούς - τοπικούς κλπ) η διάκριση των εργασιών και των επαγγελμάτων του παραδοσιακού αγροτικού χώρου σε ανδρικά και γυναικεία δεν είναι ομοιόμορφη, δηλαδή δεν είναι η ίδια σε ολόκληρη την Ελλάδα. Βασικό ρόλο στον καταμερισμό της εργασίας και τη διαμόρφωση των γυναικείων έργων και ασχολιών παίζει η αποδημία ή μη και ο συνακόλουθος επαγγελματικός ταξιδιωτισμός, προσωρινός ή μονιμότερος των ανδρών, στις περιοχές, για παράδειγμα, όπου παραδοσιακά παρατηρείται έντονος και συχνά μαζικός αποδημητισμός του ανδρικού πληθυσμού, ο οποίος ξενιτεύεται για να εξασφαλίσει καλύτερους οικονομικούς όρους και συνθήκες εργασίας, όπως στα χωριά του Ζαγορίου, της Κόνιτσας και του Παγωνίου – για να περιοριστώ στην περιοχή Ιωαννίνων – ασκώντας και στην ξενιτιά γνωστά και πατροπαράδοτα επαγγέλματα των τόπων τους. Στις περιοχές αυτές σχεδόν κάθε αγροτική εργασία, από την ελαφρότερη μέχρι τη βαρύτερη του αρότρου (οργώματος) ή της αξίνας (σκαψίματος), θεωρείται γυναικεία κυρίως απασχόληση ή και έργο των ηλικιωμένων ανδρικών μελών της οικογένειας που δεν ξενιτεύονταν πλέον. Αντίθετα, στις περιοχές που υπάρχει δεν ανεπτυγμένος επαγγελματικός νομαδισμός και σχετική μετανάστευση των ανδρών, θα συναντήσει κανείς διαφορετικό καταμερισμό των αγροτικών και άλλων εργασιών της οικογένειας και της κοινότητας, τις οποίες συνήθως εκτελούν οι άνδρες με τη βοήθεια συνήθως και των γυναικών. Δεν υπάρχει, όμως, παντού, σε όμοιες περιπτώσεις και αντίστοιχες συνθήκες, ο αυτός καταμερισμός της εργασίας.

Χαρακτηριστικές περιπτώσεις περιοχών όπου οι γυναίκες αγρότισσες αναλαμβάνουν όλες τις αγροτικές εργασίες των ανδρών, οι οποίοι ξενιτεύονται ομαδικά, και επομένως υπάρχει έλλειψη ανδρικών εργατικών χεριών στον αγροτικό τομέα, είναι τα «μαστοροχώρια» της Ελλάδας, τα χωριά δηλαδή που ανέδειξαν πλήθος παραδοσιακών

μετακινούμενων χτιστών, πελεκάνων, λιθογλυπτών κ.α. τεχνιτών της οικοδομής ιδιαίτερα στη ηπειρωτική Ελλάδα. Έτσι στα γνωστά και φημισμένα μαστοροχώρια της Δυτικής Μακεδονίας, Ηπείρου, Θεσσαλίας και Πελοποννήσου, οι γυναίκες εκτός από τη φροντίδα του σπιτιού και την ανατροφή των παιδιών αναλαμβάνουν πολύ συχνά και όλες τις αγροτικές εργασίες που μπορούσαν να κάνουν οι άνδρες κάθε οικογένειας, αν αυτοί δεν ξενιτεύονταν, εργασίες οι οποίες αλλού θεωρούνταν ανδρικές ασχολίες.

Παραθέτω στη συνέχεια τη χαρακτηριστική μαρτυρία μιας ηλικιωμένης αγρότισσα, η οποία το έτος 1984 μας περιέγραψε στον Βυθό της επαρχίας Βοΐου Κοζάνης, γνωστό μαστοροχώρι της Δυτικής Μακεδονίας, τις γυναικείες ασχολίες στο χωριό της, τα έργα δηλαδή των γυναικών των μαστόρων που κάθε χρόνο ξενιτεύονταν ομαδικά σε μακρινές περιοχές φτάνοντας μέχρι και τη Νότια Πελοπόννησο:

«...Περισσότερο σπέρναμε εδώ οι γυναίκες. Έβαζαν βρίζα (σίκαλη), που τη χρησιμοποιούσαμε στον καφέ... Υπηρέτριες δεν πήγαιναν ποτέ από εδώ οι κοπέλες ούτε παλιά. Καθόντουσαν εδώ, αν και φτωχές, και δούλευαν, έσκαβαν τα μπαχτσέδια (κήπους), έσπερνα με θ'κέλια (δικέλια) και τσαπιά. Βόδια (για το όργωμα) δεν είχαμε εδώ, γιατί δεν είχαμε και εκτάσεις για καλλιέργεια. Έσπερναν (οι γυναίκες) φασόλια, πατάτες, λίγη βρίζα, στάρ'όχι, δεν είχε από αυτό παραγωγή γιατί δεν γινόταν... Σκάβαμε με τα χέρια τα αμπέλια τα είχαμε στα γκρεμούρια (γκρεμούς, πολύ επικλινή εδάφη) με θ'κέλια. Υφαίναμε, είχαμε και ζώα στο σπίτι, μουλάρ' κλπ. εκτός από αυτό που θα έπαιρνε ο μάστορας στο ταξίδι. Ήταν απαραίτητο το μουλάρ', γαϊδούρ' κλπ. γιατί έπρεπε να φέρουμε οι νοικοκυρές τουλάχιστον 100 φορτία ξύλα για το χειμώνα. Επίσης φέρναμε με τα φορτηγά ζώα το κόρτο για το χειμώνα, τα κλαδιά για τις γίδες... Επίσης οι γυναίκες μαζεύαμε τα κάστανα τον Οκτώβρη συνήθως, τα χτυπούσαμε να πέσουν... Όσες γυναίκες δεν μπορούσαν να ρίξουν μόνες τους τα κάστανα, έδωναν μεροκάματο ή μισά – μισά τα κάστανα σε άλλους που μπορούσαν και τίναζαν (τις καστανιές), άνδρες ή γυναίκες. Όταν κάθονταν οι παππούδες (δηλαδή οι κάπως ηλικιωμένοι μαστοροί, που δεν ξενιτεύονταν για εργασία πια), έσπερναν. Έσπερναν (οι γυναίκες) και στα δικά μου χρόνια. Μεταπολεμικά σταμάτησαν να σπέρνουν».

Και συνεχίζει η εβδομνηταπεντάχρονη (το 1984) αγρότισσα του ορεινού Δυτικομακεδονίτικου χωριού: «Και αγωγιάτες γίνονταν μερικές γυναίκες. Πάιναν και έφερναν εμπορεύματα από το Τσοτύλι (από το εβδομαδιαίο παζάρι). Πήγαιναν στο παζάρι και ψώνιζαν, πήγαιναν και μεσοβδόμαδα, δηλαδή δύο φορές την εβδομάδα. Είχαν αυτές οι γυναίκες αγωιάτισσες δικά τους μαγαζιά στο χωριό, μπακάλικα και γι' αυτό πήγαιναν στο Τσοτύλι. Έκαναν και αυτές όμως αγώγια, έφερναν σε άλλους χωριανούς αλεύρι, λάδι κ.ά. εμπορεύματα. Υπήρχαν και άνδρες κυρατζήδες (αγωγιάτες) στο χωριό».

Μια άλλη σύντομη περιγραφή από άνδρα – μάστορα του καταμερισμού της εργασίας μεταξύ των μαστόρων και των γυναικών σε ένα άλλο μαστοροχώρι της επαρχίας Βοΐου, τη Χρυσαιγή:

Οι μάστορες επιστρέφοντας στην αρχή του χειμώνα από τα επαγγελματικά τους ταξίδια, «στον καιρό μας το χειμώνα στο χωριό τον περνούσαμε με καθισιά, με γλέντια, τραγούδια, παρέες κ.λπ. στα καφενεία και στα σπίτια του χωριού. Είχαμε κάστανα και τσίπουρο στις παρέες. Οι γυναίκες στα πρόβατα, στις δουλειές.» Για να προσθέσει εξηταπεντάχρονη τότε (το 1984) γυναίκα από το ίδιο χωριό:

«Όλες τις δουλειές του σπιτιού τις έκαναν οι γυναίκες. Χωράφ' έκαναν, έσκαβαν, έκοβαν και φόρτωναν κλαδιά, ξύλα, κουβαλούσαν με τα γαϊδούρια κλπ. Οι άντρες έρχονταν το χειμώνα απ' τα ταξίδια και κάθονταν στα καφενεία.. Στο παζάρι στο Τσοτύλ' πάιναν κι οι γυναίκες, όταν έλειπαν οι άντρες. Ψώνιζαν κυρίως απ' αυτό, δεν πουλούσαν απ' εδω σχεδόν τίποτα, μόνο τίποτα μαλλιά. Εκείνα τα χρόνια (προπολεμικά) στο παζάρ' πήγαιναν μονάχα οι ηλικιωμένες. Οι νέες και οι νύφες δεν πάιναν. Θα πήγαινε ο πεθερός, η πεθερά. Αν δεν είχε κάποιο του σπιτιού να πάει, θα παράγγελνε (η νέα γυναίκα) σε άλλο χωριανό να της ψωνίς'. Εγώ παντρεύτηκα και δεν ήξερα νέ (ούτε), νε (ούτε) τίποτα».

Τον ίδιο καταμερισμό εργασίας μεταξύ ανδρών και γυναικών συναντούμε και στα γνωστότερα μαστοροχώρια άλλων περιοχών, όπως είναι τα Λαγκάδια και τα γύρω τους μαστοροχώρια της Γορτυνίας, τα μαστοροχώρια της Κόνιτσας και των Τζουμέρκων στην Ήπειρο κ.ά. σε άλλες περιοχές, όπου οι γυναίκες κυριαρχούν στην εκτέλεση όλων των αγροτικών εργασιών.

Στις ελαιοπαραγωγικές περιοχές το μάζεμα των ελιών θεωρείται γυναικεία εργασία, ενώ το ράβδισμα και το κουβάλημά τους στο ελαιοτριβείο, καθώς και η απασχόληση σε αυτό, στην εξαγωγή του λαδιού κυρίως ανδρική δραστηριότητα. Όμως αναφέρονται περιπτώσεις, όπως στην ορεινή Δυτική Κρήτη, όπου μέχρι τα χρόνια της Κατοχής

με τη δουλειά στο ελαιοτριβείο ασχολήθηκαν και γυναίκες, καθώς οι ιδιοκτήτες τους, συχνά ηλικιωμένοι κτηματίες και νοικοκυραίοι, δεν είχαν στην οικογένειά τους ανδρικά χέρια, για να εργαστούν στη συνήθως οικογενειακή επιχείρηση του μικρού ελαιοτριβείου («φάμπρικας»), αλλά μόνο γυναίκες και μεγάλα κορίτσια.

Σε ένα άλλο τομέα του αγροτικού χώρου, τη ρυτινοσυλλογή, το πελέκημα των πεύκων των δασών στον κορμό, για την εξαγωγή του ρετσίνου, θεωρείται ανδρική εργασία, με την οποία ασχολούνταν παλαιότερα οι «ρετσίναρδες» (ρυτινοσυλλογείς) των Μεγάρων, Μάνδρας και των Λιοσίων Αττικής, του Αγκιστριού της Αίγινας και άλλων μερών κυρίως της Αττικής και της Κορινθίας. Οι κάτοικοι όμως της Μάνδρας Αττικής θεωρούσαν το πελέκημα των πεύκων όχι λιγότερο ταιριαστή και για τις γυναίκες εργασία, ίσως επειδή δεν επαρκούσαν οι άνδρες σ' αυτή την έντονα εποχική τους απασχόληση. Για αυτό μέχρι τον μεσοπόλεμο στα πευκοδάση της Αττικής, της Μυτιλήνης, της Χαλκιδικής, της Κορινθίας κ.α. συναντούσε κανείς όχι μόνο άνδρες αλλά και γυναίκες ρυτινοσυλλογείς προερχόμενες από τη Μάνδρα, που έφερναν και αυτές ανδρική στολή, ανεβασμένες στα πευκόδεντρα που πελεκούσαν, για να βγει το ρετσίνι.

Το κόψιμο και το κουβάλημα των καυσόξυλων για το σπίτι θεωρείται αλλού μεν ανδρική αλλού δε γυναικεία εργασία ή γίνεται και από τους άνδρες και από τις γυναίκες στον ίδιο τόπο συγχρόνως, ανάλογα με την κοινωνική οργάνωση του χώρου, την επαγγελματική ειδικότητα των κατοίκων, το πολιτισμικό τους επίπεδο κ.λ.π. Δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο γυναικών που μετέβαιναν παλαιότερα στις εβδομαδιαίες αγορές (παζάρια) πόλεων και κωμοπόλεων με ένα – δύο ζώα φορτωμένα ξύλα. Συχνό επίσης ήταν το θέαμα γυναικών, που εκτός από τα ζώα που οδηγούσαν στο παζάρι ή γενικά στην πόλη με τα ξύλα, έφερναν στους ώμους τους και το δικό τους φορτίο ξύλων, καθώς και άλλων, τέλος, γυναικών που κατέβαζαν στις πόλεις και τα παζάρια ξύλα προς πώληση, χωρίς να τα έχουν φορτωμένα σε ζώα αλλά μόνο στους ώμους τους. Άνδρα όμως φορτωμένο με ξύλα στους ώμους προορισμένα για πώληση στην πόλη και το παζάρι πολύ δύσκολα θα συναντούσε κανείς.

Το «επάγγελμα» ή μάλλον η εποχική εργασία του θεριστή, ο οποίος μετακινούνταν κατά την προβιομηχανική εποχή συχνά σε μεγάλες αποστάσεις, για να φθάσει από την ορεινή – και συχνά φτωχή σε παραγωγή δημητριακών – πατρίδα του, από τη Δυτική Μακεδονία, Αλβανία, Ήπειρο και ορεινή Θεσσαλία στους πλούσιους κάμπους με σιτηρά στη Θεσσαλία, Στερεά Ελλάδα ή Κεντρική και Ανατολική Μακεδονία, θεωρούνταν, τουλάχιστον γι' αυτούς τους επαγγελματίες θεριστές, που προέρχονταν συχνά από μακρινές και ορεινές περιοχές, ανδρική απασχόληση. Υπήρχαν όμως και περιοχές που την εργασία αυτή έκαναν, εκτός από τους άνδρες, και μετακινούμενες εποχικά γυναίκες, πλανόδιες θερίστριες. Τέτοιες ήταν οι γυναίκες των Μεγάρων, θεωρούμενες σπουδαίες θερίστριες, που έφταναν θερίζοντας τουλάχιστον μέχρι τον κάμπο των Θηβών. Τα κορίτσια, νέες κοπέλες των ορεινών χωριών της Λειβαδιάς (κυρίως από το Στείρι, το Κυριάκι, το Δίστομο, τη Δαύλεια και την Αράχοβα, που μας φιλοξένησε κατά τη Διημερίδα για την αγρότισσα) κατέβαιναν μέχρι και το μεσοπόλεμο στον κάμπο της Λειβαδιάς και την Κωπαΐδα ως θερίστριες, αλλά και για την καλλιέργεια, το σκάλισμα, του βαμβακιού. Με τα χρήματα που συγκέντρωναν «έκαναν την προίκα των».

Οι θεριστές και οι θερίστριες των Μεγάρων ξεκινούσαν από τα μέσα Απριλίου τον θερισμό του χόρτου στην Αττική και σε μέρος της Βοιωτίας. Στην Αττική έφθαναν μέχρι την ίδια την Αθήνα και τον Πειραιά, θερίζοντας κυρίως το γρασίδι, που καλλιεργούνταν τότε έως τα πρόθυρα των δύο πόλεων, όπως στην Κολοκυνθού, το Δαφνί, το Πυριτιδοποιείο κ.α. Όπως στη Στερεά Ελλάδα, έτσι και στην Πελοπόννησο οι μετακινούμενοι – πλανόδιοι θεριστές ήταν και άνδρες και γυναίκες, όπως, για παράδειγμα, από τα ορεινά χωριά του Πάρνωνα και την Τσακωνιά. Αντίθετα, στους κάμπους της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας παλαιότερα, και ιδίως τον 19^ο αιώνα και τις αρχές του 20^{ου}, οι μετακινούμενοι θεριστές των μεγάλων προπαντός αποστάσεων ήταν συνήθως μόνο άνδρες από ορεινά ελληνικά χωριά της Δυτικής κυρίως Μακεδονίας, της Ηπείρου και Θεσσαλίας, τα οποία είχαν μικρή ή και ελάχιστη συχνά παραγωγή δημητριακών. Ήταν επίσης Τούρκοι της Δυτικής Μακεδονίας, ιδίως οι γνωστοί ως «Σαριγκιολήδες» Τούρκοι, αλλά και Γκέγκηδες (Τουρκ) Αλβανοί, καθώς και Έλληνες της Επτανήσου και ιδίως τη Ζακύνθου και άλλοι ποικίλης τότε προελεύσεως, γλώσσας, φυλής, θρησκείας και ενδυμασίας θεριστές.

Τέλος, θα γίνει στη συνέχεια σύντομη αναφορά στις επαγγελματικές ασχολίες των γυναικών ορισμένων ιδιαίτερων πολιτισμικών ομάδων του στεριανού ελλαδικού χώρου, όπως είναι οι Βλάχοι, οι Αρβανιτόβλαχοι, οι Σαρακατσάνοι και οι Αρβανίτες.

Αν και η Βλάχα γυναίκα και η Σαρακατσάνα, η βλαχοπούλα των δημοτικών τραγουδιών, θεωρούνται μέχρι

σήμερα σύμβολα του ελληνικού ποιμενικού βίου, που αντιπροσωπεύουν την ποιμενίδα γυναίκα, θεωρούνται εσφαλμένα αμφότερες ως τσοπάνισσες. Καμιά απ'αυτές τις γυναίκες, Βλάχες και Σαρακατσάνες, δεν ασχολείται με την κτηνοτροφία, αλλά με «τα του οίκου της», με τις οικιακές εργασίες της νοικοκυράς και την οικοτεχνία, ιδίως την υφαντική. Οι Βλάχοι και προπαντός οι Σαρακατσάνοι είναι κατ'εξοχήν προβατοτρόφοι, είχαν δηλαδή ποιμνία προβάτων (και λίγα γίδια), και όπως όλοι οι προβατοτρόφοι ποιμένες όχι μόνο της Ελλάδας αλλά και των άλλων βαλκανικών λαών, δεν αφήνουν τις γυναίκες να ασχοληθούν με τις εργασίες του κοπαδιού. Και αυτό οφείλεται μάλλον στο γεγονός ότι η εκτροφή προβάτων είναι δύσκολη και οι άνδρες ασχολούνταν με αυτή κατά αποκλειστικότητα (σαν ένα έργο αντίστοιχο της μονοκαλλιέργειας των γεωργών), χωρίς συνήθως να κάνουν αυτοί άλλες δουλειές. Μόνο κάποιοι άνδρες της οικογένειας ή της κτηνοτροφικής ομάδας του τσελιγκάτου, που περίσσευαν από τις καθαρά ποιμενικές εργασίες, εργάζονταν κυρίως ως αγωγιάτες στους τόπους παραχείμασης των κοπαδιών, ως «αλωναράιοι» (αλωνιστές) στους κάμπους την περίοδο του θερισμού και αλωνισμού και λιγότερο σε άλλες εργασίες.

Με τις εργασίες του κοπαδιού ασχολούνταν παλαιότερα οι γυναίκες φτωχών ορεινών χωριών, όπου τα ποιμνία ήταν ανάμεικτα από πρόβατα και κατσίκες με κυρίαρχες συνήθως την αιγοτροφία, όπως στα Χάσια, στα ορεινά της Ελασσόνας κ.α.

Όπως συνέβαινε με τις Βλάχες και τις Σαρακατσάνες, και οι γυναίκες των Αρβανιτοβλάχων, οι οποίοι ασχολούνταν με τα καθαρά οικιακά τους έργα, καθώς και με την υφαντική και πλεκτική. Οι Αρβανιτοβλάχισσες, παρά την απουσία των ανδρών τους σε μακρινά συχνά βοσκοτόπια, δεν έκαναν ανδρικές γεωργικές εργασίες, όπως όργωμα και σκάψιμο. Αυτές τις εργασίες τις αναλάμβαναν, στο Παγώνι Ηπείρου για παράδειγμα, για λογαριασμό τους οι γυναίκες των ελληνόφωνων κατοίκων, των «Γρεκών» όπως τους έλεγαν, οι οποίες, ήταν εθισμένες με τις ανδρικές γεωργικές εργασίες επειδή οι άνδρες τους ξενιτεύονταν για μεγάλα διαστήματα σε μακρινούς τόπους σε ολόκληρη τη Βαλκανική.

Οι Αρβανίτισσες, αντίθετα, ασχολούνταν και με τις γεωργοκτηνοτροφικές εργασίες που γίνονταν μακριά από το σπίτι. Κι αυτό διότι η αγροτική οικονομία των Αρβανιτών ήταν μικτή, γεωργοκτηνοτροφική, και η οργάνωση του χώρου σε αυτούς, π.χ. με τα σχετικά κοντινά προς τον τόπο κατοικίας βοσκοτόπια, επέτρεπε τη συμμετοχή και των γυναικών σε ποιμενικές δραστηριότητες, πέρα από τις γεωργικές (και όργωμα, σκάψιμο κλπ.) με τις οποίες επίσης ασχολούνταν οι ίδιες.

Με αυτονόητες και δεδομένες τις κατακτήσεις των γυναικών στο σύγχρονο δυτικό τουλάχιστον κόσμο, η έρευνα, λαογραφική, ανθρωπολογική, ιστορική ή κοινωνιολογική, προσπαθεί σήμερα (τώρα και λίγες δεκαετίες) να φωτίσει, όσο είναι δυνατό, πτυχές από το γυναικείο παρελθόν, ιδιαίτερα από τον κόσμο και τον πολιτισμό της αγρότισσας, που τόσα μας διδάσκει, με απώτερο στόχο να διαπαιδαγωγηθούν ουσιαστικότερα οι σύγχρονες και οι επόμενες γενεές αγοριών και κοριτσιών, ώστε να αναλάβουν με επιτυχία και ευθύνη τους νέους, ιδιαίτερα δύσκολους ρόλους που τους περιμένουν στις σημερινές συνεχώς μεταβαλλόμενες κοινωνίες της παγκοσμιοποίησης και της ομογενοποίησης των πολιτισμών. Προς αυτή την κατεύθυνση απέβλεπε και η παρούσα σύντομη ανακοίνωση, στο πλαίσιο και του κεντρικού θέματος του φετινού εορτασμού της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας «Γυναίκες αγρότισσες, ελπίδα για ένα καλύτερο μέλλον του κόσμου».

VI «Η σύγχρονη αγρότισσα: φορέας συλλογικής μνήμης και εκσυγχρονισμού¹»

Ευάγγελος Καραμανές, Ερευνητής του Κέντρου Λαογραφίας της Ακαδημίας Αθηνών

Η αποτίμηση της γυναικείας παρουσίας στον παραδοσιακό αγροτικό χώρο είναι δύσκολο να δοθεί στο πλαίσιο μιας ανακοίνωσης, καθώς ουσιαστικά αποτελεί τον πρωταγωνιστή του παραδοσιακού πολιτισμού. Γι αυτό θα προσπαθήσω καταρχήν να δώσω επιγραμματικά ορισμένα στοιχεία για τον γυναικείο τρόπο ζωής, τον τρόπο που η γυναίκα εγγράφεται στον τόπο και στο χρόνο του παραδοσιακού πολιτισμού και στη συνέχεια θα σχολιάσω σύντομα στον ρόλο της σύγχρονης αγρότισσας στη διατήρηση της συλλογικής μνήμης και στον εκσυγχρονισμό της κοινωνίας.

¹ Η παρούσα ομιλία σε γενικές γραμμές ακολουθεί το κείμενο της Διευθύντριας του Κ.Ε.Ε.Λ. Αικατερίνης Πολυμέρου-Καμπλάκη με τίτλο «Η Ελληνίδα αγρότισσα του Χθές. Επισημάνσεις με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα της Αγρότισσας», το οποίο ανακοινώθηκε σε ανάλογη Διημερίδα με θέμα «Προστατέψτε και αξιοποιήστε την παραδοσιακή σας γνώση», που οργανώθηκε στη Σπάρτη στις 15-16 Οκτωβρίου 2002 δημοσιευμένο εν μέρει σε κυριακάτικο φύλλο αθηναϊκής εφημερίδας. Μου το εμπιστεύτηκε σε ηλεκτρονική μορφή και την ευχαριστώ.

Ο τόπος δράσης της γυναίκας είναι συγκεκριμένος και σπάνια αλλάζει, συγκεκριμένα μόνο σε περιπτώσεις γάμου των γυναικών σε άλλο οικισμό και σπανιότερα στα ξένα, εφ' όσον και αυτό στο πλαίσιο της παραδοσιακής κοινότητας θεωρούνταν κακό. Η γυναίκα, αταξίδευτη συνήθως, «εφέστια θεότητα», έπρεπε να παντρευτεί, «να αποκατασταθεί», όπως συνηθιζόταν να λέγεται, στα όρια της κοινότητας. Η αποκατάστασή της σε άλλη θεωρούνταν δυσμενής και η κατάρα «ν' ακουστούν τα τέλια σου στην Τρανή τη Στράτα» σήμαινε ότι δεν ήταν η καλύτερη τύχη για το κορίτσι να φύγει νύφη σε άλλο χωριό και να κουδουνίζουν τα στολίδια της (τα νυφικά τέλια) στο δρόμο που οδηγεί έξω από το χωριό. Ο χώρος της, λοιπόν, είναι ο χώρος του σπιτιού, της κοινότητας, της αγροτικής περιοχής, όπου ευρίσκεται η οικογενειακή περιουσία και όπου εξαντλεί τη δραστηριότητά της.

Ο ρόλος, ή καλύτερα οι ρόλοι, που η γυναίκα αναλαμβάνει να παίξει σ' αυτόν τον συγκεκριμένο χώρο, είναι πολλοί και εκτυλίσσονται γύρω από δύο βασικούς άξονες: τον κύκλο του χρόνου και τον κύκλο της ζωής, γύρω από τους οποίους, ως γνωστόν, περιστρέφονταν οι υποχρεώσεις της στα πλαίσια της οικογένειας, της κοινότητας, της θρησκείας, της μαγείας, των αντιλήψεων για τον κόσμο, της κοσμοθεωρίας. Έτσι ο ρόλος της κόρης, της μητέρας, της γιαγιάς, διασταυρώνεται με εκείνον της αγρότισσας, της βόσκισσας, της θερίστριας, της εργάτριας στον καπνό κλπ. Παράλληλα είναι η έρεια στο σπίτι με όλες τις υποχρεώσεις προς τη λατρεία των αγίων και των νεκρών και σε δύσκολες περιστάσεις αναλαμβάνει την επικοινωνία ακόμη και με υπερφυσικά όντα, στα οποία πιστεύει περισσότερο από τους άντρες. Εκείνη, και όχι οι άντρες της οικογένειας, θα καταφύγει στη μαγεία, θα επικοινωνήσει με τα ξωτικά, τις νεράιδες, τα στοιχειά.

Στην ηπειρωτική Ελλάδα μετά τον γάμο η γυναίκα αποχωρεί από την πατρική οικία. Μελετητές των δημοτικών τραγουδιών έχουν επισημάνει ότι τα γαμήλια έθιμα και τραγούδια ορίζουν και επιβεβαιώνουν τους καθιερωμένους γυναικείους ρόλους. Καταρχήν αυτόν της ηλικιωμένης γυναίκας, μάνας και πεθεράς, που διαφεντεύει τα του οίκου, μεσολαβεί στις υπερφυσικές δυνάμεις μέσω των τελετουργιών, κατευθύνει τις γαμήλιες επιλογές της οικογένειας, που επιβάλλονται στα νεότερα μέλη της. Επίσης αυτόν της νέας γυναίκας, της νύφης που αναπαραγάγει την οικογένεια. Οι μανάδες της νύφης και του γαμπρού αλλά και οι άλλες παντρεμένες γυναίκες, φορείς της συλλογικής γνώσης, επιβάλλουν την υποταγή των γυναικών και την τεκνοποίηση. Έτσι η μάνα παροτρύνει την κόρη, προκειμένου να εκπληρωθεί ο σκοπός του γάμου:

*Ευτού που πας παιδάκι μου εις τα πεθερικά σου
σαν κυπαρίσσι να σταθείς, σα βέργα να λυγίσεις,
σαν κυπαρισσοκλώναρο να διπλοπροσκυνήσεις
Μανιάκι Μεσσηνίας, Κέντρο Λαογραφίας,
χειρόγραφο αρ. 1474, σ. 107 (Μ. Τσάκωνα, 1938)
(Τερζοπούλου – Ψυχογιού: 101)*

Ο ερευνητής του λαϊκού πολιτισμού μέσα από το υλικό έχει τη δυνατότητα να διαπιστώσει την ορατή αλλά και την αθέατη πλευρά της αδιάλειπτης πάλης των δύο φύλων, στην οποία το θηλυκό αναγνωρίζει και αποδίδει μικρή –η και καμία– ευθύνη στο αρσενικό για τη διαιώνιση, ακόμη κι όταν η ανάληψη αυτής της ευθύνης αποβαίνει εις βάρος του. Έτσι καθιερώνεται ο ιερός, αποκλειστικά γυναικείος, ρόλος της μητέρας ως μήτρας της ζωής, ενώ η στειρότητα, συνδεδεμένη απολύτως με την γυναίκα, θεωρείται κατάρα. Από τη μελέτη του υλικού δεν φαίνεται να επιβαρύνεται για τη στειρότητα ο άνδρας. Πάνω στη βασική αυτή αρχή λειτούργησε το γυναικείο φύλο και προσδιόρισε τη στάση και τη συμπεριφορά του στην καθημερινή ζωή. Οι τυχόν παρεκκλίσεις από τον κύριο ρόλο θεωρήθηκαν πάντοτε υπερβάσεις και ερμηνεύτηκαν διαφορετικά με τη βοήθεια συμπληρωματικών δεδομένων, οπωσδήποτε όμως με κεντρικό άξονα την μητρότητα, η οποία πρέπει να ξεπερνάει άλλες καταστάσεις, όπως ο έρωτας, η κοινωνική ακόμη καταξίωση κ.λπ.

Η παραδοσιακή ελληνική κοινωνία για πολλούς και συνήθως εξηγήσιμους λόγους θεωρεί τη γυναίκα κοινωνικά και όχι πάντοτε πρακτικά το ασθενές φύλο και εκτός από την ατεκνία η θηλυγονία χαιρετίζεται με εκδηλώσεις λιγότερο ενθουσιώδεις από τις αντίστοιχες επί αρρενογονίας. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα από την ιδιαίτερη κοινωνία της Μάνης, όπου οι άντρες αποτελούσαν μετρήσιμη δύναμη για την οικογένεια, και για το λόγο αυτό ήταν ευπρόσδεκτη κυρίως η γέννηση αρσενικού παιδιού, η οποία γιορταζόταν με

πυροβολισμούς και άλλες εκδηλώσεις χαράς : Ο λαϊκός ποιητής Νηφάκος αναφέρεται ως εξής στο ποίημά του:

*Για τα παιδιά τα μικρά, οπότεν γεννηθούσι,
χυλόπιττες μοιράζουσι για να τα ευκηθούσι...
στην πόρτα όλοι τρέχουσι και τουφεκιές βαρούσι
για να τους βγάλουσι χυλόν να φάσι καρτερούσι.
Εκεί και χήρες τρέχουσι και καλομοίρες πάσι
να το καλομοιράνουσι, χυλόπιττες να φάσι.
Οι καλομοίρες λέγουσι «καλώς ήλθε, να ζήση,
να γένη καλό στ' άρματα και τους εκθρούς να σβήση».
(Κουγέας: 45-46)*

Η γέννηση θηλυκού παιδιού δεν ήταν βεβαίως λυπηρό γεγονός, εφ' όσον η ατε-κνία είναι το χειρίστο, δεν προκαλούσε ωστόσο ιδιαίτερη χαρά. Οι εκφράσεις «απόμ' νε η μάνα τζάμπα», δηλαδή κρίμα την εγκυμοσύνη, όταν γεννηθεί κορίτσι. «Τί παιδιά κάνετε; -Απ' τα καλά», όταν είναι αγόρι, «κουρ' τσουδ'», όταν είναι κορίτσι. Η Φόνισσα βεβαίως θα εκφράσει την ακραία θέση: «Τα θηλυκά είναι ο χαμός, το ρήμαγμα του σπιτιού, της οικογένειας η καταστροφή. Και στα πλούσια και στα φτωχόσπιτα το ίδιο: «Όλοι οι γονείς χρέος έκουνε να "κουκουλώσουνε" τα κορίτσια τους. Να τα προικίσουνε. Κάθε μπτέρα, κάθε χήρα, ταλαιπωρούμενη, ξενοδουλεύοντας, γινομένη κακή με όλους τους γείτονας τρώγουσα κριθαρόζωμον, ιδρωποτισμένον, ώφειλε να αποκαταστήσει τα καταραμένα θηλυκά». Το θηλυκό είναι το αδύναμο μέρος. Ωστόσο λέγεται παρηγορητικά:

Της καλομάνας το παιδί το πρώτο είναι κορίτσι.

Ο συνάδελφος Παναγιώτης Καμηλάκης εξήγησε στην παρούσα Διημερίδα ότι στον τομέα της εργασίας ο φυλετικός καταμερισμός είναι εμφανής. Οι άνδρες, παρά την ίση συμμετοχή των γυναικών στις αγροτικές εργασίες, αποφασίζουν για τη διάθεση του προϊόντος και μόνο αυτοί αμείβονται. Οι γυναίκες φαίνεται να αναπτύσσουν κυρίως προσωπικές σχέσεις και να έχουν περιορισμένες συναλλαγές έξω από τα όρια της οικογένειας. Έτσι μένουν μακριά από εκείνους τους τομείς της κοινωνικής δραστηριότητας που αποφέρουν κύρος και αναγνώριση. Είναι χαρακτηριστικό ότι συνήθως προσδιορίζονται κοινωνικά σε σχέση με τους άνδρες της οικογένειάς τους, δηλαδή ως σύζυγοι, κόρες ή μπτέρες.

Για να γίνω πιο συγκεκριμένος αναφέρω ότι στα νησιά του Αιγαίου στο παραδοσιακό πλαίσιο ο άνδρας εγκαθίσταται μετά τον γάμο στο σπίτι της γυναίκας του και ζει ανάμεσα στους συγγενείς της. Έτσι, όσον αφορά τη συγγένεια αλλά και τον χώρο, σπάει η συνοχή της ανδρικής γραμμής. Παρότι όμως οι άνδρες εντάσσονται στην κοινωνία μέσα από τις γυναίκες, η θέση των οποίων αντανακλά μια σταθερότητα (η περιουσία μεταβιβάζεται σε γυναικεία γραμμή), η ζωή των γυναικών προσδιορίζεται αναφορικά με τους άνδρες. Για παράδειγμα, στο Τρίκερι Μαγνησίας συγκεκριμένα στοιχεία της φορεσιάς δήλωναν την κατάσταση στην οποία βρίσκονταν οι γυναίκες σε σχέση με την απουσία ή παρουσία των συζύγων τους, οι οποίοι ταξίδευαν. Το κόκκινο χρώμα σήμαινε την επάνοδο του συζύγου, το μπλέ την απουσία του. Η άσπρη φορεσιά σήμαινε για τα κορίτσια την έναρξη της υποψηφιότητάς τους ως νέφες.

Οι γυναίκες των ναυτικών ή των ξενιτεμένων της Ηπείρου βρίσκονται υπό τον συνεχή έλεγχο η μία της άλλης κι όλες μαζί υπό τον έλεγχο των ηλικιωμένων γυναικών της τοπικής κοινωνίας, όπως είδαμε και πιο πάνω. Οι άνδρες εύρισκαν διέξοδο στη θάλασσα και τη μετανάστευση. Ο Παπαδιαμάντης τους λυπάται και τους περιγράφει να θαλασσοδέρνονται, για να εξασφαλίσουν προίκα για τα θηλυκά του σπιτιού:

«Επάνω στον βράχο της ερήμου ακτής, από παλαιούς λησμονημένους χρόνους, ευρίσκετο κτισμένο το εξωκκλήσι της Παναγιάς της Κατευοδώτρας... Ήρχοντο γυναίκες ναυτικών και θυγατέρες, κάτω από την Χώραν, με σκοπόν ν' ανάψουν τα κανδήλια και να παρακαλέσουν την Παναγιά...να κατευοδώση τους θαλασσοδαρμένους συζύγους και πατέρας των. Ωραίες κοπέλλες με υποκάμισσα κόκκινα μεταξωτά, με τραχηλιές ψιλο-κεντημένες, με χυτούς βραχιόνας και τα στήθη τα γλαφυρά, ήρχοντο να ικετεύσουν...» (Τ' Αγνάντεμα).

Οι γυναίκες των ξενιτεμένων ή των ναυτικών αναλαμβάνουν όλες τις οικογε-νειακές υποχρεώσεις εξαιτίας της απουσίας των ανδρών, διαχειρίζονται την περιουσία, τη συγγένεια, τις ηθικές αξίες καθώς και όλα τα θρησκευτικά και λατρευτικά θέσμια. Περιορισμένες στο σπίτι πρέπει να εξασφαλίσουν την καλή φήμη της οικογένειας, τον έλεγχο των παιδιών και τη διαπαιδαγώγησή τους. Ίερείες παράλληλα των εφέστιων αγίων, επισκέπτονται τα ξωκκλήσια και ιδιαίτερα όσα είναι κοντά στη θάλασσα «χάριν ξενιτεύοντος και θαλασσοπορούντος συζύγου» (Παπαδιαμάντης, Ο φτωχός άγιος). Λευκαίνουν τα πανιά, μια διαδικασία επίπονη και κοπιαστική, αλλά συμμετοχική και γι αυτό ευχάριστη, αφού δίνει την ευκαιρία να ανταμώνουν πολλές γυναίκες μαζί, ζυμώνουν το ψωμί και το πηγαίνουν στον φούρνο, φροντίζουν τα χωράφια. Η συμμετοχή στα πανηγύρια και τις γιορτές στους χώρους κοινών εκδηλώσεων (πλατεία ακόμη και στην εκκλησία), είναι περιορισμένη και διακριτική (γυναικωνίτης, περίβολος της πλατείας).

Από τα πρώτα χρόνια της μετεπαναστατικής Ελλάδας παρατηρούνται έντονες αλλαγές στη γυναικεία συμπεριφορά. Η γυναίκα, κυρίως των ανωτέρων κοινωνικών στρωμάτων, συναντάται συχνά σε δημόσιους χώρους, συνοδεύει τον σύζυγο στις βραδινές εξόδους, βγαίνει μόνη της έξω από το σπίτι. Παράλληλα, είναι αναπόφευκτες κάποιες παρεκκλίσεις. Ήδη από την εποχή του Όθωνα, σε μια από τις πρώτες χοροεσπερίδες των ανακτόρων, ο Θεόδ. Κολοκοτρώνης παραπονιόταν στον βασιλιά: «Αν ήξερα πως, λευτερώνοντας την Ελλάδα από τους Τούρκους, θα λευτερώναμε κιόλας τις γυναίκες μας από την αρετή και τη σεμνότητα, για να τις αγκαλιάζει ο καθένας, πίστεψέ με, Μεγαλειότατε, πως δε θα πολέμαγα εφτά χρόνια».

Η εκπαίδευση του γυναικείου φύλου, και όταν καθιερώνεται, θεωρείται δευτερεύουσα, αν δεν αμφισβητείται πλήρως η αναγκαιότητά της. Ακόμη κι όταν αίρονται μερικώς οι δυσκολίες και οι προλήψεις κατά της εκπαίδευσης των γυναικών, ο σχολικός προσανατολισμός είναι τέτοιος που να ανταποκρίνεται στη «γυναικεία φύση» και έντεχνα να τις κατευθύνει προς τους παραδεδομένους και κοινά παραδεγεμένους ρόλους, να προετοιμάσει τα κορίτσια για τα μελλοντικά τους «οικιακά» καθήκοντα, δηλαδή να τις εκπαιδεύσει στα του οίκου. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η διδασκαλία χειροτεχνημάτων, που σηματοδοτεί την ταύτιση των γυναικών με τον οίκο και τον αποκλεισμό τους από τον κοινωνικό στίβο. Κατά τον 20ό αιώνα και την δημιουργία των μεγάλων αστικών κέντρων οι γυναίκες που μετακινούνται από την επαρχία στις πόλεις περνούν από την παραδοσιακή κοινωνικότητα του αγροτικού χώρου στην κοινωνική απομόνωση της πόλης.

Στην αγροτική κοινωνία, ωστόσο, η αναγνωρισμένη ιδιότητα των γυναικών ως παραγωγικών μελών της οικογένειας και της κοινωνίας προσέδιδε κοινωνικό περιεχόμενο στην ύπαρξή τους, αλλά παράλληλα τους προσέφερε κι ένα κοινό πεδίο δραστηριότητας με τους άνδρες σ' έναν πρωταρχικό τομέα της καθημερινής ζωής. Η ενεργός συμμετοχή τους στην παραγωγή και στην ικανοποίηση των βιοτικών αναγκών συντελεί στην αναγνώρισή τους. Με την αθρόα μετακίνηση γυναικών – γενικά αγροτικού πληθυσμού– στις πόλεις, ολόκληρο τον 20ό αιώνα, οι συνθήκες αλλάζουν άρδην εις βάρος των γυναικών, εφ' όσον η οργάνωση της ζωής μεταβάλλει ριζικά την παραδοσιακή κοινωνικότητά τους. Οι γυναίκες πληρώνουν ακριβά το κόστος της «πολυπόθητης» αστικοποίησης, καθώς αφήνουν πίσω τους, στο χωριό, όποιες δυνατότητες αυτοκαθορισμού υπήρχαν και τον κόσμο της ρούγας και του νυχτεριού, αξιόλογο παράγοντα κοινωνικοποίησής τους και πηγή ψυχαγωγίας και πληροφόρησης.

Αστικά χαρακτηριστικά και προσανατολισμούς αποκτούν όμως σταδιακά στα μεταπολεμικά χρόνια και οι γυναίκες που ζουν στην ύπαιθρο. Οι αγροτικές ασχολίες απαξιώνονται πλήρως, ο γάμος με έναν αγρότη ή κτηνοτρόφο αποφεύγεται συχνά πάση θυσία, πράγμα που επιφέρει αλυσιδωτά σημαντικές συνέπειες στην ανάλυση των οποίων δεν θα προχωρήσω τώρα. Η προοπτική συγκατοίκησης με τα πεθερικά μοιάζει συχνά εφιαλτική. Μια τουρκόφωνη γυναίκα της Θράκης λέει για την αποχώρηση της οικογένειάς της – του άνδρα της και των τριών θυγατέρων της – από το σπίτι των γονιών του συζύγου της: «Δεκαπέντε χρόνια στο ίδιο σπίτι με την πεθερά μου, ποτέ δεν το ένιωσα σπίτι μου... το καλοκαίρι δεν άντεχα άλλο, είχα χάσει δεκαπέντε κιλά, είχε πέσει ο αιματοκρίτης μου, είπα στον άνδρα μου δυο πράγματα θα γίνουν, ή θα πεθάνω ή θα φύγουμε...»

Όταν οι οικονομικές δυσχέρειες προβάλλουν, στο σύνολο σχεδόν των οικογενειών των μεσαίων και μικροαστικών στρωμάτων, ως αδήριτη πραγματικότητα, η είσοδος των γυναικών στον χώρο της εργασίας αποτελεί απαραίτητη προϋπόθεση, προκειμένου να διασφαλιστεί το μέλλον της κάθε οικογένειας. Έχω την αίσθηση ότι οι εργαζόμενες Ελληνίδες –αγρότισσες και μη– στο σημείο αυτό το παλεύουν. Προσπαθούν δηλαδή σήμερα να ανταποκριθούν ταυτόχρονα και στον επαγγελματικό στίβο και στις απαιτήσεις της οικογένειας. Άλλωστε, δεν πρόκειται για κάτι πρωτοφανές. Οι γυναίκες δούλευαν πάντα στο σπίτι, στα χωράφια κ.λπ., συμβάλλοντας τα μέγιστα στην οικογενειακή οικονομία.

Η ζωή της αγρότισσας δεν είναι ευκολότερη σήμερα, αλλά έχει περισσότερο ενδιαφέρον. Οι αγρότισσες καθορίζουν με τη στάση τους και την όποια σταθερότητα της παραδοσιακής κοινωνίας, αλλά και αποτελούν παράγοντα μεταβολής και εκσυγχρονισμού της.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΙΙΙ

Ι. «Γυναικεία επιχειρηματικότητα στη Γεωργία, τη μεταποίηση και τις επιχειρήσεις-

Παρουσίαση αποτελεσμάτων διακρατικού προγράμματος»

Ισαβέλλα Γιδάρκου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Γεωπονικού Πανεπιστημίου Αθηνών,

Ελένη Δημοπούλου, MSC, Ερευνήτρια στο Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών

Το ενδιαφέρον για την ανάπτυξη της γυναικείας επιχειρηματικότητας

Τα τελευταία χρόνια διαπιστώνεται μια ευρεία και διεθνής συναίνεση γύρω από την άποψη ότι η επιχειρηματικότητα αποτελεί παράγοντα κλειδί για την οικονομική ανάπτυξη. Κυβερνήσεις, διεθνείς οργανισμοί, τοπικοί αναπτυξιακοί φορείς δείχνουν ένα εξαιρετικό ενδιαφέρον για την προώθηση μικρών και μεσαίου μεγέθους επιχειρήσεων (Petrin 1997).

Στην περίπτωση των γυναικών η ανάπτυξη της επιχειρηματικής δράσης τους βρίσκεται στο σημείο τομής δύο βασικών δημόσιων πολιτικών, των πολιτικών για την *αύξηση της απασχόλησης και την καταπολέμηση της ανεργίας και των πολιτικών για την προώθηση της ισότητας των φύλων στην αγορά εργασίας*. Ο συνδυασμός των δύο στόχων οδήγησε στην ανάπτυξη πολιτικών για την προώθηση και ενίσχυση της επιχειρηματικότητας των γυναικών από τους σημαντικότερους διεθνείς οργανισμούς.

Πλήθος εργαλείων πολιτικής χρησιμοποιήθηκαν από τους διάφορους οργανισμούς για να στηριχθεί η γυναικεία επιχειρηματικότητα, όπως οι άμεσες επιδοτήσεις, τα σεμινάρια κατάρτισης, οι φορολογικές διευκολύνσεις, οι υποδομές δικτύωσης και εύρεσης πελατών, η διεξαγωγή μελετών και ερευνών κλπ. Η Ευρωπαϊκή Ένωση ανέπτυξε προγράμματα επιδοτήσεων επιχειρήσεων που ιδρύονται από γυναίκες στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Απασχόληση και έχει επίσης συγκροτήσει Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την προώθηση της γυναικείας επιχειρηματικότητας. Ο Διεθνής Οργανισμός Εργασίας αναπτύσσει παρόμοιες δράσεις σε παγκόσμιο επίπεδο.

Μεταξύ των δύο φύλων διαπιστώνεται όμως σημαντικό χάσμα όσον αφορά τη συμμετοχή τους σε επιχειρηματικές δραστηριότητες. Τη δεκαετία του 1970 οι γυναίκες επιχειρηματίες αποτελούσαν το 1/4 των επιχειρηματιών στις χώρες μέλη του Ο.Ο.Σ.Α. Ωστόσο το μερίδιο αυτό αυξήθηκε στο 1/3 κατά τη δεκαετία του 1990, σύμφωνα με μελέτη του οργανισμού αυτού.

Οι γυναίκες αντιμετωπίζουν σημαντικά εμπόδια στην προσπάθειά τους να αναλάβουν κάποια επιχειρηματική δραστηριότητα, όπως συμβολικά εμπόδια που ανακύπτουν από τα στερεότυπα των ρόλων των φύλων, δύσκολη πρόσβαση στα δίκτυα και τους επαγγελματικούς φορείς που μπορούν να ενισχύσουν τις προσπάθειές τους, περιορισμένη πρόσβαση σε δανειοδοτήσεις και στο ιδιωτικό επενδυτικό κεφάλαιο, απουσία ισχυρών προτύπων γυναικών επιχειρηματιών.

Στο πλαίσιο της Κοινωνικής Στρατηγικής για την Ισότητα των Φύλων, για την προγραμματική περίοδο 2001-2005 και ως μέρος των πολιτικών ενίσχυσης της θέσης των γυναικών στα οικονομικά κέντρα αποφάσεων, χρηματοδοτήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή ένα διακρατικό πρόγραμμα δράσης, με στόχο την ενθάρρυνση των γυναικών να ασκήσουν ενεργά τα δικαιώματά τους που προκύπτουν από την κατοχή ιδιοκτησίας που ενδεχομένως έχουν στο χώρο των επιχειρήσεων και της γεωργίας. Το πρόγραμμα στόχευε, επίσης, στη διερεύνηση των θεσμικών, κοινωνικών και οικονομικών εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες που επιθυμούν να ασκήσουν ενεργό ρόλο ως ιδιοκτήτριες στο χώρο των επιχειρήσεων και της γεωργίας στις πέντε χώρες, με την πρόθεση να κινητοποιήσει το δημόσιο διάλογο μεταξύ των σχεδιαστών της πολιτικής, των γυναικών και των οργανώσεών τους.

Στο πρόγραμμα συμμετείχαν φορείς άσκησης πολιτικής και ερευνητικά κέντρα από τη Νορβηγία, τη Λετονία, την Ισλανδία, τη Σουηδία και την Ελλάδα. Τον ευρωπαϊκό συντονισμό του προγράμματος είχε το Υπουργείο για τα Παιδιά και τις Οικογενειακές Υποθέσεις της Νορβηγίας. Το ελληνικό σκέλος υλοποιήθηκε από το Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου, σε συνεργασία με το Γεωπονικό Πανεπιστήμιο Αθηνών και το Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, το 2004.

Για την επίτευξη του στόχου έγινε συλλογή και επεξεργασία ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων που αφορούν την επιχειρηματικότητα των γυναικών. Σε κάθε χώρα συγκροτήθηκε Συμβουλευτική Επιτροπή με μέλη στελέχη δημόσιων φορέων άσκησης πολιτικής, αναπτυξιακών φορέων, επαγγελματικών οργανώσεων γυναικών, κλπ¹.

Διοργανώθηκαν επίσης ομάδες εστιασμένης συζήτησης, (focus groups) στις οποίες συμμετείχαν γυναίκες επιχειρηματίες. Στην Ελλάδα οι γυναίκες αυτές ήταν μέλη γυναικείων συνεταιρισμών, γυναίκες ιδιοκτήτριες αγροτικών επιχειρήσεων, αυτο-απασχολούμενες και ιδιοκτήτριες μικρομεσαίων επιχειρήσεων, προσφέροντας στο πρόγραμμα αυθεντικά ποιοτικά στοιχεία για τη γυναικεία ιδιοκτησία και επιχειρηματικότητα, από την εμπειρία τους ως εργαζόμενες στις ελληνικές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες.

Αποτελέσματα της διακρατικής συγκριτικής μελέτης: Σημαντικές αναλογίες της γυναικείας επιχειρηματικότητας σε κοινωνίες διαφορετικού επιπέδου οικονομικοκοινωνικής ανάπτυξης.

α. Η εικόνα στον τομέα της επιχειρηματικότητας

Οι χώρες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα εμφανίζουν σημαντικές διαφορές τόσο ως προς το επίπεδο της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης, όσο και ως προς την παράδοση στις πολιτικές ισότητας των φύλων. Η Νορβηγία, η Σουηδία και η Ισλανδία έχουν αναπτυγμένο το κράτος πρόνοιας και μακροχρόνια εφαρμογή πολιτικών ισότητας. Η Λετονία είναι μια χώρα η οποία μόλις πρόσφατα έχει φιλελευθεροποιήσει το οικονομικοκοινωνικό της σύστημα, διαθέτει όμως ισχυρή παράδοση στην απασχόληση των γυναικών. Στην Ελλάδα, ο οικονομικός εκσυγχρονισμός είναι σχετικά πρόσφατος και το επίπεδο ανάπτυξης δομών ενός κοινωνικού κράτους πρόνοιας υστερεί σε σχέση με το ευρωπαϊκό πρότυπο και ιδιαίτερα με εκείνο των σκανδιναβικών χωρών που συμμετείχαν στο πρόγραμμα. Όμως η διακρατική σύγκριση έδειξε ότι οι ομοιότητες στον τομέα της επιχειρηματικότητας των γυναικών είναι περισσότερες από τις διαφορές.

- Η έλλειψη στατιστικών στοιχείων αλλά και ποιοτικών ερευνών για τον τρόπο άσκησης της ιδιοκτησίας εκ μέρους των γυναικών διαπιστώθηκε και στις πέντε χώρες. Σε όλες διαπιστώθηκε δυσκολία στην καταγραφή μιας ικανοποιητικής εικόνας της γυναικείας επιχειρηματικότητας, όσον αφορά στην κατοχή ιδιοκτησίας και στη διαχείρισή της. Στα αποτελέσματα της διερεύνησης που διενεργήθηκε σε όλες τις χώρες επισημάνθηκε επίσης η απουσία ερευνητικού ενδιαφέροντος για μορφές της δραστηριότητας των γυναικών που παραμένουν «αθέατες» στο επίπεδο των επίσημων καταγραφών, όπως είναι η συμμετοχή τους στις οικογενειακές επιχειρήσεις και τις αγροτικές εκμεταλλεύσεις.

- Και στις πέντε χώρες οι οικογενειακές επιχειρήσεις παίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην οικονομία. Η οικογενειακή επιχείρηση δεν είναι νομική οντότητα και δεν έχουμε ένα καθαρό ορισμό της. Σε καμιά χώρα δεν καταγράφεται μια λειτουργία ως οικογενειακή επιχείρηση. Όμως και στις πέντε χώρες αποτελούν περισσότερες από τις μισές τουλάχιστον επιχειρήσεις και σ' αυτές τις επιχειρήσεις εργάζεται τουλάχιστον πάνω από ένα μέλος της οικογένειας έστω όχι με πλήρη απασχόληση. Στις οικογενειακές επιχειρήσεις, είτε αγροτικές εκμεταλλεύσεις ή άλλης δραστηριότητας επιχειρήσεις είναι, η γυναίκα δεν φέρεται συχνά ως τυπική κάτοχος και, συνήθως, και το εξωτερικό περιβάλλον δεν τη βλέπει επίσης όπως βλέπει ένα άρρεν μέλος που εργάζεται σ' αυτή. Σε όλες τις χώρες δεν υπάρχει διάκριση ως προς τα δικαιώματα κληρονομησης, η πρακτική όμως που εφαρμόζεται δείχνει ότι ο γιος είναι εκείνος που κληρονομεί την οικογενειακή επιχείρηση.

- Οι περισσότερες επιχειρήσεις και στις πέντε χώρες είναι ατομικές (χωρίς συνεταιίρους). Το φαινόμενο όμως είναι πιο συχνό στις επιχειρήσεις των γυναικών παρά των ανδρών.

- Σε όλες τις χώρες η πλειονότητα των επιχειρήσεων είναι μικρές επιχειρήσεις. Στην Ελλάδα το 50% των επιχειρήσεων δεν έχουν υπαλλήλους και το 44% έχουν κάτω από 9 υπαλλήλους. Στην Ισλανδία τα ποσοστά είναι

¹ Την ελληνική συμβουλευτική επιτροπή συγκρότησαν μέλη των εξής φορέων:

- Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων (Δ/νση Γεωργικών Εφαρμογών και Δ/νση Οικιακής Οικονομίας),
- Υπουργείο Ανάπτυξης (Ειδική Γραμματεία Ανταγωνιστικότητας),
- Γενική Γραμματεία Ισότητας,
- Πανελλήνια Συνομοσπονδία Ενώσεων Αγρ. Συνεταιρισμών (ΠΑΣΕΓΕΣ),
- Γενική Συνομοσπονδία Αγροτικών Συλλόγων Ελλάδας (ΓΕΣΑΣΕ),
- Συνομοσπονδία Δημοκρατικών Αγρ. Συλλόγων Ελλάδας (ΣΥΔΑΣΕ),
- Ένωση Διπλωματούχων Ελληνίδων Μηχανικών (ΕΔΕΜ),
- Σύνδεσμος Επαγγελματιών και Επιχειρηματιών Γυναικών Αθήνας,
- Σύνδεσμος Επιχειρηματιών Γυναικών Ελλάδας (ΣΕΓΕ),
- Διαχειριστική Αρχή της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας LEADER,
- Αναπτυξιακή Εταιρεία Καρδίτσας (ΑΝ.ΚΑ.ΑΕ).

αντίστοιχα 66% και 25%. Οι γυναικείες επιχειρήσεις είναι μικρότερου μεγέθους από τις επιχειρήσεις των ανδρών και αυτό συμβαίνει επίσης σε όλες τις χώρες.

- Η Ελλάδα βρίσκεται στην τελευταία θέση ως προς το ποσοστό γυναικών κατόχων επιχειρήσεων με 14% έναντι 21-25% στις άλλες χώρες, (εξαιρούμενης της Λετονίας για την οποία δεν υπάρχει αντίστοιχο στοιχείο). Στον αγροτικό τομέα παρατηρείται η αντίθετη εικόνα. Η Ελλάδα έχει το υψηλότερο ποσοστό γυναικών στην αρχηγία των γεωργικών εκμεταλλεύσεων (24% στην Ελλάδα έναντι 17% στην Νορβηγία και 12% στη Σουηδία), χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι γυναίκες ασκούν, σε όλες τις περιπτώσεις, ουσιαστικά τα καθήκοντα του αρχηγού της εκμετάλλευσης.

- Σε όλες τις χώρες υπάρχει ένα αυξημένο ενδιαφέρον για την τόνωση της επιχειρηματικότητας. Στη Σουηδία μία στις τρεις επιχειρήσεις δημιουργείται από γυναίκα. Στη Νορβηγία το 2003 η αναλογία γυναικών που άνοιξαν νέα επιχείρηση ήταν 26%. Στην Ισλανδία το 2003 και 2004 οι γυναίκες αποτελούσαν το 20% εκείνων που άρχισαν νέα επιχείρηση. Στην Ελλάδα η αναλογία των γυναικών που άρχισαν νέα επιχείρηση ήταν το 2003 13%.

- Και στις πέντε χώρες οι άνδρες, με μεγαλύτερη συχνότητα, έχουν ανοίξει επιχειρήσεις, από ό,τι οι γυναίκες και άνοιξαν μεγαλύτερου μεγέθους επιχειρήσεις από τις νέες επιχειρήσεις των γυναικών.

- Όσον αφορά το γεωργικό τομέα, σε όλες τις χώρες οι εργαζόμενοι στη γεωργία μειώνονται. Στις Σκανδιναβικές η μείωση των εκμεταλλεύσεων συνοδεύτηκε με σημαντική αύξηση του μεγέθους τους. Η οικογενειακή εκμετάλλευση είναι κύριο χαρακτηριστικό του γεωργικού τομέα και οι εκμεταλλεύσεις κληρονομούνται στη συντριπτική τους πλειονότητα από άρρενα μέλη (γιους). Έτσι οι γυναίκες έχουν περιορισμένη πρόσβαση στην ιδιοκτησία της γεωργικής επιχείρησης. Στις στατιστικές όλων των χωρών οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις εγγράφονται με το όνομα του εκπροσώπου τους και αυτός είναι στις τρεις από τις τέσσερις περίπου περιπτώσεις άνδρας. Έτσι η γυναίκα μένει αθέατη στη γεωργική εκμετάλλευση.

- Η εικόνα της επιχειρηματικότητας στη γεωργία είναι παρόμοια με εκείνη των άλλων τομέων της οικονομίας. Σε όλες τις χώρες οι γυναίκες κατέχουν και διευθύνουν (τυπικά ή ουσιαστικά) μικρότερου οικονομικού μεγέθους εκμεταλλεύσεις από ό,τι οι άνδρες.

- Ο διαχωρισμός της αγοράς εργασίας στα επαγγέλματα αντανakλάται και στο είδος των επιχειρήσεων που δημιουργούν τα δύο φύλα. Και τα δύο φύλα τείνουν να ανοίγουν επιχειρήσεις σχετικές με τις εργασίες στις οποίες απασχολούνταν νωρίτερα ή που γενικώς απασχολούνται τα δύο φύλα, όπως επιχειρήσεις στην παροχή υπηρεσιών, στο λιανικό εμπόριο για τις γυναίκες.

- Σε όλες τις χώρες οι γυναίκες υποαντιπροσωπεύονται στις διοικήσεις των επιχειρήσεων. Πιο πολλές γυναίκες υπάρχουν στα διοικητικά όργανα μικρών επιχειρήσεων και σε επιχειρήσεις όπου η γυναικεία εργατική δύναμη είναι μεγάλη.

β. Η αγορά εργασίας και ο ρόλος της στη γυναικεία επιχειρηματικότητα

Στις Σκανδιναβικές χώρες η μακρά παράδοση στη λειτουργία θεσμών κοινωνικού κράτους, όπως οι πολιτικές που στηρίζουν την οικογένεια συνέβαλαν στην επίτευξη υψηλών ποσοστών γυναικείας απασχόλησης (70% έναντι 64% στη Λετονία και 43% στην Ελλάδα). Καθώς όμως ο δημόσιος τομέας είναι και περισσότερο πρόσφορος αποδέκτης των πολιτικών αυτών, παρατηρείται συσσώρευση των απασχολούμενων γυναικών σε εργασίες του δημόσιου τομέα. Περίπου οι μισές ενεργές γυναίκες απασχολούνται σ' αυτόν. Ο προσανατολισμός αυτός αυτή στερεί από τις γυναίκες την απόκτηση επαγγελματικών εμπειριών διοίκησης επιχειρήσεων που αποκτώνται στον ιδιωτικό τομέα και ως εκ τούτου μειώνει την πιθανότητα ανάληψης επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Οι Σκανδιναβικές χώρες και η Ισλανδία σημειώνουν χαμηλά ποσοστά ανεργίας των γυναικών, χαμηλότερα μάλιστα από εκείνα των ανδρών (4%), ενώ στη Λετονία και την Ελλάδα η ανεργία των γυναικών είναι υψηλή (11% και 15% αντίστοιχα). Η Ελλάδα φαίνεται πως είναι η μόνη από τις χώρες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα στην οποία η ανεργία παίζει ισχυρό ρόλο στην αύξηση της επιχειρηματικής δράσης των γυναικών, στη δημιουργία δηλαδή επιχειρήσεων ανάγκης. Το γεγονός αυτό ενδεχομένως ερμηνεύει το ότι οι γυναίκες επιχειρηματίες δημιουργούν μικρού μεγέθους και χαμηλής βιωσιμότητας επιχειρήσεις.

Οι ρόλοι των φύλων μέσα στην οικογένεια δεν διαφοροποιούνται μεταξύ των πέντε κρατών. Οι παραδοσιακοί ρόλοι ανδρών και γυναικών διατηρούνται. Οι σημαντικές διαφορές που παρατηρούνται μεταξύ των κρατών όσον αφορά στο επίπεδο του κράτους πρόνοιας φαίνεται πως δεν συμβαδίζουν με ανάλογες διαφοροποιήσεις των

παραδοσιακών ρόλων των φύλων μέσα στην οικογένεια.. Οι δημόσιες πολιτικές που στηρίζουν την οικογένεια στις Σκανδιναβικές χώρες είναι γεγονός ότι χρησιμοποιούνται συχνότερα από τις γυναίκες με στόχο να συμφιλιώσουν τις οικογενειακές με τις εργασιακές ανάγκες. Αυτές οι διευκολύνσεις όμως δεν ανατρέπουν το γεγονός ότι οι γυναίκες έχουν μειωμένες ευκαιρίες επαγγελματικής σταδιοδρομίας. Η συχνότητα της μερικής απασχόλησης είναι πολύ υψηλότερη μεταξύ των γυναικών παρά των ανδρών.

Και στις πέντε χώρες η εκπαίδευση εμφανίζει έντονο κατά φύλο διαχωρισμό. Οι σπουδές επιστημών της υγείας, οι φιλοσοφικές και κοινωνικές επιστήμες και οι τέχνες αποτελούν χώρους όπου πλειοψηφούν οι γυναίκες, ενώ η τεχνολογία, η πληροφορική και τα μαθηματικά αποτελούν χώρους ποσοτικής υπεροχής των ανδρών σε όλες τις χώρες της μελέτης. Ο διαχωρισμός στο επίπεδο της εκπαίδευσης επεκτείνεται στον κατά φύλο διαχωρισμό στην επαγγελματική ζωή.

Η αγορά εργασίας είναι διαχωρισμένη οριζόντια και κάθετα. Οι γυναίκες συγκεντρώνονται σε ορισμένους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και στις χαμηλότερες βαθμίδες της ιεραρχικής κλίμακας σε κάθε επάγγελμα. Προσανατολίζονται κυρίως σε επιχειρήσεις των κλάδων των προσωπικών υπηρεσιών και του λιανικού εμπορίου, δηλαδή σε κλάδους στους οποίους πλειοψηφούν και ως απασχολούμενες. Ο διαχωρισμός στην εκπαίδευση και οι διαχωρισμοί στην αγορά εργασίας καλλιεργούν, σε σημαντικό βαθμό, συνθήκες που δεν ευνοούν την απόκτηση εκ μέρους των γυναικών των κατάλληλων εφοδίων σε επιστημονική γνώση και επαγγελματική εμπειρία για την ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας. Στο πλαίσιο αυτό είναι αναμενόμενο τόσο το μέγεθος της γυναικείας επιχειρηματικότητας όσο και η άσκηση των δικαιωμάτων επί της ιδιοκτησίας της επιχείρησης να είναι περιορισμένα.

Η ελληνική περίπτωση

Από την ανάλυση των ποιοτικών και ποσοτικών στοιχείων που συγκεντρώθηκαν για τις ανάγκες του προγράμματος προέκυψε ότι η ενεργός άσκηση του δικαιώματος στην ιδιοκτησία εκ μέρους των γυναικών είναι μια εξαιρετικά δύσκολη υπόθεση. Η διαπίστωση αυτή βρίσκεται σε απόλυτη συμφωνία με τα ευρήματα της συγκριτικής διερεύνησης στις πέντε χώρες. Στην Ελλάδα η δυσκολία εντείνεται από το γεγονός των ιδιαιτεροτήτων της αγοράς εργασίας αλλά και του θεσμού της οικογένειας, ο οποίος φαίνεται ότι είναι πιο ισχυρός στον Ευρωπαϊκό Νότο. Οι γυναίκες επιχειρηματίες προσκρούουν σε πλήθος αντικειμενικών και υποκειμενικών εμποδίων και συγκρούονται με προσωπικές επιθυμίες και κοινωνικές υποχρεώσεις, εμπόδια τα οποία δεν αντιμετωπίζουν στον ίδιο έντονο βαθμό οι απασχολούμενες με εξαρτημένη μισθωτή εργασία στον ιδιωτικό και ακόμα περισσότερο στο δημόσιο τομέα. Η διευθέτηση των οικογενειακών και εργασιακών υποχρεώσεων είναι πολύ πιο δύσκολο πρόβλημα για τις επιχειρηματίες γυναίκες.

Τόσο ο χρόνος εργασίας (ώρες απασχόλησης) όσο και οι εργασιακές σχέσεις και οι αμοιβές δεν είναι σταθερές για τις γυναίκες επιχειρηματίες. Λειτουργούν, στον επιχειρηματικό και το γεωργικό τομέα, τόσο ως εργοδότες, όσο και ως υπάλληλοι έτσι ώστε να δυσκολεύονται συχνά να διαχωρίσουν το χρόνο και το χώρο της απασχόλησης από το χρόνο και το χώρο της οικογενειακής ζωής.

Σε συνάφεια με όσα διαπιστώθηκαν για την αγορά εργασίας και των άλλων χωρών, η ελληνική αγορά εργασίας παρουσιάζει υψηλό βαθμό οριζόντιου και κάθετου επαγγελματικού διαχωρισμού κατά φύλο. Η επισκόπηση της κατανομής ανδρών και γυναικών στους τρεις τομείς της οικονομικής δραστηριότητας αποκαλύπτει μια μεγάλη συγκέντρωση γυναικών απασχολούμενων στον τριτογενή τομέα. Ακόμη, ο δημόσιος τομέας είναι ένας σημαντικός εργοδότης των γυναικών (Το 51,5% των απασχολούμενων στο δημόσιο τομέα είναι γυναίκες ενώ αποτελούν μόνο το 38,1% του συνόλου των απασχολούμενων (EC, 2003). Μια πιο επικεντρωμένη ματιά σε επί μέρους κατηγορίες απασχολήσεων δείχνει ότι εντοπίζονται διαφορές μεταξύ της ελληνικής γυναικείας απασχόλησης και του μέσου Ευρωπαϊκού όρου. Οι μείζονες από αυτές εντοπίζονται στην υψηλή συγκέντρωση οικονομικά ενεργών ελληνίδων γυναικών στον αγροτικό τομέα (υπερβαίνει κατά τέσσερις περίπου φορές τον μέσο ευρωπαϊκό όρο των 15 χωρών). Επίσης η γυναικεία απασχόληση στην Ελλάδα συγκεντρώνεται σε μεγαλύτερο βαθμό, από ό,τι προκύπτει από το μέσο ευρωπαϊκό όρο για τις 15 χώρες της Ε.Ε., στις κατηγορίες «βασικές υπηρεσίες», που αντιπροσωπεύουν υπηρεσίες στο εμπόριο, τα ξενοδοχεία και εστιατόρια, τις μεταφορές/επικοινωνίες, την κοινωνική μέριμνα και τις οικιακές εργασίες, ενώ η παρουσία τους σε προηγμένους τομείς των υπηρεσιών (όπως τους ενδιάμεσους χρηματοπιστωτικούς

οργανισμούς, τη διαχείριση ακίνητης περιουσίας-εκμισθώσεις-ετερόδικους οργανισμούς και όργανα) είναι χαμηλή. Οι γυναίκες αντιπροσωπεύονται ανεπαρκώς στα ανώτερα κλιμάκια της επαγγελματικής ιεραρχίας (δεν προσεγγίζουν τη γυάλινη οροφή²). Οι γυναίκες που απασχολούνται σε διευθυντικές θέσεις αποτελούν το 6,8% του συνολικού αριθμού των απασχολούμενων, έναντι 12,1% των ανδρών αντίστοιχα.

Παρά το γεγονός ότι δεν διαπιστώνονται διαφορές στη συμμετοχή των φύλων σε όλες τις βαθμίδες εκπαίδευσης, ορισμένα αντικείμενα σπουδών εξακολουθούν να παρουσιάζουν υψηλό βαθμό διαχωρισμού κατά φύλο, όπως διαπιστώνεται και στις άλλες χώρες.

Το μισθολογικό χάσμα των φύλων υπέρ των ανδρών είναι περίπου 17% (όπως και στην ΕΕ-15). Το μορφωτικό επίπεδο δεν φαίνεται να επηρεάζει το μισθολογικό χάσμα, το οποίο παραμένει σχετικά ευρύ ακόμη και μεταξύ των αποφοίτων του ανώτατης εκπαίδευσης. Ο διαχωρισμός όσον αφορά στον προσανατολισμό σπουδών και ο διαχωρισμός στον καταμερισμό των εργασιών μέσα στην οικογένεια (νοικοκυριό, φροντίδα παιδιών, φροντίδα ηλικιωμένων) έχουν μεγάλο μερίδιο της ευθύνης για το είδος της θέσης εργασίας που καταλαμβάνουν οι γυναίκες όταν ξεκινούν την επαγγελματική τους σταδιοδρομία και το μισθολογικό χάσμα μεταξύ των φύλων.

Η ελληνική οικονομία είναι εξαιρετικά κατακερματισμένη. Είναι σαφής η κυριαρχία των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και της αυτοαπασχόλησης. Όμως σε σχέση με το μέσο ευρωπαϊκό όρο το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων γυναικών στην Ελλάδα είναι υψηλό (16,7% επί του συνόλου των απασχολούμενων στη βιομηχανία και τις υπηρεσίες, έναντι 7,9% αντίστοιχα στην Ε.Ε.-15). Η δομή της εθνικής οικονομίας ευνοεί τις μικρές επιχειρήσεις και ως εκ τούτου την αυτοαπασχόληση σε διάφορα παραδοσιακά γυναικεία επαγγέλματα. Σε σχέση με το φύλο η γυναικεία αυτοαπασχόληση είναι το ήμισυ εκείνης των ανδρών, η οποία ανέρχεται στο 31,2%. Η διαφορά μεταξύ των φύλων είναι πιο έκδηλη στην κατηγορία αυτοαπασχολούμενων με υπαλλήλους, όπου η αναλογία των αυτοαπασχολούμενων γυναικών είναι το 1/3 της αντίστοιχης αναλογίας των ανδρών.

- Η ηλικία και το επίπεδο εκπαίδευσης αποτελούν τους πιο καθοριστικούς παράγοντες που επηρεάζουν την απόφαση των ελληνίδων γυναικών να γίνουν επιχειρηματίες. Κατά μέσο όρο, ξεκινούν αργά σε σχέση με τους άνδρες την επιχειρηματική δραστηριότητα (οι περισσότερες ανήκουν στην ηλικιακή κατηγορία των 36-45 ετών). Οι οικογενειακές υποχρεώσεις (ανατροφή παιδιών) αποτελούν σημαντικό λόγο για την καθυστέρηση.

- Στην πλειονότητά τους είναι μορφωμένες, έχοντας τουλάχιστον τελειώσει το Λύκειο.

- Σε σχέση με το μέγεθος των επιχειρήσεων, προτιμούν να ανοίγουν μικρές ατομικές επιχειρήσεις και οι επιχειρηματίες τους δραστηριότητες αφορούν δραστηριότητες λιανικού εμπορίου, τουριστικές, παιδικών σταθμών, κοσμητολογίας, χειροτεχνικών κατασκευών (ξυλογλυπτικής, κεραμικής κλπ). Η έλλειψη κεφαλαίων, η ανάγκη επαγγελματικής κατάρτισης και τεχνικής στήριξης, ο συνδυασμός οικογενειακών και εργασιακών υποχρεώσεων αποτελούν σημαντικά εμπόδια στο εγχείρημά τους να γίνουν και να επιτύχουν ως επιχειρηματίες.

- Είναι πιο αποτελεσματικές, συγκριτικά με τους άνδρες επιχειρηματίες, στους τομείς του μάρκετινγκ, των δημοσίων σχέσεων, της επικοινωνίας, στον επιχειρηματικό προγραμματισμό και τη λογιστική παρακολούθηση, ενώ οι άνδρες έχουν καλύτερες επιδόσεις στην ευελιξία, την προσαρμοστικότητα στις αλλαγές, την αξιολόγηση των αλλαγών στο επιχειρηματικό περιβάλλον και στην ποιότητα της πρόσβασης στην πληροφόρηση.

- Σύμφωνα με τα ποιοτικά στοιχεία που προέρχονται από τις ομάδες εστιασμένης συζήτησης οι γυναίκες αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα και εμπόδια στην καριέρα τους ως επιχειρηματίες. Η προσπάθεια μιας γυναίκας επιχειρηματία να επιτύχει επαγγελματική αναγνώριση είναι μια υπόθεση συνεχούς αγώνα. Οι γυναίκες βρίσκονται σε κατάσταση συνεχούς διαπραγματεύσεως με τους συζύγους και τα παιδιά, για το πώς θα καταθέσουν τον χρόνο, την αμειβόμενη και μη εργασία και τα κεφάλαιά τους. Οι ταυτότητες φύλου που επιμένουν και τα αντίστοιχα στερεότυπα συμπεριφοράς ανδρών και γυναικών καθώς επίσης οι πρακτικές και ηθικές προτεραιότητες των γυναικών καθορίζουν την έκβαση αυτών των διαπραγματεύσεων. Η διαχείριση του χρόνου είναι δύσκολη, λόγω των πολλών ωρών που υπαγορεύουν οι αντικειμενικές απαιτήσεις της επιχειρηματικής εργασίας και λόγω της έλλειψης εγκαταστάσεων υποδομής κοινωνικής πρόνοιας.

² Ο όρος γυάλινη οροφή περιγράφει τα τεχνικά ή αόρατα εμπόδια -βασισμένα σε απόψεις και προκαταλήψεις- που επιβραδύνουν ή σταματούν την επαγγελματική ανέλιξη των γυναικών στις ανώτερες και ανώτατες θέσεις της ιεραρχίας των επιχειρήσεων.

- Όσον αφορά την πρόσβαση στη χρηματοδότηση, οι γυναίκες πιστεύουν ότι είναι πιθανότερο από τους άνδρες να αντιμετωπίσουν έλλειψη πνεύματος συνεργασίας, ακόμη και απόρριψη από τον τραπεζικό τομέα. Ορισμένες φορές η συμπεριφορά στελεχών των τραπεζών και των δημόσιων οργανισμών και υπηρεσιών υπουργείων καθώς και οι διοικητικές δομές των κλαδικών φορέων και συνδικαλιστικών οργανώσεων αντανακλούν την επίδραση των παραδοσιακών προτύπων, στάσεων και πεποιθήσεων για τους ρόλους των φύλων στο χώρο των επιχειρήσεων και την οικογένεια.

- Παρά τις υφιστάμενες διαφορές μεταξύ των επιχειρήσεων αφενός στη μεταποίηση και τις υπηρεσίες και αφετέρου στην αγροτική παραγωγή, υπάρχουν ορισμένες εξαιρετικές ομοιότητες όσον αφορά τις συνθήκες της εργασίας των γυναικών στους τομείς αυτούς και τη γεωργία. Κυριαρχία της αυτοαπασχόλησης, των πολύ μικρών επιχειρηματικών μονάδων και οικογενειακός χαρακτήρας των αγροτικών εκμεταλλεύσεων και μεγάλου πλήθους των άλλων επιχειρήσεων καθιστούν σε μεγάλο βαθμό την οικογένεια βασικό παράγοντα του τρόπου άσκησης του δικαιώματος της ιδιοκτησίας και της επιχειρηματικότητας. Οι οικογενειακές σχέσεις παίζουν πολύ συχνά πιο καθοριστικό ρόλο από τις εργασιακές σχέσεις. Η απουσία του συζύγου (λόγω θανάτου, διάζευξης ή αγαμίας) αναδεικνύει συχνά τη γυναίκα ως επιχειρηματία, εξ ανάγκης και όχι εκ προθέσεως.

- Η τυπική ή ουσιαστική κατοχή ιδιοκτησίας από τη γυναίκα στο χώρο των επιχειρήσεων όσο και στη γεωργία μπορεί να είναι ενεργός ή μη ενεργός. Οι γυναίκες είναι συχνά ιδιοκτήτριες χωρίς να ασκούν τα δικαιώματα επί της ιδιοκτησίας, επειδή νομικοί περιορισμοί καθιστούν αδύνατο να παραμείνει επισήμως ιδιοκτήτης της επιχείρησης ή αρχηγός της οικογενειακής γεωργικής εκμετάλλευσης ο σύζυγος.

Η επιχειρηματικότητα στον αγροτικό χώρο

- Ο αγροτικός τομέας έχει μεγαλύτερη σημασία στην Ελλάδα από ό,τι στις λοιπές χώρες της ΕΕ-15, ως προς τον αριθμό των ατόμων που απασχολούνται στην αγορά εργασίας και τη συνεισφορά του στο Ακαθάριστο Εθνικό Προϊόν. Στις αγροτικές περιοχές, η γεωργία εξακολουθεί να είναι ο κύριος τομέας της γυναικείας απασχόλησης, στον οποίο απασχολείται περίπου το 58% του ενεργού γυναικείου πληθυσμού.

- Οι γεωργικοί κλήροι είναι μικρού και μεσαίου μεγέθους. Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία, το 24% των αρχηγών όλων των αγροτικών εκμεταλλεύσεων είναι γυναίκες, αριθμός που βρίσκεται κοντά στον αντίστοιχο μέσο όρο της Ε.Ε. Αυτή η κατηγορία γυναικών μπορεί να θεωρηθεί ότι εκφράζει μια ομάδα γυναικών επιχειρηματιών στο χώρο της γεωργίας. Σε πολλές περιπτώσεις όμως αντανακλά απλώς και μόνο το μέγεθος των τυπικών νομικών περιορισμών που εμποδίζουν τους άνδρες συζύγους να γίνουν ή να παραμείνουν αρχηγοί της αγροτικής εκμετάλλευσης.

- Οι γεωργικές εκμεταλλεύσεις που φέρονται υπό την αρχηγία των γυναικών είναι μικρότερου οικονομικού μεγέθους από εκείνες στις οποίες ο αρχηγός είναι άνδρας. Οι γυναίκες είναι αρχηγοί σε εκμεταλλεύσεις μέσης χρησιμοποιούμενης έκτασης 3 εκταρίων και 4 μονάδων τυπικού ακαθάριστου κέρδους ενώ οι αντίστοιχοι δείκτες για τις εκμεταλλεύσεις με αρχηγούς άνδρες είναι 5 και 7 αντίστοιχα.

- Πεδία ανάπτυξης επιχειρηματικής δραστηριότητας στον αγροτικό χώρο σε σχετικές με τη γεωργική παραγωγή εργασίες προσφέρει η ίδια η γεωργική εκμετάλλευση στην αξιοποίηση πόρων της, όπως στη διαχείριση προϊόντων της παραγωγής της για δημιουργία τροφίμων με παραδοσιακούς τρόπους μεταποίησης, η αξιοποίηση κτιριακών εγκαταστάσεων για αγροτουριστική χρήση, η αξιοποίηση των δεξιοτήτων και των γνώσεων των γυναικών για την παραγωγή προϊόντων λαϊκής παράδοσης κλπ.

- Οι γυναικείοι συνεταιρισμοί αποτελούν μια μορφή συλλογικής επιχείρησης που αξιοποιεί αυτούς τους πόρους και είναι ιδιαίτερα διαδεδομένη μόνο στον ελληνικό χώρο. Αριθμούν περίπου 110 και είναι διασκορπισμένοι σε όλη την ελληνική επαρχία.

- Επίσης, γυναικείες επιχειρήσεις στην εκμετάλλευση αυτών των πόρων αναπτύσσονται σε ατομική βάση στον αγροτικό χώρο, όπως αναπτύσσονται και επιχειρήσεις από γυναίκες του αγροτικού χώρου σε διάφορους τομείς της οικονομίας, ανάλογου δηλαδή ενδιαφέροντος με τις επιχειρήσεις του αστικού χώρου. Όμως η πληροφόρηση για τον αριθμό των επιχειρήσεων αυτών, το μέγεθός τους, το είδος των δραστηριοτήτων τους, τη νομική τους μορφή κλπ, τόσο από τα στατιστικά στοιχεία όσο και από τον ερευνητικό χώρο είναι από ελάχιστη ως απύσχα.

Πολιτικές υποστήριξης της γυναικείας επιχειρηματικότητας

Βασική διαπίστωση που προέκυψε από την ολοκλήρωση των εργασιών του προγράμματος είναι ότι οι πολιτικές παρεμβάσεις προς την κατεύθυνση της υποστήριξης της εκ μέρους των γυναικών ενεργού άσκησης των δικαιωμάτων επί της ιδιοκτησίας τους στο χώρο των επιχειρήσεων και της γεωργίας θα πρέπει να απευθύνονται τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Οι πολιτικές αυτές θα πρέπει να περιλαμβάνουν: α) μέτρα θεσμικού χαρακτήρα β) μέτρα που να στοχεύουν σε αλλαγές των προσωπικών στάσεων και συμπεριφορών ανδρών και γυναικών γ) μέτρα που να στοχεύουν στις σχέσεις των φύλων στην οικογένεια και την αγορά εργασίας. Με αυτή την οπτική, στο πρόγραμμα διατυπώνονται προτάσεις που εκτείνονται και πέραν του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και οι οποίες αφορούν το χώρο της κοινωνικής οργάνωσης της φροντίδας παιδιών και ηλικιωμένων, της απλήρωτης οικιακής εργασίας, των στερεοτύπων στους ρόλους των φύλων, καθώς επίσης και στα συστήματα πολιτικής εξουσίας στον οικονομικό τομέα. Οι σημαντικότερες προτάσεις είναι οι ακόλουθες:

- *Βελτίωση των διαθέσιμων ποσοτικών και ποιοτικών στοιχείων σε τομείς όπου δεν αποτυπώνεται με σαφήνεια η κατάσταση των γυναικών στην κοινωνία και στην οικονομία, όπως για παράδειγμα στην ιδιοκτησία στον επιχειρηματικό κλάδο, τη διεύθυνση των επιχειρήσεων, την άτυπη εργασία των γυναικών στις οικογενειακές επιχειρήσεις, τη συμμετοχή των γυναικών στα διοικητικά συμβούλια των επιχειρήσεων, στο μετοχικό κεφάλαιο αλλά και στα εταιρικά σχήματα των επιχειρήσεων. Ιδιαίτερα στην κατοχή ιδιοκτησίας στο χώρο των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, απαιτούνται περισσότερα στοιχεία που να καταγράφουν τη γυναικεία συμμετοχή σε μικρού μεγέθους επιχειρήσεις και σε δραστηριότητες παραγεωργικού και μη χαρακτήρα μέσα στα πλαίσια του αγροτικού νοικοκυριού. Η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία και τα Κέντρα Κοινωνικών Ερευνών θα πρέπει να συμβάλλουν προς την κατεύθυνση αυτή, με την αναδιοργάνωση του συστήματος συγκέντρωσης και αποτύπωσης των στατιστικών τους πληροφοριών.*

- *Οικονομική υποστήριξη της γυναικείας επιχειρηματικότητας μέσω κρατικών επιχορηγούμενων προγραμμάτων. Η υποστήριξη πρέπει να συνεχιστεί, με βελτίωση των όρων σχεδιασμού και εφαρμογής της, ώστε να είναι περισσότερο προσαρμοσμένη στις πραγματικές ανάγκες της αγοράς και των εν δυνάμει γυναικών επιχειρηματιών, κάτω από τις ελληνικές οικονομικές συνθήκες και όχι με πρότυπο την επιχειρηματικότητα άλλων χωρών, που ενδεχομένως απέχουν από τις ελληνικές.*

- *Παροχή ευκαιριών κατάρτισης των γυναικών που επιθυμούν να αναλάβουν επιχειρηματικές πρωτοβουλίες ή να συστήσουν συνεταιρισμούς ή άλλες μορφές επιχειρήσεων. Η εκπαίδευση αυξάνει σημαντικά τις πιθανότητες επιτυχίας των επιχειρηματικών σχεδίων των γυναικών. Οι γνώσεις μάρκετινγκ, οικονομικής διαχείρισης και Τεχνολογιών Πληροφόρησης και Επικοινωνίας θα πρέπει να ενσωματωθούν πλήρως σε όλα τα σχετικά εκπαιδευτικά προγράμματα.*

- *Έμφαση στην άμβλυνση του έμφυλου προσδιορισμού που διακατέχει τη λειτουργία του πιστωτικού συστήματος. Η δόκιμη σε άλλες χώρες εφαρμογή εξειδικευμένων προγραμμάτων δανειοδότησης που απευθύνονται ειδικά σε γυναίκες επιχειρηματίες μπορεί να αμβλύνει τις διακρίσεις σε βάρος των γυναικών επιχειρηματιών, τις προκαταλήψεις σχετικά με την πιστοληπτική δυνατότητα των γυναικών και να διευκολύνει τη ενεργή άσκηση των δικαιωμάτων της ιδιοκτησίας τους.*

- *Αύξηση της παρουσίας των γυναικών στις διοικήσεις των εκλεγμένων συλλογικών οργάνων στους αντιπροσωπευτικούς θεσμούς του οικονομικού κόσμου, όπως είναι τα Εμπορικά, Βιομηχανικά και Βιοτεχνικά Επιμελητήρια, οι αγροτικές ενώσεις, το συνεταιριστικό κίνημα, κτλ, τα οποία χαρακτηρίζονται από υποβαθμισμένη παρουσία γυναικών και τρόπους λειτουργίας που ανταποκρίνονται περισσότερο στον τρόπο ζωής των ανδρών. Η αύξηση της παρουσίας των γυναικών μπορεί να επιτευχθεί μέσω της θεσμοθέτησης θετικών δράσεων υπέρ των γυναικών και ποσοστώσεων στα εκλεγμένα όργανα.*

- *Δημιουργία κατάλληλης κοινωνικής υποδομής για τη φροντίδα των μελών των οικογενειών (παιδιά, ηλικιωμένοι, άτομα με ειδικές ανάγκες) για τη συμφιλίωση των υποχρεώσεων του επιχειρείν με εκείνες του ανατρέφειν.*

- *Ανάληψη δημόσιων ενεργειών (εκστρατειών) ευαισθητοποίησης της κοινής γνώμης με στόχο την προώθηση ισότιμου καταμερισμού των οικογενειακών ευθυνών και οικιακών εργασιών μεταξύ των γυναικών και των ανδρών. Τα εθνικής και τοπικής εμβέλειας μαζικά μέσα ενημέρωσης μπορούν να ενισχύσουν την προσπάθεια με παράλληλες εκστρατείες που απευθύνονται σε συγκεκριμένο κοινό (τραπεζικό προσωπικό, τοπικούς και περιφερειακούς κρατικούς λειτουργούς, επιχειρηματική κοινότητα κλπ).*

- *Τέλος, διατήρηση και επέκταση σε όλες τις περιφέρειες των συμβουλευτικών κέντρων για την απασχόληση και την κοινωνική ένταξη των γυναικών, τα οποία εντάχθηκαν στις δράσεις του Γ΄ ΚΠΣ και μετά τη λήξη του. Τα κέντρα αυτά παρέχουν πολύτιμες υπηρεσίες καθοδήγησης στις νέες επιχειρηματίες και δράσεων δικτύωσης μεταξύ τους.*

Δομές και υπηρεσίες πληροφόρησης και συμβουλευτικής

Η δημιουργία δομών και υπηρεσιών πληροφόρησης και συμβουλευτικής των γυναικών αποτελεί ένα σημαντικό βήμα για την αντιμετώπιση των εμποδίων που οι γυναίκες αντιμετωπίζουν στο να αναπτύξουν επιχειρηματική δραστηριότητα.

Στόχος της συμβουλευτικής είναι να αυξήσει την αυτενέργεια, την αποφασιστικότητα και την αυτοπεποίθηση των γυναικών ώστε να νιώσουν δυνατές να θέσουν στόχους και να τους πραγματοποιήσουν. Βασική επιδίωξη αποτελεί επίσης η ενημέρωση των γυναικών για θέματα απασχόλησης και η αναγνώριση των δεξιοτήτων της καθημιάς.

Στη χώρα μας λειτουργούν *Συμβουλευτικά Κέντρα Γυναικών*³ στην Αθήνα, τη Θεσσαλονίκη, την Πάτρα, το Ηράκλειο και το Βόλο. Δημιουργήθηκαν από το Κέντρο Ερευνών για Θέματα Ισότητας (ΚΕΘΙ) με τη συνεργασία της Γενικής Γραμματείας Ισότητας και την υποστήριξη της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Οι υπηρεσίες τους αφορούν σε εξατομικευμένες ή ομαδικές συναντήσεις των γυναικών για τη συνεργασία με συμβούλους που τους παρέχουν συμβουλευτικό έργο σε διάφορα ζητήματα που σχετίζονται με την δημιουργία και λειτουργία μιας επιχείρησης, αλλά και σε ένα μεγάλο εύρος ζητημάτων που τις απασχολούν. Υπηρεσίες συμβουλευτικής προσφέρονται στους παρακάτω τομείς: Συμβουλευτική απασχόλησης/επιχειρηματικότητας, Συμβουλευτική ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης, Νομική συμβουλευτική, Συμβουλευτική πληροφόρησης, Συμβουλευτική ειδικών πληθυσμιακών ομάδων.

Αντί επιλόγου

Συνοψίζοντας, η επιχειρηματικότητα είναι πηγή δημιουργίας θέσεων εργασίας για την αύξηση της απασχολησιμότητας των γυναικών και την προώθηση της ισότητας των φύλων και παράγοντας οικονομικής ανάπτυξης στις αστικές και κυρίως στις αγροτικές περιοχές. Από το διακρατικό πρόγραμμα προέκυψε ότι οι γυναικείες επιχειρήσεις και στις πέντε χώρες που συμμετείχαν στο πρόγραμμα έχουν κάποια βασικά κοινά χαρακτηριστικά: μικρό μέγεθος της επιχείρησης, μικρό μέγεθος του διαθέσιμου κεφαλαίου, μεγάλο αριθμό ατομικών επιχειρήσεων.

Τα προβλήματα είναι γεγονός και στις πέντε χώρες και τα σημαντικότερα από αυτά συνοψίζονται στον περιορισμένο βαθμό κατάλληλων εμπειριών και τεχνικών γνώσεων, παρά το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης των γυναικών, τη δύσκολη πρόσβαση στα δίκτυα και τους επαγγελματικούς φορείς που μπορούν να ενισχύσουν τις επιχειρηματικές προσπάθειες, την περιορισμένη πρόσβαση σε δανειοδοτήσεις και ιδιωτικά επενδυτικά κεφάλαια, καθώς επίσης την απουσία ισχυρών προτύπων ρόλων γυναικών επιχειρηματιών.

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα χρειάζεται στήριξη στο επίπεδο των δομών και της αλλαγής των στερεοτύπων σχετικά με το ρόλο των φύλων στην οικονομική και κοινωνική ζωή. Από την πλευρά των γυναικών χρειάζεται αυτοπεποίθηση, αποφασιστικότητα, διάθεση για επαγγελματική κατάρτιση, επιμονή και διαρκή αγώνα για το συμβιβασμό των αντικρουόμενων ρόλων της ενεργού επιχειρηματία και των οικογενειακών υποχρεώσεων.

³ Αθήνα Τηλ: 210.38.98.000 / e-mail: kethi@kethi.gr
Θεσσαλονίκη Τηλ: 2310.517.959 / e-mail: thkethi@otenet.gr
Πάτρα Τηλ: 2610.620.059 / e-mail: kethipat@otenet.gr
Ηράκλειο Τηλ: 2810.341.387 / e-mail: kethiira@otenet.gr
Βόλος Τηλ: 24210.78.218-9 / e-mail: kethivol@otenet.gr

II. «Η σημασία της κατάρτισης, τηλεκατάρτισης και δικτύωσης για τους Γυναικείους Συνεταιρισμούς»

Αφροδίτη Κλαυδιανού, Καθηγήτρια Γεωργικής Εκπαίδευσης στον Τομέα Αγροτικής Οικονομίας, Α.Π.Θ.

Αγαπητές φίλες αγρότισσες,

Η παραδοσιακή αντίληψη της αγροτικής κοινωνίας τις προηγούμενες δεκαετίες ήθελε τη γυναίκα 'νοικοκυρά' μέσα στο σπίτι, αλλά παράλληλα και να προσφέρει τις υπηρεσίες της στην οικογενειακή εκμετάλλευση χωρίς αμοιβή. Οι διαρθρωτικές κοινωνικές αλλαγές, η εφαρμογή της τεχνολογίας στη γεωργία, η ανάγκη αύξησης του οικογενειακού εισοδήματος, την οποία επέβαλλαν τα σύγχρονα καταναλωτικά πρότυπα δημιούργησαν την ανάγκη της γυναικείας αμειβόμενης απασχόλησης. Οι γυναίκες λόγω της φύσης τους και του κοινωνικού τους ρόλου σαν μητέρες και σύζυγοι έχουν μία πιο ανθρωποκεντρική στάση απέναντι στη ζωή, είναι πιο ευαίσθητες σε θέματα διατροφής και περιβάλλοντος και ικανές να μετατρέψουν τις δραστηριότητες της άτυπης οικονομίας σε επιχειρηματικές δραστηριότητες.

Οι όροι όμως και οι απαιτήσεις του ανταγωνισμού της σύγχρονης αγοράς επιβάλλουν στις σύγχρονες γυναίκες που επιθυμούν επιχειρηματική δράση σε μικρή ή μεγάλη κλίμακα να γνωρίζουν τους κανόνες του 'επιχειρείν' ώστε να μπορούν να προβλέπουν τη ζήτηση των προϊόντων, να υπολογίζουν και αν είναι δυνατόν να συμπιέζουν το κόστος παραγωγής και να σχεδιάζουν ορθολογικά την πορεία της επιχείρησης.

Σύμφωνα με το Συμβούλιο Υπουργών της Ευρώπης, ένας μέσος αγρότης ή αγρότισσα, πρέπει να χαρακτηρίζονται από επαγγελματική προσέγγιση, από βασικές γνώσεις στον εκάστοτε τομέα, από ενημέρωση, από ικανότητα επικοινωνίας και επεξεργασίας πληροφοριών και κυρίως από τη γνώση του «επιχειρείν».

Τα τελευταία χρόνια όλο και περισσότερο εισάγεται και στο χώρο της γεωργίας, η έννοια του τέταρτου συντελεστή παραγωγής «ανθρώπινο κεφάλαιο». Με τον όρο «ανθρώπινο κεφάλαιο» εννοείται η «διαχειριστική ικανότητα», θεωρείται η τέχνη να μαθαίνει κανείς από τις εμπειρίες του, ώστε σε παρεμφερείς συνθήκες να μπορεί να προσαρμόζει τις δικές του ανάγκες και στόχους ευνοϊκά (ωφέλιμα) γι' αυτόν, δηλαδή, να προωθεί τα δικά του σχέδια κριτικά και δημιουργικά. Πολλοί ερευνητές που ασχολήθηκαν με το θέμα συμφωνούν ότι ο συντελεστής «ανθρώπινο κεφάλαιο» με τη γενική του έννοια παίζει βασικό ρόλο στη διαμόρφωση του οικονομικού αποτελέσματος μιας επιχείρησης (γεωργικής ή όχι). Αυτό συμβαίνει, διότι οποιαδήποτε άριστη τεχνική χάνει τα πλεονεκτήματά της όταν η επιχείρηση υστερεί σε οργάνωση και κυρίως σε διαχείριση.

Ακόμη έχει διαπιστωθεί, ότι η διαφορά του εισοδήματος που οφείλεται στην ικανότητα του/της επιχειρηματία είναι πολλαπλάσια από τη διαφορά που προκύπτει από τη διαφορετική τοποθεσία της επιχείρησης. Η διαφορά, λοιπόν, του εισοδήματος των επιχειρήσεων μπορεί να εξηγηθεί κατά το μεγαλύτερο μέρος από το διαφορετικό επίπεδο εκπαίδευσης και τελειοποίησης του/της επιχειρηματία, καθώς οι ικανότες παίζουν τον ουσιαστικό ρόλο στις αποφάσεις για την εξέλιξη/ανάπτυξη της επιχείρησης και το μέγεθός της.

Η δημιουργία κάθε νέας επιχείρησης πρέπει να στηρίζεται στον κατάλληλο σχεδιασμό της παραγωγής και της προώθησης των προϊόντων.

Για να επιτευχθούν όμως όλα τα παραπάνω-σύμφωνα με τους ειδικούς-θα πρέπει οι γυναίκες αγρότισσες και κυρίως αυτές που ασχολούνται με τη διοίκηση να πάρουν σωστές οικονομικές αποφάσεις στη σωστή χρονική στιγμή για το είδος, την ποσότητα και τη μέθοδο παραγωγής των προϊόντων ή των υπηρεσιών, ώστε να επιτευχθεί το μέγιστο οικονομικό αποτέλεσμα.

Στρατηγικές που επικεντρώνονται και δίνουν έμφαση στην ποιότητα, την παραγωγικότητα της εργασίας και την ανάπτυξη της αγοράς αποτελούν μια καλή εναλλακτική προοπτική για την αποτελεσματική αντιμετώπιση των ανταγωνιστικών προβλημάτων των συγκεκριμένων επιχειρήσεων.

Ο προσανατολισμός της αγροτικής παραγωγής από «αριθμούς» ποσότητας σε «όρους» ποιότητας με έντονη τμηματοποίηση των αγορών για προσφορά διαφοροποιημένης ποιότητας προϊόντων, ανάλογα με την κλιμάκωση του διαθέσιμου εισοδήματος των καταναλωτών, αποτελεί μία σύγχρονη εφαρμογή τεχνολογίας στο marketing των προϊόντων.

Η παραγωγή προϊόντων με βελτιωμένες ποιοτικές προδιαγραφές στοχεύει στην αύξηση της «ανταγωνιστικότητας», ενώ η έννοια της «αποτελεσματικότητας», αποτελεί σημείο αναφοράς στο χώρο των διαφόρων τύπων και μορφών συλλογικής (συνεταιριστικής) οργάνωσης. Η «αποτελεσματικότητα» σχετίζεται άμεσα με τη χρήση

νέων τεχνολογιών (κοινωνία της πληροφορίας), την ανάληψη πρωτοβουλιών και την απόκτηση επαγγελματικών προσόντων /ικανοτήτων οργανωτικού κυρίως χαρακτήρα.

Η έλλειψη επιχειρηματικής γνώσης είναι αυτή που δημιουργεί το φόβο στις γυναίκες που θα ήθελαν να συμμετέχουν στη δημιουργία μιας ατομικής ή συλλογικής επιχείρησης. Πρέπει όμως να γίνει κατανοητό ότι τα κέρδη είναι αμοιβή για τον επιχειρηματικό κίνδυνο που αναλαμβάνουν.

Είναι μια πραγματικότητα ότι ζούμε σε μια εποχή, χαρακτηριστικό γνώρισμα της οποίας αποτελεί η ταχύτατη διεύθυνση των τεχνολογιών, των πληροφοριών και των επικοινωνιών τόσο στην επαγγελματική όσο και στην κοινωνική μας ζωή. Κάθε σύγχρονη επιχείρηση είναι αναγκασμένη να ακολουθήσει τους γρήγορους ρυθμούς της εποχής, ανταποκρινόμενη με τον καλύτερο τρόπο και τη μέγιστη δυνατή προσαρμοστικότητα στις νέες συνθήκες. Οι σύγχρονες κοινωνικοοικονομικές αλλαγές και τάσεις, προβάλλουν την συνεχιζόμενη κατάρτιση και την διαβίου εκπαίδευση ως επιτακτική ανάγκη. Η πληροφορία και η επιμόρφωση αποτελούν δύο σημαντικούς άξονες. Συνεπώς, υπό το πρίσμα αυτής της πραγματικότητας, η αναζήτηση νέων και πιο ευέλικτων μοντέλων επιμόρφωσης όπως π.χ. η τηλεκατάρτιση καθίσταται αναγκαία. Η εξ' αποστάσεως εκπαίδευση αναδεικνύεται ως μια αξιόπιστη και πλήρως ικανοποιητική προοπτική που άρει το αδιέξοδο του μοντέλου της συμβατικής και ανελαστικής παραδοσιακής εκπαίδευσης. Με την εκπαίδευση από απόσταση η γνώση γίνεται διαθέσιμη στον τελικό αποδέκτη σε όλα τα μορφωτικά επίπεδα, προσαρμοσμένη στις προσωπικές ανάγκες και περιορισμούς που προκύπτουν από εργασιακούς ή κοινωνικούς παράγοντες.

Σε πολλές ευρωπαϊκές χώρες, η έρευνα έδειξε επανειλημμένως τη σχέση που υπάρχει ανάμεσα στην εκπαίδευση των γεωργών/ αγροτισσών και στην ικανότητά τους να χρησιμοποιούν πηγές πληροφόρησης, να δέχονται συμβουλές και να προσαρμόζουν κατάλληλα τις επιχειρήσεις τους ώστε να ανταποκρίνονται με επιτυχία στις ανάγκες της σύγχρονης αγροτικής οικονομίας.

Στα πλαίσια της Κ.Π. Equal η Α.Σ. «ΗΡΑ» υλοποίησε το έργο με τίτλο: «Κοινωνία της πληροφορίας και προσαρμοστικότητα των μικρομεσαίων γυναικείων γεωργοσυνεταιριστικών επιχειρήσεων». Ένα καινοτομικό στοιχείο του Έργου αποτέλεσε η τηλεκατάρτιση, η οποία αφορούσε θέματα: γυναικείας επιχειρηματικότητας, προσαρμοστικότητας στις νέες συνθήκες αγοράς, συνδυασμού οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής, αειφόρου ανάπτυξης με στόχο την εξ' αποστάσεως κατάρτιση μέσα από την τηλεόραση όχι μόνο μελών των Γυναικείων Συνεταιρισμών που συμμετείχαν στην Α.Σ. «ΗΡΑ», αλλά και άλλων γυναικών του αγροτικού χώρου, οι οποίες δεν είχαν τη δυνατότητα να συμμετάσχουν σε καταρτίσεις ή δεν είναι μέλη Συνεταιρισμών. Η τηλεκατάρτιση είχε επιπλέον στόχο την προσέλκυση νέων σε ηλικία μελών στους Συνεταιρισμούς. Για το λόγο αυτό δημιουργήθηκαν 40 επεισόδια διάρκειας 25 λεπτών και πραγματοποιήθηκε η εκπομπή τους από τις 15/07/2004 έως τις 30/09/2004 από τοπικά κανάλια.

Σύμφωνα με τις απόψεις των καταρτισθέντων γυναικών η τηλεκατάρτιση ήταν πολύ ενδιαφέρουσα.

Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι απαντήσεις σε σχέση με τις νέες γνώσεις που αποκτήθηκαν, οι οποίες συνδέονται κυρίως με τη διοίκηση και τη βιωσιμότητα/ανταγωνιστικότητα των συνεταιρισμών, τη γυναικεία απασχόληση και τη συμφιλίωση επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής.

Ένα από τα πιο ουσιαστικά συμπεράσματα αφορά στη σύγκριση της παραδοσιακής μεθόδου και της τηλεκατάρτισης. Η σύγκριση αυτή έγινε από τα μέλη διότι αυτά βίωσαν και τις δύο εμπειρίες, αφού καταρτίστηκαν και με την παραδοσιακή μέθοδο. Τα αποτελέσματα δείχνουν ότι η τηλεκατάρτιση είναι πιο εποικοδομητική διότι πραγματοποιείται μέσα στο σπίτι. Είναι επίσης πιο ενδιαφέρουσα διότι είναι πρωτότυπη, γίνεται με χρήση οπτικοακουστικών μέσων, ακούγονται οι απόψεις φορέων και είναι ευχάριστη.

Ένα επόμενο σημείο που θα ήθελα να επισημάνω είναι το συγκριτικό πλεονέκτημα που προκύπτει από τις Συλλογικές Δραστηριότητες, δηλαδή η ενδυνάμωση και προώθηση διαδικασιών συμμετοχικότητας και συνεργασίας των γυναικείων πρωτοβουλιών αφενός με τους τοπικούς φορείς και άλλες τοπικές ομάδες και αφετέρου η διασύνδεση των γυναικείων δραστηριοτήτων μεταξύ τους, για την ανταλλαγή πληροφοριών, καλών πρακτικών και την κοινή δράση για τη διεύρυνση της παρουσίας τους στην τοπική, εθνική και διεθνή αγορά, δηλαδή η δικτύωση.

Όλα τα παραπάνω παραπέμπουν σε δύο όρους, που αποτελούν σήμερα, όπως λένε οι ειδικοί, τις «μαγικές» λέξεις στο χώρο της γυναικείας επιχειρηματικότητας: α)«συμβουλευτική» και β)«δικτύωση».

A) Ο ρόλος της συμβουλευτικής είναι να αυξήσει την αυτενέργεια (self-efficacy) της γυναίκας, να τη βοηθήσει να δει ότι είναι ικανή να θέσει και να επιτύχει στόχους. Να γνωρίσει τις δεξιότητές της και να πληροφορηθεί και ενημερωθεί για τις δυνατότητες που της παρέχονται να αξιοποιήσει οικονομικές χρηματοδοτικές πηγές για να στήσει μια επιχείρηση.

B) Ο όρος «δικτύωση» αποδίδει την ένταξη μιας επιχειρηματικής δράσης σε ένα σύστημα συλλογικών δράσεων και παρεμβάσεων ικανών να αντιμετωπίσουν οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες που δεν καλύπτονται επαρκώς από την ατομική, ασυντόνιστη και αποσπασματική δράση. Η δικτύωση είναι πρωταρχικής σημασίας στην περίπτωση των γυναικείων συνεταιρισμών, οι οποίοι αναπτύχθηκαν σε μικρές κοινότητες από γυναίκες σχετικά μεγάλης ηλικίας, σε ένα σχετικά δυσμενές κοινωνικοοικονομικό και επιχειρηματικό περιβάλλον.

Ένα σημαντικό βήμα οριζόντιας δικτύωσης είναι αυτή των γυναικείων συνεταιρισμών. Η ίδρυση της Ένωσης Γυναικείων Συνεταιρισμών το 1999, περιείχε φιλόδοξους στόχους όπως την ενδυνάμωση, διεύρυνση και συντονισμό ενός μεγάλου εύρους δραστηριοτήτων που αφορούν την εμπορία, τη διαφήμιση και προώθηση προϊόντων και υπηρεσιών, την επαγγελματική κατάρτιση των μελών, τη συμμετοχή τους σε συναντήσεις στη χώρα και στο εξωτερικό, τη διευκόλυνση της δανειοδότησης, τη διασύνδεση με αναπτυξιακούς και τοπικούς οργανισμούς. Ωστόσο, το γεγονός ότι στην Ένωση δεν έχει ενταχθεί ακόμη παρά μικρός αριθμός, μόλις 16 από τους 100 και πλέον γυναικείους συνεταιρισμούς που υπάρχουν στη χώρα, δείχνει ότι έχει μπροστά της πολύ δρόμο ακόμη για την υλοποίηση των στόχων της, ενώ η δικτύωση ατομικών γυναικείων επιχειρήσεων στον αγροτικό χώρο είναι σχεδόν άγνωστη. Η εμπειρία μας από τη δικτύωση 17 Γυναικείων Γεωργοσυνεταιριστικών Επιχειρήσεων στα πλαίσια της Α.Σ. ΗΡΑ ήταν πολύ θετική. Η δικτύωση με γερμανικές αντίστοιχες επιχειρήσεις μέσω της ιστοσελίδας www.ecojobs.gr, η δικτύωση με πορτογαλικές επιχειρήσεις μέσω της ιστοσελίδας www.agrofolk.com, και η δικτύωση των 17 γυναικείων συνεταιρισμών μεταξύ τους μέσω της ιστοσελίδας www.agroshop.gr, προσπάθησαν να προωθήσουν τη δικτύωση, την ενδοεπικοινωνία και τη συλλογικότητα σε όλο της το εύρος με μεγάλη επισκεψιμότητα και ωφέλιμα αποτελέσματα για τους συνεταιρισμούς που δικτυώθηκαν.

Παρά τα τυχόν προβλήματα η δημιουργία κάθε νέας γυναικείας επιχείρησης σε αγροτική περιοχή εκτός από την ενίσχυση της θέσης της γυναίκας στην τοπική κοινωνία δημιουργεί τις βάσεις για μία γενικότερη κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη, η οποία σέβεται το περιβάλλον, την πολιτιστική κληρονομιά, τα ήθη και τα έθιμα της περιοχής. Για τους λόγους αυτούς πρέπει να ενισχύονται οι προσπάθειες των γυναικών για ατομικές ή συλλογικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις που θα συμβάλλουν εκτός των άλλων και στην αειφόρο ανάπτυξη της περιοχής.

Αγαπητές φίλες,

Θέλοντας να πιστεύω ότι με αυτή τη μικρή εισήγηση συνέβαλα στον προβληματισμό σας για τις δυνατότητες απασχόλησης στον αγροτικό χώρο και τη λήψη στους Γυναικείους Συνεταιρισμούς αποφάσεων μέσω της κατάρτισης, τηλεκατάρτισης και δικτύωσης, σας ευχαριστώ θερμά εσάς και όλους τους παραβρισκόμενους για την προσοχή σας και την Οργανωτική Επιτροπή που μου έκανε την τιμή να με προσκαλέσει σήμερα εδώ.

(Σας αφιερώνω το video που ακολουθεί, το οποίο αφορά στιγμιότυπα από την απασχόληση αγροτισσών σε Γυναικείους Συνεταιρισμούς οι οποίοι συμμετέχουν στο Πρόγραμμα της Κ.Π. EQUAL στην Α.Σ. «ΗΡΑ», το οποίο συντονίζει το Α.Π.Θ. με συντονίστρια την υποφαινόμενη)

III. «Η γυναικεία επιχειρηματικότητα στο πλαίσιο μιας βιώσιμης αγροτικής ανάπτυξης»

Παναγιώτα Καραμέτου, Διπλωματούχος Οικιακής Οικονομίας MSC Βιώσιμης Τοπικής Ανάπτυξης

Είναι γνωστό, ότι από όλες τις κοινωνικές ομάδες, οι γυναίκες αντιμετωπίζουν τους περισσότερους αποκλεισμούς και δυσκολίες, τόσο στην πρόσβαση στην αγορά εργασίας όσο και στην ανάπτυξη επιχειρήσεων.

Το θέμα «Γυναίκα και Επιχειρηματικότητα» αποτελεί στη χώρα μάς ένα νέο ζήτημα στο σχεδιασμό πολιτικής. Σε επίπεδο πολιτικής, ο στόχος της προώθησης της επιχειρηματικότητας των γυναικών, βρίσκεται κάτω από τους στόχους της προαγωγής της ισότητας των δύο φύλων και της προώθησης της απασχόλησης. Οι πολιτικές αυτές έχουν την προέλευσή τους στην Ευρωπαϊκή Κοινότητα η οποία για την εξυπηρέτησή τους έχει ορίσει συγκεκριμένους όρους στις χρηματοδοτήσεις του Γ΄ ΚΠΣ.

Τις δύο τελευταίες δεκαετίες έχει ενισχυθεί πολύ η συμμετοχή των γυναικών στην αγορά εργασίας, αλλά και στη διοίκηση και την ιδιοκτησία των επιχειρήσεων. Μετά τη μαζική συμμετοχή των γυναικών στον εργατικό πληθυσμό, που έλαβε χώρα μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο και συνεχίστηκε στις επόμενες δεκαετίες της μαζικής παραγωγής, σειρά πήρε ο επιχειρηματικός χώρος. Στην ευρωπαϊκή ένωση έχουν δημιουργηθεί προγράμματα που παρέχουν κίνητρα για τη γυναίκα να ασχοληθεί με τη δημιουργία μικρομεσαίων επιχειρήσεων, όχι μόνο για να μειωθεί η ανεργία, αλλά και για να αμβλυνθούν ορισμένα κοινωνικά προβλήματα που έχουν δημιουργηθεί από την εξαρτημένη εργασία των γυναικών-μητέρων.

Είναι γνωστό ότι στις γυναίκες τα ποσοστά ανεργίας είναι υψηλότερα και τα ποσοστά απασχόλησης χαμηλότερα συγκριτικά με τους άνδρες ανάλογων εκπαιδευτικών προσόντων. Οι γυναίκες δεν είναι ενσωματωμένες στην αγορά εργασίας τόσο όσο οι άνδρες. Γενικά, οι θέσεις εργασίας τους είναι λιγότερο τακτικές και ασφαλείς, ενώ επιβαρύνονται περισσότερο από τη φροντίδα των παιδιών και άλλων εξαρτώμενων προσώπων που σημαίνει ότι υπάρχουν ακόμη σοβαρά προβλήματα όσον αφορά το φύλο στην αγορά εργασίας. Σε λίγους τομείς οι γυναίκες έχουν επιτύχει, σε γενικές γραμμές, την ισοτιμία με τους άνδρες.

Σχεδόν σε όλα τα κράτη της Ευρώπης, το ποσοστό ανεργίας των γυναικών παραμένει συστηματικά υψηλότερο με αυτό των ανδρών, ενώ η μακροχρόνια ανεργία πλήττει περισσότερο τις γυναίκες. Η διαφορά στο ποσοστό απασχόλησης μεταξύ ανδρών και γυναικών στην Ε.Ε. ανέρχεται κατά μέσο όρο σε 20%. Τα ποσοστά απασχόλησης των γυναικών παραμένουν χαμηλά σε πολλά κράτη μέλη. Η μεγαλύτερη διαφορά μεταξύ ανδρών και γυναικών παρατηρείται στην Ελλάδα, Ισπανία, Ιταλία, όπου η διαφορά είναι μεγαλύτερη από 30%. Η αμοιβή των γυναικών είναι μικρότερη από αυτή των ανδρών, για ίδια και ίσης αξίας εργασία. Η διαφορά στις αμοιβές είναι μεγαλύτερη στον ιδιωτικό (25%) απ' ό τι στον δημόσιο τομέα (9%).

Γυναίκα και Απασχόληση στην Ελλάδα

Στη χώρα μας οι γυναίκες αποτελούν:

- Το 37% του εργατικού δυναμικού
- Το 61% των ανέργων
- Το 40% των μισθωτών
- Το 26,7% των αυτοαπασχολούμενων
- Το 15,8% των εργοδοτών
- Την πλειονότητα των συμβουθούντων και μη αμοιβόμενων μελών σε ποσοστό 70%

Η έκθεση του ΟΗΕ, η οποία προέκυψε ως αποτέλεσμα της Τέταρτης Παγκόσμιας Διάσκεψης του ΟΗΕ για τις γυναίκες, που έλαβε χώρα στο Πεκίνο το Σεπτέμβριο του 1995, κατέδειξε ότι οι διακρίσεις με βάση το φύλο παραμένουν ακόμα και ότι πρέπει να γίνουν ουσιαστικά βήματα ώστε να εξασφαλιστεί η ισότητα των φύλων σε όλους τους τομείς: οικονομία, εκπαίδευση, πολιτισμός, απασχόληση, συμμετοχή.

Ειδικότερα η έκθεση αναφέρει τις βασικές διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών σχετικά με την πρόσβαση τους στην οικονομία και στην αγορά εργασίας.

Θα αναφερθούμε σε μερικές από αυτές:

- Παρατηρείται απουσία των γυναικών από τα κέντρα λήψης αποφάσεων.
- Υπάρχει διαχωρισμός των επαγγελματιών κατά φύλο.
- Παρατηρούνται μεγάλα ποσοστά απολύσεων στο γυναικείο πληθυσμό εξαιτίας των αναδιαρθρώσεων της παραγωγικής βάσης της οικονομίας.
- Υπάρχει επαγγελματική στασιμότητα και απουσία ή ισχνή παρουσία σε διευθυντικές θέσεις.
- Παρατηρείται αυξημένη συμμετοχή των γυναικών στις άτυπες μορφές απασχόλησης.
- Υπάρχουν διακρίσεις στην εκπαίδευση και την επαγγελματική κατάρτιση.
- Υπάρχουν νομικά και θεσμικά εμπόδια πρόσβασης των γυναικών στην ιδιοκτησία γης και στα πιστωτικά συστήματα.
- Παρατηρείται άνιση κατανομή των οικογενειακών υποχρεώσεων και ευθυνών και έλλειψη κοινωνικών υποδομών στήριξης της οικογένειας.
- Υπάρχουν φαινόμενα σεξουαλικής παρενόχλησης.

Περισσότεροι από ένα δισεκατομμύριο άνθρωποι σήμερα ζουν σε συνθήκες φτώχειας, τα 2/3 των οποίων είναι γυναίκες, ενώ η φτώχεια είναι περισσότερο οξυμμένη στον αγροτικό τομέα και στις ηλικιωμένες γυναίκες.

Με αφορμή το σημερινό εορτασμό της Παγκόσμιας Ημέρας της Αγρότισσας θα αναφερθούμε σε σημαντικά στοιχεία σχετικά με τις γυναίκες του αγροτικού χώρου για το έτος 2005. Στοιχεία που προέρχονται από WWSF (Women's World Summit Foundation: Women and Children First (2005) στον οποίο από το 1997 ανατέθηκε, από τον ΟΗΕ από τον οποίο και θεσπίστηκε το 1995, ο επίσημος εορτασμός της παγκόσμιας ημέρας της αγρότισσας. Σύμφωνα λοιπόν με τα στοιχεία του WWSF η πραγματικότητα όσον αφορά τη γυναίκα αγρότισσα σήμερα διαμορφώνεται ως εξής:

Οι γυναίκες αγρότισσες σήμερα:

- Είναι τουλάχιστον 1,6 δισεκατομμύρια και αντιπροσωπεύουν πάνω από το ένα τέταρτο του παγκόσμιου πληθυσμού.
- Παράγουν κατά μέσο όρο πάνω από το 50% των τροφίμων: Αφρική (80%), Ασία (60%), Λατινική Αμερική και Δυτικές Χώρες (30-40%). Εισπράττουν μόνο το 5% του συνόλου των γεωργικών επιδοτήσεων.
- Κατέχουν μόνο το 2% της γης και λαμβάνουν μόνο το 1% των αγροτικών πιστώσεων.
- Αντιπροσωπεύουν τα 2/3 του αναλφάβητου πληθυσμού.
- Ο αριθμός των αγροτισσών που ζουν σε συνθήκες φτώχειας έχει διπλασιαστεί από το 1970.

Με βάση τα παραπάνω προκύπτουν τα εξής:

- Η χαμηλότερη κοινωνική θέση της γυναίκας αγρότισσας παγκοσμίως.
- Ο υποδεέστερος ρόλος της στο αγροτικό νοικοκυριό και την οικογένεια.
- Η υποεκτίμηση της προσφερόμενης εργασίας της και της συνεισφοράς της στη γεωργική εκμετάλλευση και στην οικονομία του νοικοκυριού.
- Η μη αμειβόμενη απασχόλησή της.

Η εικόνα της Ελληνίδας αγρότισσας

Για πολλά χρόνια η εικόνα της Ελληνίδας αγρότισσας ήταν η εικόνα μιας γυναίκας που εργάζεται σκληρά στα χωράφια και στο σπίτι και που κυριαρχείται απόλυτα από τον άνδρα της ο οποίος παίρνει όλες τις σημαντικές αποφάσεις που αφορούν το σπίτι και τη γεωργική εκμετάλλευση. Ενώ εργάζεται στα χωράφια και φροντίζει τα ζώα, θεωρεί τον εαυτό της αλλά και θεωρείται από τους άλλους σαν βοηθός του άνδρα της χωρίς να προβάλλει καμία απαίτηση αναγνώρισης σαν γεωργός. Στο παρελθόν όλοι συμφωνούσαν πώς δεν ήταν θετικό ή επιθυμητό να είσαι αγρότισσα.

Σήμερα παρατηρούνται μεγάλες διαφοροποιήσεις σχετικά με την εικόνα της γυναίκας αγρότισσας, ανάλογα με την περιοχή καθώς μετά από τη μεταβίβαση της γεωργικής ιδιότητας στις γυναίκες το αποτέλεσμα ποικίλει. Έτσι σήμερα οι γυναίκες είτε εντάσσονται ουσιαστικά είτε μόνο τυπικά στο γεωργικό επάγγελμα. Σύμφωνα με τη Σαφιλίου (2004) σε περιοχές τις Θεσσαλίας όπου οι αξίες παραμένουν πατριαρχικές και όπου το επάγγελμα του γεωργού διατηρεί την αξία του και το γόητρό του οι γυναίκες δεν αναγνωρίζονται σαν γεωργοί ούτε από το σύζυγο ούτε από την τοπική κοινωνία. Παρά τη νόμιμη μεταβίβαση της γεωργικής ιδιότητας, οι γυναίκες γίνονται γεωργοί μόνο στα χαρτιά για να παίρνουν επιδοτήσεις και οι σύζυγοι παραμένουν ουσιαστικά γεωργοί. Σε περιοχές, όμως όπου εξωγεωργικά επαγγέλματα θεωρούνται εξίσου καλά ή καλύτερα από το γεωργικό επάγγελμα και πολλοί άνδρες έχουν ξεπεράσει κάπως τις πατριαρχικές αξίες, όπως στα Χανιά και τη Λέσβο, οι γυναίκες στις οποίες μεταβιβάζεται η γεωργική ιδιότητα εντάσσονται ουσιαστικά στο γεωργικό επάγγελμα και ενεργούν σαν γεωργοί στα πλαίσια της γεωργικής εκμετάλλευσης και στο θεσμικό επίπεδο. Οι έρευνες της Γιδάρκου (1996, 2000), οι περισσότερες από τις οποίες διενεργήθηκαν στο Νομό Καρδίτσας κατέδειξαν την περιθωριακή θέση της αγρότισσας. Αν και τα δεδομένα καταδεικνύουν τους σημαντικούς ρόλους που οι αγρότισσες παίζουν στις γεωργικές εργασίες και στη διαχείριση των αγροτικών εκμεταλλεύσεων, η σημασία της γυναικείας απασχόλησης στη γεωργία αμφισβητείται. Οι γυναίκες σε ποσοστό 68,4% δηλώνουν πως θα ήθελαν να απασχοληθούν σε δραστηριότητες εκτός της γεωργίας κάτι που υποδηλώνει μια έντονη επιθυμία απόδρασης. Αυτή όμως η επιθυμία μάλλον οφείλεται στο γεγονός ότι οι αγρότισσες που είναι σήμερα ενεργές στη γεωργία, απασχολούνται κάτω από πολύ δυσμενείς εκπαιδευτικές και επαγγελματικές συνθήκες.

Υπάρχει έτσι έντονη ανάγκη να ενταχθούν οι γυναίκες αγρότισσες στην αγροτική ανάπτυξη. Πως όμως θα γίνει αυτό;

Η αγροτική ανάπτυξη δεν είναι εύκολο να πραγματοποιηθεί αν οι αγρότισσες οι οποίες είναι ενεργοί γεωργοί δεν ενταχθούν στο γεωργικό επάγγελμα και αν αυτές που είναι περιθωριακές στη γεωργία δεν αποκτήσουν δυνατότητα πρόσβασης σε εξωγεωργικές απασχολήσεις

Ανάγκη ενίσχυσης της γυναικείας επιχειρηματικότητας

Σύμφωνα με στοιχεία του ΟΗΕ το 90% του γυναικείου αγροτικού δυναμικού στον αγροτικό χώρο καλούνται «νοικοκυρές», δουλεύουν πολύ περισσότερες ώρες σε σχέση με τους άνδρες, μερικές φορές μάλιστα δουλεύουν κατά μέσο όρο 35 ώρες περισσότερο από τους άνδρες αλλά η δουλειά τους είναι συχνά μη αμειβομένη και μη αναγνωρίσιμη. Σε τομείς που οι γυναίκες εκτελούν τις ίδιες εργασίες με τους άνδρες, αυτές πληρώνονται 30 με 40% λιγότερο από τους άνδρες. Δεν υπάρχει χώρα στον κόσμο όπου οι γυναίκες να αμείβονται το ίδιο με τους άνδρες. Στην Μ. Βρετανία, στην Ιταλία, Γερμανία και Γαλλία οι γυναίκες αμείβονται με το 75% του μισθού των ανδρών ενώ σε χώρες όπως το Βιετνάμ, η Σρι-Λάνκα, η Τανζανία, και η Αυστραλία οι γυναίκες κερδίζουν το 90% του μισθού των ανδρών. Οι γυναίκες παράγουν το 80% της τροφής του πλανήτη και απολαμβάνουν μόνον το 10% της αγροτικής βοήθειας. Έτσι οι γυναίκες αντιμετωπίζονται ως περιθωριακά στοιχεία.

Για τον αποκλεισμό των γυναικών από το γεωργικό επάγγελμα ενοχοποιούνται το γενικά χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο και η έλλειψη αγροτικής εκπαίδευσης και κατάρτισης καθόσον το γεωργικό επάγγελμα εκσυγχρονίζεται και απαιτεί αρκετές γεωργικές γνώσεις. Το φύλο αποτελεί έναν ακόμα ενοχοποιητικό παράγοντα. Η γεωργία εξακολουθεί να θεωρείται ανδρικό επάγγελμα και οι άνδρες συνήθως διεκδικούν την ιδιότητα αυτή ανεξάρτητα από το βαθμό συμμετοχής τους στις γεωργικές εργασίες. Επιπλέον οι γυναίκες μικροί γεωργοί αντιμετωπίζουν πρόσθετους μηχανισμούς αποκλεισμού, ανοικτούς ή/και συγκαλυμμένους, οι οποίοι πηγάζουν από τις πατριαρχικές αξίες και υιοθετούνται από πολλά αγροτικά στελέχη, χειριστές υποθέσεων αγροτικής πίστης, εκπαιδευτές σε γεωργικά ζητήματα οι οποίοι κατά κανόνα και συνήθεια, δεν αναγνωρίζουν την ιδιότητα τους γεωργού στις γυναίκες.

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα έχει αυξηθεί σημαντικά, κυρίως στις δυτικές χώρες του δυτικού κόσμου, φαινόμενο που σύμφωνα με τον Χονδρογιάννη (2005) οφείλεται α) στο γεγονός ότι οι γυναίκες είναι πιθανόν να αντιμετωπίζουν μυθολογικές διακρίσεις σε βάρος τους στην αγορά εργασίας β) στο συχνά παρατηρούμενο φαινόμενο οι γυναίκες, στα πλαίσια της μισθωτής εργασίας, να έχουν μειωμένες ευκαιρίες ανάπτυξης δεξιοτήτων διοίκησης ή ανάληψης πρωτοβουλιών, επομένως το κόστος ευκαιρίας από την επιλογή της αυτοαπασχόλησης είναι χαμηλό και γ) στο ότι είναι επιφορτισμένες με τη γέννηση και ανατροφή των παιδιών και τη φροντίδα του σπιτιού, όποτε προτιμούν την αυτοαπασχόληση, η οποία προσφέρει ευελιξία ωραρίου και επιτρέπει το συνδυασμό οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής.

Στην Ελλάδα μια νέα γενιά επιχειρηματιών φαίνεται να δημιουργείται καθώς αυξάνονται θεαματικά οι προτάσεις για ενισχύσεις από το πρόγραμμα «Ενίσχυση Γυναικείας Επιχειρηματικότητας» Το ερώτημα που τίθεται είναι αν οι γυναίκες ξεπερνούν το φόβο του επιχειρηματικού ρίσκου ή απλώς προσπαθούν να επωφεληθούν από τις κοινοτικές επιδοτήσεις; Πάντως παρατηρείται αύξηση επιχειρηματικών προτάσεων από γυναίκες κυρίως στην περιφέρεια.

Από έρευνες που έχουν πραγματοποιηθεί για την Ελληνίδα επιχειρηματία προκύπτουν ορισμένες ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις, κυρίως ως προς τον προσανατολισμό της επιχειρηματικής της δράσης. Τα παρακάτω βασικά στοιχεία σκιαγραφούν τα ατομικά χαρακτηριστικά της γυναικείας επιχειρηματίας που δραστηριοποιείται στις ελληνικές μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Οι γυναίκες επιχειρηματίες:

- Αποτελούν το 27% του συνόλου των επιχειρήσεων.
- Είναι μικρότερης ηλικίας από τους άνδρες.
- Προτιμούν είτε να ιδρύουν μόνες τους τις επιχειρήσεις ή να συνεχίζουν την οικογενειακή επιχείρηση.
- Οι περισσότερες στρέφονται σε επιχειρήσεις του τριτογενή τομέα με κυρίαρχη την παροχή προσωπικών υπηρεσιών και το λιανικό εμπόριο.
- Οι γυναίκες που δραστηριοποιούνται στον τομέα της μεταποίησης επιλέγουν κυρίως επιχειρήσεις που έχουν παραδοσιακή σχέση με την εργασία των γυναικών στο σπίτι (π.χ. βιοτεχνία επίπλων, ενδυμάτων).

Πολλά είναι και τα προβλήματα και των γυναικών που απασχολούνται στον αγροτικό τομέα παραγωγής. Ειδικότερα αναφέρονται τα εξής:

Οι γυναίκες

- Δεν έχουν αναγνωρισμένη επαγγελματική ταυτότητα ως «αγρότισσες». Όπως αναφέρει χαρακτηριστικά η Σαφιλίου (2005) ενώ οι αγρότες «επαγγελματοποιούνται», οι αγρότισσες «νοικοκυροποιούνται».

Αντιμετωπίζουν πολλαπλούς αποκλεισμούς:

- Ενδοοικογενειακός αποκλεισμός (αποκλεισμός από τους συζύγους)
- Αποκλεισμός προερχόμενος από την εσωτερίκευση προτύπων (το γεωργικό επάγγελμα συνώνυμο του ανδρικού επαγγέλματος)
- Θεσμικός αποκλεισμός (ηλικία, μόρφωση και επαγγελματική κατάρτιση)

Για τις γυναίκες τις υπαίθρου οι νέες εργασιακές προκλήσεις αναδεικνύονται κυρίως σε παραγωγικές δραστηριότητες επιχειρηματικής μορφής, στον αγροτουρισμό, την αξιοποίηση αγροτικών προϊόντων και ειδών πολιτιστικής κληρονομιάς, καθώς και στη βιολογική γεωργία.

Ποια όμως είναι η σχέση γυναικείας επιχειρηματικότητας και βιώσιμης τοπικής ανάπτυξης.

Αρχικά αν αναφερθούμε στην έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης: “Βιώσιμη ή Αυτοσυντηρούμενη ή Αειφορική Ανάπτυξη είναι η ανάπτυξη, η οποία λαμβάνει υπόψη της τις ανάγκες της παρούσας γενιάς, χωρίς όμως να θέτει σε κίνδυνο την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να ικανοποιήσουν τις δικές τους ανάγκες”

Τι σημαίνει όμως βιώσιμη αγροτική ανάπτυξη και ποιος είναι ο δρόμος για την επίτευξη αυτής σήμερα;

Σύμφωνα με τον Πατρώνη (2004) η ανάγκη αντιμετώπισης της ολικής κρίσης του γεωργικού παραγωγικού συστήματος, σε συνδυασμό με το νέο τοπίο που σταδιακά διαμορφώθηκε στον ευρωπαϊκό αγροτικό χώρο, οδήγησαν στη διατύπωση νέων εναλλακτικών προτάσεων, οι οποίες φιλοδοξούν να οδηγήσουν στη σύνθεση μια νέας αντίληψης για την ανάπτυξη του αγροτικού χώρου. Η «αειφόρος αγροτική ανάπτυξη» συνδέεται ευθέως με την «πολυλειτουργικότητα της γεωργίας», που με τη σειρά της έρχεται να υπογραμμίσει τη σημασία τριών κυρίως χαρακτηριστικών λειτουργιών της: την παραγωγή τροφίμων, τη διατήρηση του αγροτικού περιβάλλοντος και του τοπίου και τέλος τη συνεισφορά της γεωργίας στη βιωσιμότητα των αγροτικών περιοχών και την ισόρροπη τοπική ανάπτυξη. Οι νέες αυτές έννοιες είναι πολυδιάστατες, επιχειρώντας να ενσωματώσουν εκείνες τις συνθήκες που κάνουν εφικτή τη διατήρηση μιας κρίσιμης ποσότητας πόρων (φυσικών και ανθρώπινων), ενώ ταυτόχρονα επιχειρούν να συνδέσουν τη γεωργική ανάπτυξη με τη χωρική ανάπτυξη της υπαίθρου.

Επιπρόσθετα, οι έννοιες αυτές προωθούν μια ολοκληρωμένη προσέγγιση που περιλαμβάνει στο ίδιο πλαίσιο την προσαρμογή και ανάπτυξη του αγροτικού τομέα, την οικονομική διαφοροποίηση, τη διαχείριση των φυσικών πόρων, την αξιοποίηση των περιβαλλοντικών λειτουργιών και την προώθηση εναλλακτικών δραστηριοτήτων (ανάληψη επιχειρηματικής δράσης).

Πως όμως οι αγρότες θα μεταβούν από τη γεωργία της παραγωγής και τη χρήση γεωργικών τεχνικών μεθόδων, σε μια γεωργία των υπηρεσιών στη βάση της οργάνωσης μιας πολυδραστήριας και καινοτόμου μικρής επιχείρησης π.χ. αγροτουριστική μονάδα ή μονάδα οικιακής μεταποίησης και άμεσης πώλησης στον καταναλωτή των προϊόντων αγροκτήματος.

Ποια είναι η σχέση της γυναίκας με τη βιώσιμη ανάπτυξη;

Η σχέση αυτή ορίζεται ξεκάθαρα μέσα από τη Local Agenda 21. Συγκεκριμένα στο άρθρο 24 παράγραφος 6 αναφέρονται τα εξής: «Όλες οι χώρες θα πρέπει να επειγόντως να λάβουν μέτρα προκειμένου να αποτρέψουν τη ραγδαία περιβαλλοντική και οικονομική υποβάθμιση η οποία επηρεάζει δυσμενώς τη ζωή των γυναικών και των παιδιών στις αγροτικές περιοχές όπου υφίστανται κυρίως την ξηρασία, την ερήμωση και την αποψίλωση των δασών, τις φυσικές καταστροφές, τα τοξικά απόβλητα και τις συνέπειες από τη χρήση ακατάλληλων αγροχημικών προϊόντων. Προκειμένου να επιτευχθούν οι στόχοι αυτοί, οι γυναίκες πρέπει να συμμετάσχουν πλήρως στη λήψη αποφάσεων κι στην εφαρμογή δραστηριοτήτων βιώσιμης ανάπτυξης»

Πως απαντούν οι γυναίκες μέσα από την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης, σε αυτές τις ανάγκες του αγροτικού χώρου για μια βιώσιμη ανάπτυξη;

Ο ρόλος της γυναικείας επιχειρηματικότητας στη βιωσιμότητα αναγνωρίζεται και επισήμως. Συγκεκριμένα στην

παράγραφο 30.17 της Local Agenda 21 αναφέρονται τα εξής «η γυναικεία επιχειρηματικότητα αποτελεί μια από τις σπουδαιότερες κινητήριες δυνάμεις για καινοτομίες, αυξημένες αποδόσεις της αγοράς και ανταπόκριση στις προκλήσεις και τις ευκαιρίες. Οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις, ιδιαίτερα, διαδραματίζουν έναν πολύ σημαντικό ρόλο στην κοινωνική και οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Συχνά, αποτελούν το σπουδαιότερο μέσο αγροτικής ανάπτυξης, αυξάνοντας της εξωγεωργική απασχόληση και παρέχοντας τα μέσα εκείνα που θα οδηγήσουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των γυναικών. Η γυναικεία επιχειρηματικότητα μπορεί να συμβάλει στην αποτελεσματική χρήση των πόρων, μειώνοντας τους κινδύνους και τις απειλές, ελαχιστοποιώντας τις απώλειες και διασφαλίζοντας τις περιβαλλοντικές αξίες»

Ας δούμε στο σημείο αυτό πως επηρεάζει η γυναικεία επιχειρηματικότητα κάθε μια από τις τέσσερις βασικές διαστάσεις της βιώσιμης ανάπτυξης: Πως απαντά η γυναίκα, μέσα από την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης, σε αυτές τις ανάγκες του αγροτικού χώρου για μια βιώσιμη ανάπτυξη:

Σήμερα αποδεικνύεται πως οι γυναίκες αποτελούν εργατικό δυναμικό σε εφεδρεία το οποίο μπορεί να κινητοποιήσει ενδογενείς πηγές πλούτου. Με την απόδρασή τους από τον αθέατο κόσμο και ανώνυμο χώρο του νοικοκυριού οι γυναίκες έχουν τη δυνατότητα να υποστηρίξουν πρωτοβουλίες που απευθύνονται στη διατήρηση, αξιοποίηση και ανάδειξη της πολιτιστικής κληρονομιάς. Μέσα από τέτοιες δραστηριότητες οι γυναίκες προσλαμβάνονται ως θεματοφύλακες της παράδοσης. Σε αυτό το σημείο έχει σημασία να τονιστεί ο αμφίσημος χαρακτήρας που έχει η γυναικεία ταυτότητα σε σχέση με τον αγροτικό χώρο και τις γεωργικές δραστηριότητες. Από τη μια πλευρά οι γυναίκες θεωρούνται φορείς της αυθεντικότητας και συνεπώς βρίσκονται πιο κοντά στη φύση και τις τοπικές παραδόσεις, ωθούμενες έτσι σε επιχειρηματικές δράσεις όπως τους αγροτουριστικούς συνεταιρισμούς που εμπορεύονται αγνά και φυσικά προϊόντα ταυτόχρονα όμως είναι και φορείς της νεωτερικότητας, αφού δρουν αυτόνομα και ορθολογικά μέσα στην αγροτική αγορά εργασίας, ακόμη και όταν ασχολούνται με εξωγεωργικές δραστηριότητες.

Το πιο σημαντικό εδώ είναι να δούμε πως επηρεάζεται κάθε μια από τις τέσσερις βασικές διαστάσεις (οικονομία, κοινωνία, περιβάλλον, πολιτισμός) της βιωσιμότητας από την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης των γυναικών της υπαίθρου.

I. Οικονομία

Η ανάληψη επιχειρηματικής δραστηριότητας από τις γυναίκες συμβάλλει στην αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος κάτι το οποίο επιφέρει θετικά πολλαπλασιαστικά οφέλη σε όλη την οικογένεια. Η αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος συνεπάγεται περισσότερα χρήματα για μια καλύτερη ποιότητα ζωής, περισσότερα χρήματα για κατανάλωση αλλά κυρίως για επένδυση (επένδυση σε ανθρώπινο κεφάλαιο (εκπαίδευση παιδιών) αλλά και άλλες οικονομικές επενδύσεις (αγορά κατοικίας, γης, γεωργικών μηχανημάτων και εκσυγχρονισμού της οικογενειακής αγροτικής εκμετάλλευσης). Αναπτύσσεται επίσης ένα ισχυρός σύνδεσμος και μια σχέση αλληλεξάρτησης και αλληλοϋποστήριξης γυναικείας επιχείρησης και αγροτικής εκμετάλλευσης του συζύγου. Πολλά από τα προϊόντα της αγροτικής εκμετάλλευσης μπορούν να αξιοποιηθούν και να προωθηθούν μέσα από τις γυναικείες επιχειρήσεις π.χ. η επιχείρηση μεταποίησης θα επεξεργαστεί και θα τυποποιήσει τα αγροτικά προϊόντα. Από την άλλη η αγροτουριστική επιχείρηση θα προωθήσει, προβάλει και διαθέσει τα προϊόντα αυτά στους πελάτες της-τουρίστες.

Οι γυναίκες αποκτώντας οικονομική αυτοδυναμία παραμένουν στον τόπο τους και παύουν να αναζητούν αλλού απασχόληση. Έτσι σταματά αυτή η διαρροή εργατικού δυναμικού. Τα γερά χέρια των νέων γυναικών και τα δημιουργικά μυαλά παραμένουν στον τόπο ενώ παράλληλα οι ώριμες/μεγαλύτερες γυναίκες κάθε τύπου αποτελούν τις ηγετικές μορφές που με την πείρα τους θα στηρίζουν τις νέες γυναίκες.

II. Κοινωνία

Η γυναικεία επιχειρηματικότητα συνεπάγεται σημαντικά κοινωνικά οφέλη. Μια από τις πλέον αποκλεισμένες κοινωνικές ομάδες, οι γυναίκες, εντάσσονται με ομαλό τρόπο στην οικονομική ζωή του τόπου τους και της χώρας τους. Μια ένταξη όπου οι ίδιες θέτουν τους όρους και δημιουργούν τις απαραίτητες προϋποθέσεις. Όλα γίνονται από αυτές για αυτές, προσαρμοσμένα στις δυνατότητες τους και λαμβάνοντας υπόψη τις αδυναμίες τους.

Οι γυναίκες αποκτούν την πολύτιμη για όλους τους ανθρώπους αυτοδυναμία, παύουν να είναι εξαρτημένα

και συμβοηθούντα μέλη, γίνονται εργοδότες και επιχειρηματίες. Μπορούν να κάνουν επιλογές στη ζωή τους, να προγραμματίσουν το μέλλον τους αλλά και να διαμορφώσουν αλλά και να οραματιστούν το μέλλον της οικογένειας αλλά και των παιδιών τους. Νιώθοντας πιο σίγουρες για το μέλλον δημιουργούν οικογένεια και επιθυμούν να αποκτήσουν πολλά παιδιά. Νιώθουν πως μπορούν να προσφέρουν στα παιδιά τους και να τα στηρίζουν, να τα σπουδάσουν να τους δώσουν όλα όσα εκείνα πιθανώς στερήθηκαν αλλά κυρίως να τα μάθουν να αντιμετωπίζουν ισότιμα γυναίκες και άνδρες. Επιπλέον βελτιώνονται σημαντικά οι σχέσεις των δύο φύλων. Οι γυναίκες δεν αποτελούν μόνο νοικοκυρές αλλά αναγνωρίζεται η ταυτότητά τους ως εργαζόμενες. Η ανισότητα των ευκαιριών μεταξύ των δύο φύλων η οποία συνδέεται άμεσα με την μηχανοποίηση της παραγωγικής εργασίας όπως επίσης και με την κατανομή των ρόλων στο αγροτικό νοικοκυριό παύει να υφίσταται. Επίσης ενισχύεται η κοινωνική παρουσία των γυναικών και η συμμετοχής τους στη διαδικασία λήψης αποφάσεων τοπικού ενδιαφέροντος ενώ παράλληλα ενισχύεται η κοινωνική οικονομία.

III Περιβάλλον

- Οι γυναίκες θεωρούνται φορείς της αυθεντικότητας και συνεπώς βρίσκονται πιο κοντά στη φύση και τις τοπικές παραδόσεις και εμπορεύονται παραδοσιακά αγνά και φυσικά προϊόντα ταυτόχρονα όμως είναι:
- Φορείς της νεωτερικότητας, αφού δρουν αυτόνομα και ορθολογικά μέσα στην αγροτική αγορά εργασίας, ακόμη και όταν ασχολούνται με εξωγεωργικές δραστηριότητες
- Φορείς της αειφορικής αγροτικής ανάπτυξης μέσα από την αξιοποίηση των περιβαλλοντικών λειτουργιών και την προώθηση εναλλακτικών δραστηριοτήτων στον αγροτικό χώρο (αγροτουρισμός, βιολογική γεωργία).

IV. Πολιτισμός

Η κληρονομιά ενός τόπου περιλαμβάνει, πέρα από κάποια μοναδικής αξίας μνημεία και κληρονομίες που αποτελούν μάρτυρες ενός πολιτισμού, και τις γνώσεις και τοπικές τεχνογνωσίες. Οι τοπικές τεχνογνωσίες αποτελούν το απόσταγμα εμπειρικών γνώσεων και πρακτικών που κληροδοτούνται από γενιά σε γενιά και είναι συνδεδεμένες με τις ιδιαιτερότητες του τόπου: πρώτες ύλες, γεωγραφικό περιβάλλον, κοινωνικές δομές, παραδόσεις, ιστορικές ιδιαιτερότητες. Αναδεικνύονται οι Τοπικές Τεχνογνωσίες (κατασκευές αλλά και προϊόντα οικιακής και βιοτεχνικής παραγωγής όσο και τα αγροδιατροφικά και γενικότερα προϊόντα γαστρονομίας).

Ιδιαίτερη επισήμανση πρέπει να γίνει στα ιδιότυπα αγροτικά προϊόντα, που κατά κανόνα αφορούν σε προϊόντα οικιακής-βιοτεχνικής παραγωγής που παραπέμπουν σε εικόνες και αναπαραστάσεις του «παραδοσιακού», «φυσικού» ή αυθεντικού κάτι που οδηγεί τελικά σε μια κοινωνική ανακατασκευή των προϊόντων αυτών και σε μια επαναδικδίκηση της ταυτότητας του τόπου. Επαναδικδίκηση που συχνά εδράζεται σύμφωνα με την Ανθοπούλου (2004) σε θεσμοθετημένες ονομασίες προέλευσης των τοπικών ιδιότυπων προϊόντων όπως προστατευόμενη ονομασία προέλευσης ή γεωγραφική ένδειξη για τυριά, κρασιά, λάδια και άλλα τρόφιμα ή πιστοποιημένα αγροδιατροφικά και βιοτεχνικά προϊόντα μέσα από μηχανισμούς ελέγχου των παραγωγικών διαδικασιών και διασφάλισης της ποιότητας. Από την πλευρά των καταναλωτών, σύμφωνα με έρευνα που έχει γίνει, αυτοί που αγοράζουν το Λαδοτύρι Μυτιλήνης το αγοράζουν τόσο για τα ιδιότυπα χαρακτηριστικά του όπως επίσης γιατί είναι ένα «παραδοσιακό προϊόν». Αλλά κυρίως η προτίμησή τους σε αυτό το προϊόν εκφράζει μια γενικότερη διάθεση που εκδηλώνουν να διατηρήσουν το δεσμό με τον τόπο τους και να καταναλώσουν ένα ασφαλές προϊόν που γνωρίζουν την προέλευσή του.

Προκειμένου όμως οι γυναίκες να μπορούν να συμβάλλουν στη βιώσιμη ανάπτυξη του τόπου τους θα πρέπει και οι επιχειρήσεις τους να εξασφαλίσουν μια ομαλή και βιώσιμη λειτουργία.

Σήμερα οι γυναίκες αντιμετωπίζουν σημαντικές δυσκολίες όσο αφορά την ανάληψη επιχειρηματικής δράσεις.

Οι παράγοντες εκείνοι που δυσχεραίνουν την ανάληψη επιχειρηματικής δράσης είναι κυρίως:

- Δυσκολία εξεύρεσης κεφαλαίου και μεγάλη γραφειοκρατία.
- Ελλιπής πρόσβαση στην πληροφορία.
- Ελλιπής επιμόρφωση, τεχνική στήριξη και καθοδήγηση.
- Δυσκολίες στο συνδυασμό επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής - ύπαρξη στερεότυπων για το ρόλο των δυο φύλων στην οικογένεια.

Για την αξιοποίηση όμως των γυναικείων ικανοτήτων, απαραίτητη είναι η ανάπτυξη στον αγροτικό χώρο δραστηριοτήτων όπως:

- Απαραίτητο θεσμικό και νομικό πλαίσιο που θα διευκολύνει την ένταξη και την επανένταξη των γυναικών στην αγορά εργασίας
- Ενεργοποίηση των άνεργων γυναικών στην αποτελεσματική διεκδίκηση των προσωπικών και επαγγελματικών τους επιδιώξεων
- Παροχή πληροφόρησης σε θέματα απασχόλησης, εκπαίδευσης, κατάρτισης και κοινωνικών υποδομών

Παρά τις όποιες δυσκολίες και εμπόδια οι γυναίκες διαθέτουν τα χαρακτηριστικά εκείνα που μπορούν να τις αναδείξουν σε επιτυχημένες επιχειρηματίες. Ειδικότερα οι γυναίκες έχουν τεράστια

- αποθέματα υπομονής, επιμονής, δημιουργικότητας, αντοχής, ευελιξίας
- διερευνητικό μυαλό, διαθέτουν ικανότητες συνδυαστικές και μπορούν να επικοινωνούν εύκολα
- είναι ακριβείς στις πρωτοβουλίες που αναλαμβάνουν και διαθέτουν προσαρμοστικότητα σε νέες, απρόσμενες εξελίξεις και προκλήσεις τόσο στη ζωή όσο και στην καριέρα τους

Το πιο ουσιαστικό για μια γυναίκα είναι να πάρει τη μεγάλη απόφαση και να μπει στο στίβο της επιχειρηματικότητας. Μετά την είσοδό της στον επιχειρηματικό κόσμο και εκμεταλλευόμενη τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της μπορεί να οδηγήσει την επιχείρησή της στην επιτυχία, παρά τις όποιες αντίξοες συνθήκες αρκεί να έχει όραμα.

IV. «Ασφαλιστική κάλυψη αγροτισσών-Νέα Μέτρα»

Ελένη Τζουτζούκου, Τμηματάρχης του κλάδου κύριας ασφάλισης του ΟΓΑ

Αγαπητοί σύνεδροι, αγαπητές φίλες αγρότισσες,

Επιθυμώ, κατ' αρχήν να ευχαριστήσω θερμά τους διοργανωτές που συμπεριέλαβαν στους ομιλητές αυτής της διημερίδας με την ευκαιρία της παγκόσμιας ημέρας της Αγρότισσας και εκπρόσωπο του ΟΓΑ.

Οι ωραιότερες μορφές στην εξέλιξη της ιστορίας αλλά και στο πεδίο των κοινωνικών αγώνων είναι συχνά και οι πλέον αφανείς. Και σε κάθε περίπτωση αυτό ισχύει και για την Ελληνίδα αγρότισσα.

Ένα πρόσωπο με πολυεπίπεδη προσφορά στην οικογένεια και την οικονομία. Μια προσφορά όμως που παραμένει άγνωστη και υποβαθμισμένη ακριβώς επειδή θεωρείται αυτονόητη.

Η εργασία της ελληνίδας αγρότισσας δεν έχει αποτιμηθεί ούτε έχει αναγνωρισθεί στο βαθμό που θα της άξιζε. Επειδή κινείται ίσως μέσα στο οικογενειακό πλαίσιο, η εργασία αυτή θεωρείται συμπληρωματική και δευτερεύουσα. Στην πραγματικότητα όμως αποτελεί τη βάση πάνω στην οποία στηρίζεται το οικοδόμημα του αγροτικού νοικοκυριού, ενώ ταυτοχρόνως συνιστά και ένα σημαντικό μέγεθος της αγροτικής οικονομίας.

Η αγρότισσα αποτελεί βασική κινητήρια δύναμη σε αυτό που ονομάζουμε Γεωργία και ύπαιθρο, βασικό κρίκο της κοινωνικής συνοχής, και παίζει καθοριστικό ρόλο στη διατήρηση της πολιτιστικής κληρονομιάς και της παράδοσης κάθε τόπου.

Η Πολιτεία οφείλει πολλά στις αγρότισσες γυναίκες και ο ΟΓΑ στο βαθμό που του αναλογεί, αναγνωρίζοντας την ανεκτίμητη προσφορά τους, ως ασφαλιστικός φορέας παρέχει στις ασφαλισμένες του οι οποίες αποτελούν το 54% του συνόλου των ασφαλισμένων του ένα σύγχρονο σύστημα κοινωνικής προστασίας. Προσπαθεί και επιδιώκει αφενός να ενισχύσει και να βελτιώσει τις υπάρχουσες παροχές του και αφετέρου να καθιερώσει νέες σημαντικές παροχές με την παράλληλη αναβάθμιση των υπηρεσιών του σε θέματα Ασφάλισης, Συντάξεων, Υγειονομικής Περίθαλψης, Οικογεν. Παροχών και επιδομάτων, ψυχαγωγίας, Εκπαίδευσης, Ενίσχυσης Επικοινωνίας και Αποκέντρωσης. Διευκρινίζουμε ότι δεν υπάρχει διάκριση στη νομοθεσία του ΟΓΑ σε βάρος των γυναικών. Αντίθετα όπως παρακάτω θα διαφανεί ασφαλιζονται με τις ίδιες προϋποθέσεις και απολαμβάνουν τα ίδια ακριβώς δικαιώματα με επί πλέον μάλιστα ιδιαίτερες παροχές. Γι αυτό οι γενικές έννοιες αγρότης και ασφαλισμένος που αναφέρω στην ομιλία μου αφορούν και στην αγρότισσα ενώ για τις διατάξεις που την αφορούν αποκλειστικά κάνω ιδιαίτερη μνεία.

Θα ήθελα καταρχήν να αναφερθώ στις κατηγορίες των απασχολούμενων που υπάγονται υποχρεωτικά και αυτοδίκαια στην ασφάλιση του ΟΓΑ.

Αγρότισσες και αγρότες, οι απασχολούμενοι δηλ. προσωπικά ή με αυτεπιστασία, συστηματικά και κατά κύριο βιοποριστικό επάγγελμα στην αγροτική οικονομία (ιδιοκτήτες και εκμεταλλευτές αγροκτημάτων, κτηνοτρόφοι, πτηνοτρόφοι, μελισσοκόμοι κ.λ.π.).

Αγρεργάτες, γυναίκες και άνδρες δηλαδή οι απασχολούμενοι κατά κύριο βιοποριστικό επάγγελμα με ημερομίσθιο ή μισθό, σε οποιαδήποτε παραγωγική αγροτική εργασία.

Αλιείς που δεν υπάγονται στην ασφάλιση άλλου φορέα.

Επαγγελματίες, βιοτέχνες και έμποροι που ασκούν το επάγγελμά τους σε χωριά ή οικισμούς με πληθυσμό κάτω των 2.000 κατοίκων, υπό ορισμένες προϋποθέσεις και εφόσον δεν υπάγονται υποχρεωτικά στην ασφάλιση του ΟΑΕΕ (ΤΕΒΕ-ΤΑΕ).

Πρόσωπα που κατοικούν μόνιμα και απασχολούνται σε οποιαδήποτε βιοποριστική εργασία σε Δήμους ή Κοινότητες που είχαν πληθυσμό μέχρι και 5.000 κατοίκους, σύμφωνα με την απογραφή του έτους 1971, εφόσον δεν υπάγονται στην υποχρεωτική ασφάλιση άλλου φορέα.

Από 1-1-2004 με τον Νέο νόμο 3232/04 υπάγονται πλέον στην ασφάλιση του ΟΓΑ και όχι του ΙΚΑ:

Οι ανειδίκευτοι εργάτες που απασχολούνται στη ζωική παραγωγή, αποκλειστικά και μόνο με την περιποίηση, εκτροφή και φροντίδα, σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις, (π.χ. βουστάσια, χοιροτροφεία, πτηνοτροφεία, ιχθυοκαλλιέργειες).

Οι ανειδίκευτοι εργάτες, οι οποίοι απασχολούνται αποκλειστικά και μόνο με τη σπορά, φύτευση, περιποίηση, φροντίδα και συλλογή προϊόντων γης, σε επιχειρήσεις ή εκμεταλλεύσεις και συνεταιρισμούς φυτικής παραγωγής, σε υδατοκαλλιέργειες καθώς και σε ανθοκομικές εκμεταλλεύσεις και φυτώρια.

Οι αλιεργάτες που απασχολούνται στην παράκτια και μέση αλιεία.

Προαιρετικά στην ασφάλιση του Κλάδου υπάγονται επίσης:

α. οι Έλληνες μοναχές και μοναχοί που απασχολούνται με οποιοδήποτε τρόπο, σε αγροτικές εργασίες.

β. οι συνταξιούχοι οποιοδήποτε ασφαλιστικού φορέα από έμμεσο δικαίωμα (π.χ. χήρες), εφόσον απασχολούνται συστηματικά σε εργασίες ασφαλιστέες στον ΟΓΑ.

Ασφάλιση συζύγων

Μέχρι 31-12-2003 στις περιπτώσεις που και οι δύο σύζυγοι υπάγονταν στην ασφάλιση του ΟΓΑ, μπορούσε να εξαιρεθεί της ασφάλισης ο ένας εκ των δύο συζύγων. Στην πράξη επρόκειτο για μορφή διάκρισης αφού κατά κανόνα εξαιρείτο η σύζυγος στην οποία παρείχετο μεν υγειονομική περίθαλψη ως προστατευόμενο μέλος ασφαλισμένου όχι όμως και συνταξιοδοτικό δικαίωμα.

Από 1-1-2004, όμως σύμφωνα με τις διατάξεις του Νόμου 3232/2004, που προαναφέραμε, ασφαλιζονται στον ΟΓΑ υποχρεωτικά και οι δύο σύζυγοι, εφόσον απασχολούνται σε εργασίες ασφαλιστέες στον ΟΓΑ. Η διάταξη ευνοεί κυρίως την αγρότισσα σύζυγο η οποία ασφαλιζόμενη υποχρεωτικά θα λαμβάνει στο εξής και δική της Κύρια σύνταξη του ΟΓΑ.

Οι αγρότισσες δε που μέχρι 31-12-2003 είχαν εξαιρεθεί όπως προείπαμε της ασφάλισης μπορούν πλέον να λάβουν πλήρη τη βασική σύνταξη και επί πλέον Πρόσθετη σύνταξη εφόσον κατέβαλαν εισφορές για τον Κλάδο Πρόσθετης Ασφάλισης το διάστημα 1988-1997.

Οι αυτοτελώς απασχολούμενοι στην αγροτική οικονομία μπορούν να επιλέξουν με δήλωσή τους μια από τις επτά (7) ασφαλιστικές κατηγορίες του Κλάδου, επί των ποσών των οποίων υπολογίζονται οι εισφορές για σύνταξη και ασθένεια. Από τον Οκτώβριο 2002 καθιερώθηκε για όλους τους ασφαλισμένους και εισφορά για το Λογαριασμό Αγροτικής Εστίας.

Για τους νεοϋπαγόμενους από 1.1.2004 στην ασφάλιση του Ο.Γ.Α. ανειδίκευτους εργάτες του πρωτογενούς τομέα αλιεργάτες, και μετακλητούς αλλοδαπούς με είσοδο στη χώρα από 1.1.2004 και μετά, έχει οριστεί ως κατώτατη υποχρεωτική ασφαλιστική κατηγορία η 5^η. Για τους ασφαλισμένους αυτούς καταβάλλεται και εργοδοτική εισφορά, υπόχρεος δε για την καταβολή του συνόλου των εισφορών είναι ο νόμιμος εκπρόσωπος της επιχείρησης στην οποία απασχολούνται και όχι οι ίδιοι οι ασφαλισμένοι όπως ισχύει για τους αυτοτελώς απασχολούμενους.

Ιδιαίτερως ευνοϊκές διατάξεις για την αγρότισσα ασφαλισμένη θεωρούνται:

α) αυτή του Ν. 3227/04 σύμφωνα με την οποία η μητέρα απαλλάσσεται από την υποχρέωση καταβολής εισφορών επί ένα έτος για κάθε παιδί που αποκτά πέραν του ενός, από το δεύτερο παιδί και μετά και

β) η του Ν. 3250 του ίδιου έτους σύμφωνα με την οποία, αυξάνεται από 6 σε 12 ο μέγιστος αριθμός των δόσεων για εξόφληση των καθυστερούμενων ασφαλιστικών εισφορών τους.

Το σύστημα των πληρωμών των εισφορών έγινε και αυτό πιο ευέλικτο.

Οι εισφορές που πληρώνονταν μέσω ΕΛΤΑ μέσα στις οριζόμενες στην ταχυπληρωμή προθεσμίες, από τον περασμένο Μαΐο σε περίπτωση αδυναμίας μπορούν να καταβάλλονται και μέσω Αγροτικής τράπεζας οποτεδήποτε διευκολύνονται οι ασφαλισμένοι.

Στα πλαίσια δημιουργίας ενός σύγχρονου συνταξιοδοτικού καθεστώτος για τους ασφαλισμένους του, ο ΟΓΑ, παρέχει ένα ευρύ και πλήρες φάσμα συνταξιοδοτικής προστασίας καθώς και ένα σύγχρονο σύστημα προγραμμάτων κοινωνικής φροντίδας για την αγρότισσα και τον αγρότη.

Η σύνταξη που θα λάβει ο ασφαλισμένος του ΟΓΑ αποτελείται από 3 μέρη: Την Κύρια που είναι ανάλογη του χρόνου ασφάλισης και της ασφαλιστικής κατηγορίας που έχει επιλέξει ο ασφαλισμένος, την Πρόσθετη που χορηγείται στους ασφαλισμένους που κατέβαλαν εισφορές για τον Κλάδο Πρόσθετης Ασφάλισης το διάστημα 1988 - 1997 και την βασική, την παλιά δηλαδή σύνταξη του ΟΓΑ η οποία θα μειώνεται κατά 4% για κάθε έτος από το 2003 μέχρι το 2026, ενώ δεν θα χορηγείται σε αγρότες που από 1-1-2003 δεν ασφαλίστηκαν στον Κλάδο Κύριας Ασφάλισης αναπληρώνεται όμως η μείωση από τα επί πλέον χρόνια ασφάλισης στον Κλάδο Κύριας.

Τα είδη των συντάξεων που χορηγεί στους ασφαλισμένους του ο ΟΓΑ είναι:

- α) Γήρατος. Ο ασφαλισμένος του Κλάδου Κύριας Ασφάλισης δικαιούται στα 65 του σύνταξη γήρατος εφόσον έχει πραγματοποιήσει 15 τουλάχιστον έτη ασφάλισης και καταβολής εισφορών. Μέχρι το 2003 προβλεπόταν μεταβατική περίοδος κατά την οποία απαιτούνται 5 έτη ασφάλισης. Από το 2004, ο χρόνος των 5 ετών προσαυξάνεται κάθε χρόνο κατά ένα έτος μέχρι τη συμπλήρωση 15 ετών ασφάλισης.
- β) Αναπηρίας από κοινή Νόσο από Εργατικό Ατύχημα ή ατύχημα εκτός εργασίας καθώς και βασική σύνταξη Αναπηρίας σε ανίκανα για εργασία παιδιά ασφαλισμένων ή συν/ων του ΟΓΑ . Τα ποσά της σύνταξης γήρατος και αναπηρίας του ΟΓΑ προσαυξάνονται σε περίπτωση που ο συν/χος καταστεί τυφλός, απόλυτα ανάπηρος ή παραπληγικός – τετραπληγικός .
- γ) Ανασφαλιστού Υπερήλικα για ανασφαλιστούς έλληνες υπηκόους ή έλληνες το γένος ή υπηκόους Χώρας Μέλους της Ε.Ε. ή του Συμβουλίου της Ευρώπης που μένουν μόνιμα στην Ελλάδα, δεν συνταξιοδοτούνται από καμία πηγή και τα εισοδήματά τους δεν υπερβαίνουν το τεθέν από το νόμο όριο εισοδήματος.
- δ) Σύνταξη επιζώντων μελών οικογένειας θανόντος ασφαλισμένου ή συν/χου.

Για να χορηγηθεί σύνταξη χρεΐας στον επιζώντα σύζυγο θα πρέπει αυτός να μην λαμβάνει σύνταξη από άλλη πηγή και να ασκεί επάγγελμα ασφαλιστέο στον ΟΓΑ.

Τα ορφανά δε πρέπει να μην έχουν συμπληρώσει το 18^ο ή το 24^ο έτος της ηλικίας τους – εφόσον σπουδάζουν..

Παροχή κοινωνικής ευαισθησίας θεωρείται και η προσαύξηση κατά 50% του ποσού της σύνταξης των επιζώντων στην περίπτωση που αυτοί καταστούν απόλυτα ανάπηροι.

Η νομοθεσία του ΟΓΑ θέλει να προστατεύσει και τη διαζευγμένη γυναίκα η οποία σε περίπτωση θανάτου του πρώην συζύγου της δικαιούται ποσοστό σύνταξης ανεξάρτητα από το αν ο θανών κατέλιπε ή όχι χήρα. Το αυτό ισχύει βέβαια και σε περίπτωση διαζευγμένου.

Οι ασφαλισμένοι του Κλάδου Κύριας Ασφάλισης μπορούν από το 1998 να συνυπολογίζουν με τις διατάξεις της διαδοχικής ασφάλισης το χρόνο ασφάλισής τους στον ΟΓΑ με το χρόνο ασφάλισης που έχουν ή θα πραγματοποιήσουν σε άλλο – ή άλλους φορείς Κύριας Ασφάλισης χωρίς το άγχος της απώλειας ασφαλιστικών δικαιωμάτων. Οι διατάξεις αυτές έχουν άμεση εφαρμογή και σε περιπτώσεις. Σε περιπτώσεις μπτέρων ασφαλισμένων στον Κλάδο Κύριας Ασφάλισης που έχουν ανάπηρο παιδί σε ποσοστό 80% και άνω, οι οποίες δικαιούνται σύνταξη γήρατος ανεξαρτήτως ορίου ηλικίας, αρκεί να συμπληρώνουν 25ετή χρόνο ασφάλισης.

Γενικά οι συντάξεις του ΟΓΑ παρουσιάζουν πολύ σημαντική αύξηση κατά τη δεκαετία 1994 – 2004. Ενδεικτικά αναφέρω ότι το 1994 το συνολικό ποσό της Πρόσθετης και βασικής σύνταξης κυμαινόταν από 86 η κατώτατη έως €106 η ανώτατη, ενώ το 2004 το συνολικό ποσό Κύριας -Πρόσθετης και βασικής σύνταξης κυμαινόταν από €300 η κατώτατη έως €440 η ανώτατη.

Η βασική σύνταξη του ΟΓΑ κατά τη διάρκεια της τελευταίας 10ετίας σημείωσε πολύ σημαντική αύξηση που φτάνει στο 411% ενώ και οι συντάξεις της Κύριας ασφάλισης παρουσιάζουν πολύ υψηλή ανταποδοτικότητα.

Ο ΟΓΑ, παρέχει στους άμεσα ή έμμεσα ασφαλισμένους του Ιατροφαρμακευτική και Νοσοκομειακή Περίθαλψη καλύπτοντας ένα ευρύ πεδίο δαπανών στο οποίο προβλέπονται η νοσηλεία η φαρμακευτική κάλυψη, οι μετακινήσεις ασθενών και η παροχή θεραπευτικών βοηθημάτων.

Δικαιούχοι περίθαλψης είναι οι συνταξιούχοι, οι ασφαλιστικά ενήμεροι ασφαλισμένοι του και τα προστατευόμενα μέλη των οικογενειών τους .

Οι ασφαλισμένοι προκειμένου να τους προσφερθεί ιατρική φροντίδα, εξετάσεις συνταγές για φάρμακα κ.λ.π. θα πρέπει με το βιβλιάριο υγείας να απευθύνονται στα Αγροτικά Ιατρεία, Κέντρα Υγείας και σε εξωτερικά Ιατρεία κρατικών ή συμβλημένων με τον ΟΓΑ θεραπευτηρίων. Για κάποιες όμως κατηγορίες εξετάσεων ο ΟΓΑ αποδίδει στον ασφαλισμένο τη δαπάνη εξέτασης παρά το ότι πραγματοποιήθηκε σε ιδιωτικό εργαστήριο.

Η Νοσοκομειακή περίθαλψη περιλαμβάνει πλήρη περίθαλψη σε Κρατικό Νοσοκομείο ή σε συμβεβλημένη με τον ΟΓΑ ιδιωτική κλινική ή, σε έκτακτες περιπτώσεις, ακόμη και σε μη συμβεβλημένη. Από τον ΟΓΑ παρέχεται περίθαλψη σε ειδικά ιδρύματα – Σχολεία για ορισμένες κατηγορίες αναπήρων παιδιών (τυφλών κωφών κ.λ.π.) όπως και εισαγωγή σε Άσυλα ανιάτων για μη αυτοεξυπηρετούμενους ασφαλισμένους.

Παρέχεται επίσης σε συγκεκριμένες περιπτώσεις νοσηλεία στο εξωτερικό με πληρωμένα όλα τα έξοδα νοσηλείας, μετάβασης, διαμονής και διατροφής τόσο του ασθενούς όσο και του συνοδού του.

Ο ΟΓΑ αποδίδει τη νόμιμη δαπάνη για ένα πλήθος παροχών όπως βοηθητικά θεραπευτικά μέσα Αξονική – Μαγνητική Τομογραφία, Ορθοπεδικά είδη, Υπερηχογράφημα, Οξυγονοθεραπεία στο σπίτι, αποκλειστική νυκτερινή νοσοκόμα, δαπάνες μετακίνησης χρόνιως πασχόντων.

Ξεχωριστή μέριμνα προβλέπεται για τη μητρότητα. Σε 8.000 περίπου αγρότισσες μύτερες χορηγείται ετησίως, εφάπαξ επίδομα κυοφορίας και λοχείας ύψους (370 €) καθώς και επιπλέον βοήθημα τοκετού εφόσον ο τοκετός πραγματοποιηθεί σε ιδιωτικό μαιευτήριο.

Ο ασφαλισμένος δικαιούται όλα τα εγκεκριμένα φάρμακα που κυκλοφορούν στην Ελλάδα και υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις και στο εξωτερικό, αυξητικές ορμόνες καθώς και προϊόντα ειδικής διατροφής. Η συμμετοχή ανέρχεται στο 25% με εξαίρεση τα φάρμακα χρόνιων παθήσεων (συμμετοχή 10%) ή δωρεάν ή και καθόλου συμμετοχή.

Ο ΟΓΑ ως εντολοδόχος του Υπουργείου Υγείας και Πρόνοιας χορηγεί τα παρακάτω επιδόματα δημογραφικού χαρακτήρα:

Τρίτου παιδιού που χορηγείται στην αγρότισσα μητέρα εφόσον μένει μόνιμα και νόμιμα στην Ελλάδα μέχρι τη συμπλήρωση του 6^{ου} έτους της ηλικίας του παιδιού της.

Πολυτεκνικό για κάθε άγαμο παιδί κάτω των 23 ετών.

Ισόβια σύνταξη στη μητέρα εφόσον το τελευταίο άγαμο παιδί της συμπλήρωσε το 23^ο έτος της ηλικίας του.

Η αύξηση των επιδομάτων της τελευταίας δεκαετίας είναι πολύ σημαντική. Από το έτος δε 2002 καταργήθηκε το εισοδηματικό κριτήριο για την καταβολή των ως άνω επιδομάτων.

Στον ΟΓΑ εφαρμόζονται επίσης υποχρεωτικά

- α)** οι Κοινότητες. Κανονισμοί που ρυθμίζουν θέματα Κοινων. Ασφάλισης των εργαζόμενων που διακινούνται σε χώρες- μέλη της Ε.Ε. καθώς και στη Νορβηγία, Ισλανδία Λιχτενστάιν και Ελβετία
- β)** οι Διμερείς Συμβάσεις Κοινων. Ασφάλισης που έχει υπογράψει η χώρα μας με την Αργεντινή Βενεζουέλα, Βραζιλία Ουρουγουάη, ΗΠΑ, Καναδά, Κεμπέκ, Ν. Ζηλανδία και Αίγυπτο καθώς και η σύμβαση με τη Λιβύη που αφορά μόνο τη μεταφορά εισφορών.

Για τη θεμελίωση δηλαδή συνταξιοδοτικού δικαιώματος με τους κανονισμούς αυτούς συνυπολογίζονται περίοδοι ασφάλισης που έχουν διανυθεί σε κάποια ή κάποιες από τις ως άνω χώρες με τα χρόνια που έχει ο ασφαλισμένος στον ΟΓΑ.

Παρέχεται επίσης ασφαλιστική κάλυψη για περίθαλψη στους ασφαλισμένους συν/χους και στα μέλη των οικογενειών που μετακινούνται σε κράτος-μέλος της Ε.Ε. Το δικαίωμα για περίθαλψη αποδεικνύεται από την Ευρωπαϊκή κάρτα ασφάλισης Ασθένειας η οποία εκδίδεται από τον ΟΓΑ. Οι μόνιμα κατοικούντες συν/χοι σε κράτος μέλος της Ε.Ε. δικαιούνται περίθαλψη από το Κράτος αυτό και το δικαίωμά τους αποδεικνύεται με το έντυπο E121. Δικαίωμα περίθαλψης έχουν από τον αρμόδιο φορέα υγείας όπου κατοικούν.

Τέλος, στα πλαίσια του κοινωνικού του ρόλου, ο ΟΓΑ θέσπισε την Αγροτική Εστία, με σκοπό τη φροντίδα για τον αγρότη και την αναβάθμιση της ποιοτικής ζωής των ασφαλισμένων του. Έτσι από το 2003 παρέχει στους ασφαλισμένους και συν/χους και στα μέλη των οικογενειών τους κοινωνικά προγράμματα, τα οποία περιλαμβάνουν:

Προγράμματα Κοινωνικού τουρισμού, διακοπών εκδρομών καθώς και προγράμματα γενικότερης ενημέρωσης και πληροφόρησης.

Δωρεάν εισιτήρια θεάτρων, βιβλία και έντυπο υλικό

Συμμετοχή σε προγράμματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης συναφείς προς τους σκοπούς της Αγροτικής Εστίας.

Φέτος, συγκριτικά με τα προηγούμενα έτη, τα προγράμματα επεκτάθηκαν σε όλη την επικράτεια και απευθύνθηκαν σε διπλάσιο σχεδόν αριθμό δικαιούχων.

Στις προθέσεις του ΟΓΑ είναι η Αγροτική Εστία να παρέχει στο μέλλον χρηματικά βραβεία και βοηθήματα σε πολύτεκνες μητέρες, τροφεία και βρεφονηπιακούς σταθμούς, ανάληψη δαπανών για επιμορφωτικά σεμινάρια νέων αγροτών ή για την παρακολούθηση αγροτικών συνεδρίων.

Οι ασφαλισμένες και ασφαλισμένοι του ΟΓΑ είναι πλέον ισότιμοι με τους ασφαλισμένους των άλλων Ταμείων, απολαμβάνοντας τα προνόμια, τις παροχές και τις υπηρεσίες που τους αξίζουν. Ταυτόχρονα, γίνονται ισότιμοι πολίτες ενός σύγχρονου κόσμου, του οποίου τις αλλαγές ο ΟΓΑ παρακολουθεί και προσαρμόζει στην φιλοσοφία του, ως αληθινός φορέας κοινωνικής ευαισθησίας και αλληλεγγύης, ο οποίος θα ανταποκρίνεται στις σημερινές ανάγκες, απαιτήσεις και προσδοκίες των ασφαλισμένων του.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ